

POKAJNIK

Copyright © Milena Mandić i Alfa

Nakladnik
ALFA d.d., Zagreb, Nova Ves 23a

Za nakladnika
Miro Petric

Glavni urednik
Božidar Petrač

Izvršna urednica
Zrinka Dedić

Likovna urednica
Irena Lenard

Lektura
Ana Đorđević

Korektura
Kristina Ferencina

Grafička priprema
Studio za grafički dizajn ALFA

Biblioteku **h** uređuje **Božidar Prosenjak**

MILENA MANDIĆ

POKAJNIK

Ilustrirao
Dražen Jerabek

4. izdanje
Zagreb, 2018.

Bilo je rano proljetno poslijepodne. Moj crni, sportski *mercedes* lagano je klizio cestom kojom sam prošao već stotinu puta. Bila je nedjelja i ja sam, kao i svake nedjelje u proteklih pet godina, izvršavao svoju pokoru. Nisam se mogao diviti ljepoti svoga rodnog sela koje je u svako godišnje doba prelijepo izgledalo. Smješteno je u podnožju planine. U njemu je živjelo pedesetak domaćinstava. Sa sjeverne, istočne i zapadne strane bilo je okruženo gustom šumom, a s južne strane nalazile su se dugačke oranice. Cesta kojom sam se vozio bila je otprilike kilometar udaljena od kuća, u jednoj od njih sam do prije šest godina i ja živio.

Na suvozačevu mjestu sjedila je moja zaručnica Tamara. Upoznali smo se na studiju psihologije prije tri godine. Počeli smo izlaziti i prije nekoliko mjeseci smo se i zaručili. Oboje smo diplomirali psihologiju i u Splitu otvorili privatnu praksu uz pomoć svojih roditelja. Priča kao iz bajke, rekao bi netko. Mladi, zdravi, sa sigurnim zaposlenjem, što bi mladi par još mogao poželjeti? Vjenčanje smo planirali na jesen. Trebala bi to biti velika svečanost. Ja, sin jedinac bogate obitelji i Tamara, kćerka oca liječnika i majke sveučilišne profesorice.

Već neko vrijeme Tamara je uporno zahtijevala da joj kažem gdje ja to provodim svoja nedjeljna poslijepodneva. Predugo smo bili zajedno da ne primijeti kako uvijek nestajem u određeno vrijeme.

Pokušavao sam joj muljati kako sam bio s ovim ili onim prijateljem, ali jasno je i meni samom bilo da to ne može dugo potrajati. I nije potrajalo. Na kraju mi je postavila ultimatum. Ili i ona ide sa mnom ili ništa od našeg vjenčanja i zaruka.

Nisam smio riskirati. Mada, iskreno govoreći, ni sam ne znam jesam li dobro postupio. Iz razmišljanja me trgnuo njezin glas:

- Ivane, molim te, pogledaj! - rukom je načinila kretnju želeći usmjeriti moju pažnju na prirodne ljepote mog zavičaja. - Od samog pogleda na ovu ljepotu čovjek se odmori.

Zaista je tako, pomislio sam tek letimično pogledavši krajolik koji ju je uvijek toliko očaravao. Nisam skrenuo na neasfaltirani seoski puteljak kojim bi se moj automobil jedva provlačio kad bismo išli u posjet mojim roditeljima. Nastavio sam dalje nekih dvjestotinjak metara. Tamara me upitno pogledala kad sam parkirao automobil u podnožju malenog brežuljka, ali nije ništa pitala. Obećala mi je da neće postavljati pitanja kada sam to zatražio od nje. Sve ću joj sam poslije ispričati. Bez riječi smo izašli iz automobila, izvadio sam cvijeće iz prtljažnika i krenuli smo strmim putem koji je vodio sve do vrha brežuljka. Na vrhu se nalazilo seosko groblje. Moglo se doći i automobilom, ali ja sam uvijek išao pješice. Držeći se za ruke, polako smo napredovali prema vrhu. Vjetar je lagano pirkao i ugodno nas osvježavao. Priroda je bila u punom cvatu i znam da bi moja Tamara neizmjerno uživala u njoj da nije bila toliko nestrpljiva da, kako je znala govoriti, "otkrije moju tajnu". A ja, ja sam bio istinski tužan. Bojao sam se njezine reakcije. Znao sam da više nema uzmicanja, morao sam izaći na vidjelo s istinom.

Tamara je bila osjećajna duša, uvijek voljna da pomogne drugima. Mislim da sam je zato toliko i zavolio. Najprije me privukla njezina vanjština, duga crna kosa i prekrasne zelene oči. Bila je lijepa, ali i tisuće drugih djevojaka su lijepe, pa svejedno ne zavolimo svaku koju sretnemo. Oborila me s nogu tek kad sam je bolje upoznao.

Imala je dušu anđela. Dirnula bi je tuđa nesreća kao da je njezina vlastita. U ovom trenutku toga sam se najviše bod jao.

Trebalo nam je petnaestak minuta da se popnemo laganim korakom, s rukom u ruci i mirisom proljeća svuda oko nas. Više nismo mogli hodati jedno uz drugo. Ja sam krenuo prvi uskim stazicama između grobova, a ona za mnom. Kad sam stigao, zastao sam, pre-križio se i kleknuo. Ona je učinila isto.

Bio je to najljepši grob, ako grobovi uopće mogu biti lijepi. Bio je najbolje održavan, osobno sam se za to brinuo. Uvijek je bio prepun svježeg cvijeća, nisam volio umjetno. Trava oko njega bila je uredno održavana. Nije bilo smeća ni suhog cvijeća uokolo. Odmah se vidjelo da se netko svojski trudi oko njega, a taj netko bio sam ja. Spomenik je bio od crnog mramora. Čak sam i s njega brisao prašinu za vrijeme svojih nedjeljnih posjeta.

Ustali smo i izvadio sam cvijeće, koje se počelo sušiti, iz vaza da bih stavio svježije koje sam donio. Kada sam izvadio cvijeće, Tamara je glasno pročitala:

DUJE MARASOVIĆ

14. srpnja 1972. - 26. svibnja 1992.

Ispod toga bile su napisane samo dvije riječi:

OPROSTI. IVAN

Tamara je dugo promatrala natpis na nadgrobnom spomeniku, a onda se okrenula prema meni i upitno me pogledala.

- Možemo li sjesti? - odgovorio sam riječima na njezin pogled.
- Ovo što ti imam reći će potrajati.

Bez riječi je klimnula glavom. Sjeli smo pored Dujina groba, leđima smo se naslonili na grobnicu i ja sam počeo svoju priču.

Rodio sam se kad su moji roditelji, po ondašnjim shvaćanjima, bili prestari za dijete. Majka mi je imala 43, a otac 44 godine. Vjen-

čali su se u dobi od 20 odnosno 21 godine. Oboje su bili iz dobrostojećih obitelji i novca i ljubavi im nije nedostajalo. Prvih godina braka nije im smetalo što nemaju djece, a poslije, kako je vrijeme sve više odmicalo, počeli su se zabrinjavati. Obilazili su liječnike, ali odgovor je uvijek bio isti:

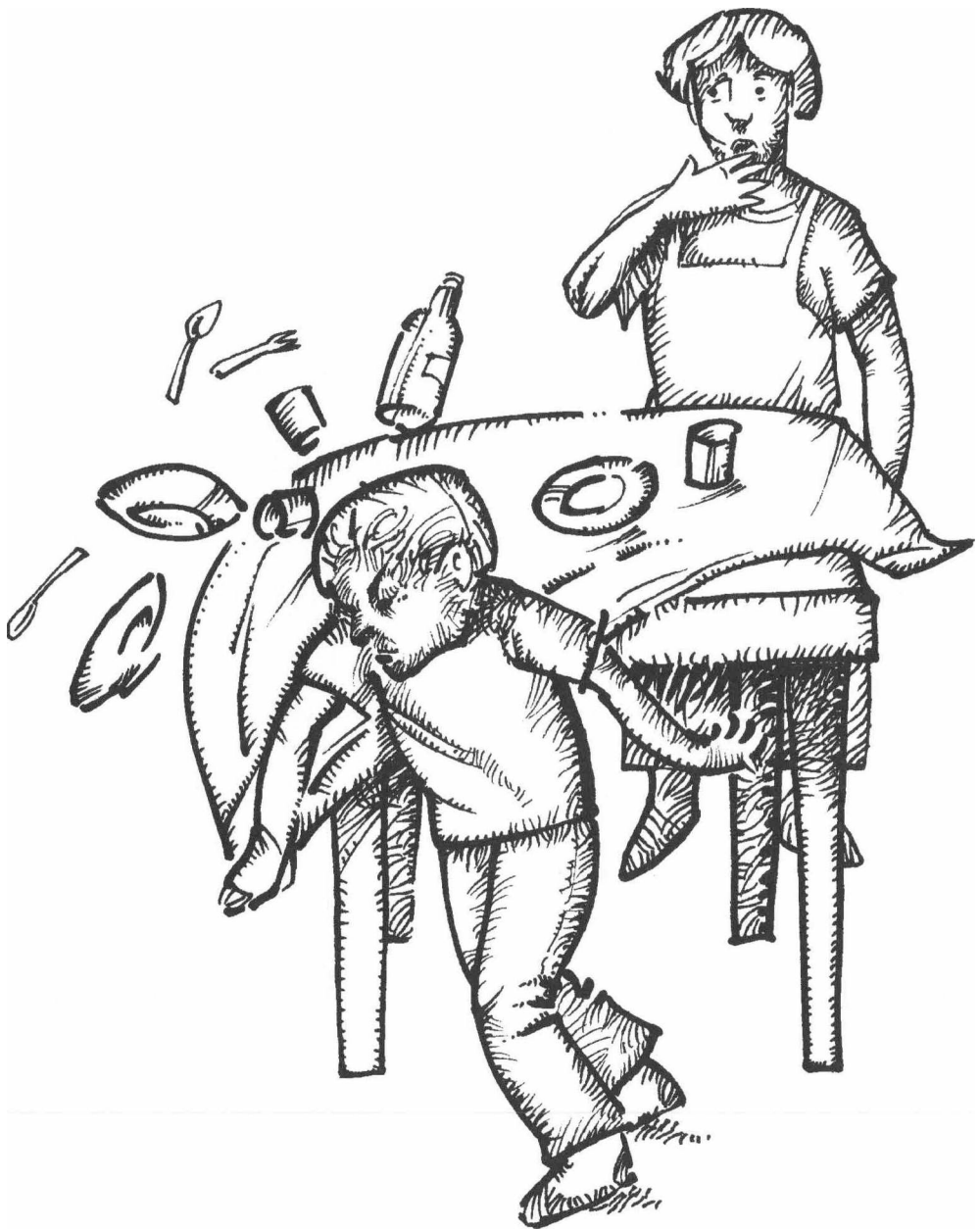
- Sve je u redu. Imajte strpljenja.

Kako je moja majka već zagazila u godine, digli su ruke. Pomirili su se s tim da nikada neće imati dijete. A onda sam se rodio ja. Dječak. Oboje su bili izvan sebe od sreće. Dobili su dijete i to sina. Za žensku djecu uvijek se govorilo: "Rodilo se dijete", a za mušku: "Rodio se sin". Mazili su me i pazili, bez imalo pretjerivanja mogu reći da su me naprosto obožavali, posebice majka.

Moja majka bila je sitna seljačka ženica. Imala je dušu i uvijek bila voljna svima pomoći. Ja sam za nju bio Bog osobno. Od kada sam se rodio, cijeli njezin svijet vrtio se oko mene. Sve je drugo bilo sporedno ili uopće nije bilo važno. Postojao sam samo ja. Još kao djetetu sve mi je opraštala. Sve što bih učinio bilo joj je smiješno. Moje nestašluke prepričavala je nebrojeno puta svima koji su je željeli slušati.

Sjećam se da sam jednom bijesno povukao stolnjak sa stola. Ručak je bio poslužen i samo smo čekali da otac dođe iz polja da ručamo. Kod nas u kući ručak je uvijek bio točno u 13 sati. I otac je uvijek bio točan. Majka me s ljubavlju zamolila da odem oprati ruke. Otac samo što nije stigao. Tada sam imao šest godina i smatrao sam da mi nitko ne treba govoriti što da radim. Na njenu molbu da idem oprati ruke ja sam bijesno reagirao i povukao sve sa stola. Ne trebam ni govoriti da su se tanjuri i čaše razletjeli u tisuću komada. Majka me zaprepašteno gledala, a suze su joj se počele skupljati u očima.

Znala je ona da je njezin sin nestašan, ali ipak toliko... Nakon prvog šoka požurila je pospremiti nered koji sam napravio. Ipak, nije bilo dovoljno brzo, otac se pojavio na vratima. Gledao je čas me-

ne, čas majku očekujući da mu netko objasni što se dogodilo. Budući da smo oboje šutjeli, on upita:

- Sto se, pobogu, ovdje događa?

- Okliznula sam se i u padu sam se pokušala uhvatiti za nešto da ublažim pad, međutim uhvatila sam se za stolnjak i povukla sve na pod. - Obranila me majka. Branila je ona mene uvijek, ali sada kad se toga sjetim, znam da to tada nije smjela učiniti. Nije to bila sitna dječja nepodopština nego ozbiljna glupost. Moj otac nije ni na trenutak posumnjao u tu priču. Uostalom tko bi mogao i pomisliti da je jedan šestogodišnjak u stanju napraviti takvu svinjariju?

Moj otac bio je pravi seljački čovjek. Njegov moto uvijek je bio: red, rad i mir i čovjeku će uvijek biti dobro. Imao je mnogo polja i za vrijeme radova uvijek je uzimao po nekoliko najamnih radnika. Također je imao i vinograde i prodavao je grožđe. Držao je i stoku. Uspio je relativno mlad otići u mirovinu tako da je sve svoje vrijeme mogao posvetiti radu na zemlji u kojem je toliko uživao. Bio je pravičan čovjek. Nikoga nije dirao i nije želio da drugi diraju njega. Svoje probleme rješavao je sam, a u tuđe se nije miješao. Bio je od poštovanih ljudi u selu. Svatko je volio sjesti i popričati s Franom Bundićem jer je znao da sve što je izgovoreno ostaje između njih. Svako ga bi saslušao i sa svakim bi izmijenio pokoju lijepu riječ.

U mom odgoju bio je potpuno drugačiji od majke. Dok bi mi ona bezrezervno sve opraštala, na sve moje razmažene ispade gledala sa smiješkom, on nije. Znao bi mi držati duge propovijedi kada bih nešto skrivio. Znao sam da mnoge moje dječje nepodopštine i ne bi tako nekažnjeno prolazile da je on češće bio kod kuće i da ih majka tako vješto nije skrivala od njega. Doduše, nikada me nije udario, koliko sam se mogao sjetiti, ali tada kada sam sve sa stola povukao na pod, uhvatio me paničan strah od njegove reakcije. Srećom, majka se snašla. Poslije toga dana, kad je otac otišao za poslom, majka me upitala:

- Zašto je to napravilo moje malo zlato? - milo mi se smješkala.

- Neću više nikada - odgovorio sam ozbiljno posramljen.

Sljedeće godine krenuo sam u školu. Bio sam prirodno bistar i odlično sam prolazio bez obzira što u kući knjigu ne bih ni otvorio. Sve što bih čuo na satu to bih i zapamtio tako da mi nije bilo potrebno dodatno učenje kod kuće.

Ubrzo nakon početka prvog razreda moji suučenicima počeli su me smatrati posebnim. Bio sam im nešto poput magneta za željezo. Svi bi se jatili oko mene. Svi su željeli biti u mojem društvu. Izmišljali su raznorazne priče jedni o drugima samo da ih ja odbacim. Bio sam najstariji u razredu. Imao sam sedam godina i dva mjeseca kada sam krenuo u školu. Od većine učenika bio sam za pola glave veći. Lijepili su se za mene i ja sam uživao u tome. Da budem iskren, nikada nisam ni mislio da bi moglo biti drugačije. Nakon sve one silne ljubavi kojom me obasipala majka, uvijek i iznova mi govoreći da sam ja sve naj, naj, u pozitivnom smislu, počeo sam se tako i osjećati. Od dana kad sam se rodio bio sam okružen beskrajnom pažnjom i ljubavlju i, mislim, prirodno je bilo očekivati da će se uvijek i svi tako prema meni odnositi, kao da sam ja rijedak primjerak ljudskoga roda kojemu uvijek svi trebaju biti na raspolaganju. Uživao sam u tome kako jedni drugima podmeću nogu samo da bi bili sa mnom u društvu. Čak me i učitelj volio. Bio sam bistar učenik i sa mnom nije bilo problema. Na nastavi sam bio pažljiv jer sam znao da mi to ostavlja mnogo slobodnog vremena. Moj otac bio je jasan:

- Tvoje je samo da učiš. Nikakvih drugih obveza nemaš. Svi mi, roditelji, želimo da naša djeca budu odlični učenici, ali zapamti - tebi će biti lakše nego većini djece u tvom razredu. Oni osim škole imaju i mnogo drugih obveza u kući i u polju. Ti nemaš. Ostavljam ti slo-

boduju da sam odlučio kakav ćeš učenik biti. Ja znam koliko možeš. Nemoj me razočarati.

Shvatio sam ga ozbiljno. Znao sam da, bez obzira koliko mu značim, neće prezati da me kazni.

- Za tvoje dobro - kako bi mi često znao reći za vrijeme svojih dugih zimskih propovijedi.

I tako je moje, ionako pretjerano, samopouzdanje raslo. Obožavan u kući, omiljen u razredu. Iskorištavao sam to na raznorazne načine. Školsku torbu nisam nosio sam, drugi su mi je nosili. Lektiru nisam čitao, a uvijek sam je najbolje znao. Prepričavali su mi je. Ako bi netko imao bombone, ja bih većinu pojeo iako nisam oskudijevao u njima. Samo sam uživao u tome što sam mogao pojesti bombone djetetu koje bi i kesicu od bombona pojelo jer nije znalo da se kesica baca. Kod kuće sam izmišljao što bih jeo. Majka je često morala posebno za mene kuhati. Jedino mi je otac bio autoritet. Volio me i to se vidjelo, ali znao sam da se u njegovoj prisutnosti moram pristojno vladati. Znao sam da mi za mnoge moje nestašluke ne bi progledao kroz prste, ako ništa, onda bi mi barem održao predavanje o pravednosti i međusobnom poštovanju koje bi se razvuklo satima.

Drugi i treći razred završio sam s odličnim uspjehom na oduševljenje moje majke. A otac? On ništa manje nije ni očekivao, a ništa manje ne bi mi ni dopustio. Već sam ozbiljnije shvaćao prijateljstvo i nas sedmorica dječaka u razredu imali smo svoju klapu. Ja sam, razumije se, bio glavni. S ostalima se nismo družili. Mi smo svi bili iz boljih obitelji. Kad kažem boljih, mislim isključivo na imovinsko stanje. Nismo se željeli družiti sa sirotanima, kako smo posprdom nazivali ostale učenike. Odskakali smo od njih po svemu, kako smo sami sebe uvjerali. A danas kad se na to osvrnem: samo smo imali bolju garderobu, not'e knjige i ljepše školske torbe i pernice. Da smo bili u bilo čemu drugom bolji - nismo, ali djeca to shvate tek kad odrastu.

Pred nama je bilo dugo, toplo ljeto. Imali smo razloga za zadovoljstvo jer već na jesen bit ćemo četvrtiši, najstariji, glavni u nižim razredima naše osnovne škole. Sparne ljetne dane šestorica mojih prijatelja i ja odlučili smo provoditi na jezercu koje se nalazilo nedaleko od našeg sela i u kojem smo se svi mi, još prije nekoliko godina, naučili plivati.

To je ljeto bilo prijelazno razdoblje u mom životu. Upoznao sam Duju.

Živio sam u velikoj, lijepo namještenoj kući. Bila je to nova građevina na dva kata. U prizemlju su se nalazile velika kuhinja i tri sobe s kupaonicom. Na katu je bio isti raspored, ali gore nije nitko stanovao. Ispred kuće bio je veliki vrt od nekih petstotinjak kvadrata. Moja se majka brinula da u njemu uvijek ima svježeg povrća. Bilo je zasađeno i nekoliko voćaka. Zaista smo dobro živjeli. Naše selo bilo je relativno dobro naseljeno. U to vrijeme, ranih osamdesetih, sve je više ljudi odlazilo iz sela u gradove u potrazi za boljim životom. Zato smo se svi iznenadili kada su se u naše susjedstvo doselili Marija i njezin sin Duje Marasović. Došli su iz grada i uselili se u napuštenu kućicu koja se nalazila neposredno do kuće mojih roditelja. Dobro se sjećam riječi svoga oca koje mi je tada uputio:

- U naše susjedstvo doselilo se dvoje ljudi. Žena i njezin sin, dječak tvojih godina. Nevolja ih je natjerala da dođu ovamo živjeti. Tu su došli i vjerojatno će duže ostati. Hoću da budeš pristojan prema njima. Pomozi dječaku da se uklopi u novu sredinu. Život ga nije mazio. Ako ga ti prihvatiš, prihvatit će ga i ostala djeca. Nadam se da smo se razumjeli. - Završio je na sebi svojstven način. Nisam mu ni pokušao proturječiti.

- Jasno, tata. Učinit ću sve što mogu.

U meni se već stvorila odbojnost prema dječaku iako ga još nisam ni vidio.

U toj kući, u koju su se doselili novi stanari, ja sam često boravio sa svojom klapom. Bila je već dugo napuštena i vjerovali smo da

će tako zauvijek ostati. Pa tu nitko i ne bi mogao živjeti. Sve je u njoj bilo staro i istrošeno. Imala je tri prostorije koje su nekada bile kuhinja i dvije sobice. Namještaja gotovo da nije ni bilo. U sobama su bili krevet i ormar, a u kuhinji stol, četiri stolice i štednjak.

Tu smo se znali sastajati za vrijeme dugih zimskih večeri. Na podu bismo naložili vatru i pekli kokoš koju smo ukrali iz nečijeg kokošinca. To je bilo naše tajno mjesto na kojem smo smišljali nestaluke. Nije me smetalo što smo ostali bez svoje baze, lako možemo naći drugu, starih napuštenih kuća ima dovoljno u našem selu. Smetalo me što ja moram jednog sirotana uvesti u svoje društvo. Otac mi je to jasno dao do znanja. Bojao sam se, ukoliko se počnem družiti s njim, da će i moj ugled opasti. Pa ne mogu se ja, bogataški sin, s tamo nekakvom bijedom družiti, razmišljao sam dok sam pokušavao smisliti način da se otarasim dosadnog nametnika, kako sam ga već u sebi nazivao, iako ga još nisam ni upoznao. Pronaći ću ja način i to brzo, obećao sam si. Nisam sebi mogao dozvoliti da me moja klapa odbaci, a to bi se lako moglo dogoditi budem li se družio s Dujom. Bez njih ja sam bio nitko i ništa. I tako, dok sam šetao svojim vrtom pognute glave i ruku duboko uvučenih u džepove svojih novih hlača, obuzet crnim mislima, osjetio sam da me netko promatra. Zastao sam i osvrnuo se oko sebe. Stajao je iza ograde koja je dijelila naša dvorišta. Vidio sam mu samo pola glave i oči koje su me promatrale. Stajao sam još trenutak, a onda sam krenuo prema njemu. Kad je vidio da mu prilazim, naglo se okrenuo i otrčao prema kući. Zastao sam neodlučno i promatrao ga dok je ulazio u kuću. Bio sam uvjeren da je moj otac pogriješio. Pa ovaj dječčić nije mogao imati više od sedam godina. Malen i mršav, plave kose, djelovao mi je tako djetinjast. Odjednom se moje raspoloženje promijenilo. Sjetio sam se da ću za koji dan napuniti deset godina, prema tome moj otac ne može očekivati da se družim s tim balavcem. Počeo sam veselo zvižducati i vratio sam se u kuću. Već je padao mrak i bio sam siguran da ga ve-

čeras više neću vidjeti. Sutra ću ga iznenaditi, neću mu dopustiti da mi pobjegne, odlučio sam. Htio sam biti siguran da on nije moj vršnjak.

Cijelo jutro s prozora svoje sobe sam vrebao kad ću ga ugledati.

- Sto ti je, sine? Reci svojoj majčici! - upitala je majka već treći put toga jutra ulazeći bojažljivo u moju sobu. Još uvijek je sebe nazivala "mojom majčicom" kao da nije shvaćala da ja više nisam malo dijete. Smetalo mi je to, no ipak sam pristojno uzvratio:

- Ništa mi nije. Sto se toliko brineš? Samo čitam jako zanimljivu knjigu. Ne mogu je ispustiti iz ruke.

- Dobro, sine, ali barem dođi i doručkuj. Onda čitaj dalje.

- Baš si zapela, zar ne? Ako baš želiš da doručkujem, donesi mi doručak ovdje - odvratio sam ne baš ljubazno.

- Zlato mamino, evo već idem. - Sva se rastopila od nježnosti. Sto mi je više tepala, više mi je išla na živce.

Ubrzo nakon toga, dok sam sjedio na prozoru i jeo svoj doručak, ugledao sam ga. Polagano je išao od kuće prema ogradi koja je dijelila naša dvorišta. Ogledavao se oko sebe kao da se nečega boji. Došao je do ograde i gledao preko nje. Pa on to mene traži, pomislio sam. Izašao sam iz kuće na stražnja vrata. Preskočio sam ogradu na mjestu gdje me nije mogao vidjeti i zaobišao njegovu kuću. Znao sam kuda ću mu se prikrasti da me on prerano ne primijeti i opet mi pobjegne. Kada sam mu došao iza leđa, tek sam onda vidio koliko je malen.

- Ti to mene tražiš? - upitao sam ga ljutito. Trgnuo se i naglo okrenuo. U očima mu se vidjelo koliko je prestrašen. Ali nije imao kamo.

- Ja... samo sam... nešto gledao - jedva je uspio prozboriti glasom koji je drhtao.

- Sto ti to imaš gledati u mom dvorištu? - nastavio sam u istom tonu.

- Ništa... samo gledam - još se više prestrašio.
- Dobro, sad mi reci tko si ti? Kako se zoveš i koliko imaš godina?
- Duje i imam devet godina. Došao sam živjeti s majkom u ovoj ovdje kući - rekao je pokazujući prstom u ono što je on nazivao kućom za stanovanje.
- Ti... ti da imaš devet godina? Ne vjerujem ti. - I nisam mogao vjerovati. Bio je tako malen. Nije mi dosezao ni do ramena. S plavom kosom i velikim smeđim očima, ovako izbliza, izgledao je još mlađe nego kad sam ga sinoć primijetio.
- Stvarno... imam... i na jesen ću krenuti u četvrti razred.
- Tebe još nisu smjeli primiti ni u prvi razred, a ne da već ideš u četvrti - napravio sam grimasu koja je jasno pokazivala koliko ga smatram ništavnim.
- Zato što sam tako malen? - upitao je sad već plačljivim glasom.
- Baš zato. Pogledaj mene! - uspravio sam se u svoj svojoj veličini. - I ja na jesen krećem u četvrti razred.
- Ti si visok - rekao je i oborio pogled.
- Jasno da jesam - odvratio sam s ponosom kao da sam ja zaslužan za to.
- Mama je rekla da ću i ja narasti veliki.
- Tvoja mama laže. Uvijek ćeš biti malen. - Sada sam mu se već rugao i uživao u tome.
- Moja mama nikada ne laže - odvratio mi je i, prije nego sam se snašao, otrčao u kuću.
- Toga dana, poslije ručka, otac mi se obratio ozbiljnim glasom:
 - Dakle, momče, jesi li već upoznao novog prijatelja?
 - Jesam, tata, ali on se ne uklapa u moje društvo.
 - Objasni mi to malo pobliže - postao je još ozbiljniji.
 - Ne znam kako da ti objasnim. On je tako malen i nježan. Kao curica. Puka sirotinja - zastao sam tražeći prave riječi i pritom izbje-

gavajući očev pogled. - Svi dječaci iz moga društva lijepo se odijevaju i imaju velike, lijepe kuće. Kako da ga prihvatimo kad on hoda okolo u dronjcima i živi u onoj rupi koju naziva kućom? Nitko se neće htjeti igrati s njim.

Doletjele su mi dvije pljuske. Na svaki obraz po jedna, a da se nisam pravo ni snašao. Uhvatio sam se za obraze koji su se žarili dok sam zbunjeno gledao u svog ljutitog oca. Nikada me nije udario, a sad su me obrazi pekli od težine njegove ruke, a da ni sam ne znam zašto.

- To ti je za bezobrazluk. Zar misliš da se nečija vrijednost mjeri po kući u kojoj živi i odjeći koju nosi? To što nosiš lijepu odjeću i što živiš u lijepoj kući nipošto ne znači da vrijediš više od bilo koga - bjesnio je moj otac. Nikada ga nisam vidio toliko ljutitog.

- Oprosti, tata - promućao sam ne znajući što drugo da kažem. U meni se gomilala mržnja prema tom gotovo nepoznatom dječaku. Zbog njega sam dobio prve pljuske u životu i to je već bio dovoljan razlog da ga ne poželim vidjeti nikada više. Otarasit ću se ja njega, neće mi on zagorčavati život, obećao sam samom sebi. Još nisam znao kako ću to izvesti, ali smislit ću već.

Ljeto je bilo u punom jeku. Moja klapa i ja redovito smo išli na kupanje na obližnje jezerce. Ponekad bih morao povesti i Duju sa sobom jer je moj otac ustrajao na tome. Srećom, majka mu je bila bolesna i sav posao u kući i oko nje spao je na njega tako da je imao jako malo slobodnog vremena. Ipak, u tim rijetkim prilikama kad bi išao sa mnom pobrinuo sam se da mi ne smeta previše. Jasno sam mu rekao:

- Možeš ići sa mnom ako hoćeš. Ali ne želim da se približavaš mojem društvu. Oni te ne žele, a ni ja te ne želim. Zovem te samo zato što moj otac tako želi. U isto vrijeme ćemo ići i vraćati se. Samo na taj način možeš ići sa mnom.

I on je pristao. Dok smo se mi zabavljali i uživali, on je bio sam i pristojno udaljen od nas. Kad bi vidio da se mi spremamo kući,

spremao bi se i on. Čak i na putu do kuće držao je pristojnu udaljenost. Tek kad bismo se približili kućama, on bi nam se pridružio. Čudilo me njegovo ponašanje. Ako je želio ići na kupanje, mogao je ići i sam. Ionako kad bi tobože išao s nama, bio je sam. Nisam razumio zašto podnosi da ga ponižavamo.

Cesto bih ga uhvatio kako me promatra pogledom punim obožavanja. Vjerovao sam da me smatra svojim idolom. Ta uloga mi je odavno bila poznata i nije me čudila. Ja sam bio velik, omiljen u društvu. Imao sam sve. Zavidio mi je. Htio je biti na mom mjestu, bio sam uvjeren u to. Tek mnogo godina poslije saznao sam da to nije bilo to.

Prošlo je ljeto i počela je nova školska godina. Ja sam već odavno primijetio da od Duje mogu raditi što me volja. Nikada se nikom nije potužio na mene. Sve smicalice koje sam mu namještao ostajale su zakopane duboko u njemu. Umjesto da ga počnem cijeniti barem zbog toga, ja sam ga još više podcjenjivao i omalovažavao. Sjećam se da sam mu se jednom prilikom, za vrijeme velikog odmora, približio. Imao sam dobroćudan izraz lica i njegove su oči radosno zasjale.

- Želiš li poći sa mnom da ti nešto pokažem? - upitao sam.

- Hoću... rado - promućao je. Pošao sam prvi, a on za mnom. Kad smo došli iza jednog žbuna, osvrnuo sam se da vidim promatra li nas netko. Uvjerio sam se da nigdje nema nikoga. Čašu vode koju sam nosio u ruci, izlio sam u njegove hlače. Nije rekao ni riječ, samo me je zaprepašteno promatrao, a onda se izraz njegovih očiju promijenio. Oči su mu se napunile suzama, bez riječi se okrenuo i otišao spuštene glave. Držao je ruke ispred sebe da sakrije mokru mrlju koja se nije mogla sakriti. Promatrao sam ga i kad sam vidio da je sjeo ispod jednog stabla, izašao sam iz svog skrovišta. Dok sam prolazio pored njega, dobacio sam mu podrugljiv pogled, nije me ni pogledao.

Posljednji je ulazio u razred, sagnute glave i ruku ispruženih ispred sebe.

- Pogledajte ljudi, Duje se popiškio - moj glas nadjačao je buku u razredu dok su učenici sjedali na svoja mjesta. Odjednom su se sve glave okrenule prema njemu, a on nije znao kamo bi sa sobom od neugode.

- Nisam... smočio sam se... vodom - pokušao se obraniti.

Tek to izazvalo je pravu provalu smijeha cijelog razreda. Ne trebam ni napominjati da sam ja bio najglasniji. I kad bi se smijeh malo utišao, ja bih opet pokazao prstom u njega i glasno se smijao. Učenici bi prihvatili, a on je sjedio u svojoj zadnjoj klupi, sam, glave toliko pognute da mu je čelo dodirivalo drvenu klupsku ploču. Spasio ga je učitelj koji je stigao u razred i zatražio tišinu. Bio sam ponosan na sebe. Priuštio sam cijelom razredu odličnu zabavu. Cijelo vrijeme dok je trajala nastava osmijeh mi nije silazio s lica. Tek kada smo pošli kući, uhvatila me panika. Nisam smio ni pomisliti što bi se dogodilo kad bi me Duje tužio ocu. To je bilo malo vjerojatno, ali je ipak postojala mogućnost. Pokazalo se da je moj strah neopravdan. Duje nije nikome ni zucnuo. To je za mene značilo da i dalje nastavim sa svojim podvalama. Zašto sam ga toliko prezirao, nisam znao. Bilo je i drugih "sirotana" u razredu, kako smo ih zvali. Ali, ja, najveća faca, okomio sam se baš na njega, a za mnom i svi ostali. Valjda u svakom razredu postoji netko predodređen za razrednu "budalu". Duje nipošto nije bio budala, ali mi smo ga izabrali za takvoga. Bio je odličan učenik, vrijedan i marljiv. Živio je s bolesnom majkom na koju se nije mogao osloniti, tako da su i svi kućanski poslovi pali na njegova mršava pleća. Nikada se nije žalio, a nije ni imao kome. Nije imao prijatelja, naprotiv. Svi smo se istresali na njemu. On bi se povlačio. Nije se svađao ni sa kim, a kamoli tukao. Bio je uvijek spreman svima pomoći. I znali su učenici iz našeg razreda od njega zatražiti pomoć, on bi to rado učinio. Ali, čim im usluga više nije trebala, odbacivali bi ga. Uglavnom je bio sam. Sam je i sjedio u školskoj klupi.

I dalje bih ga znao uhvatiti kako me promatra, što je mene posebno iritiralo. Nije u tom pogledu bilo mržnje, naprotiv. Gledao bi me nekako odsutno, tužno. Nisam to sebi mogao objasniti.

Ja sam u četvrtom razredu dosta popustio u učenju. Pretvarao sam se, kako je moj otac često znao govoriti, "iz malog mangupa u pravog mangupa". Nikada nisam učio kod kuće, ali sada ni na satovima nisam previše pazio. Bio sam isključen, u svom svijetu. Uglavnom sam smišljao sitne podvale za Duju. Četvrti razred završio sam vrlo dobrim uspjehom. Otac je bio strahovito ljutit.

- Tako znači! Mi te držimo kao kralja, a ti ovako. Ja znam da svi ne mogu biti odlikaši, ali ti možeš bez pol muke. Sve što trebaš raditi je malo zagrijati stolicu, ali ne, tebi je to teško. Zašto bi se i mučio kad ti je sve servirano na zlatnom tanjuru?

- Sram te bilo! Pogledaj Duju! Da si ti trećinu kao on, ja bih bio najsretniji čovjek na svijetu. I kuha, i pere, i čisti, i brine se za bolesnu majku. Još nema ni deset godina. Čemu se mi od tebe možemo nadati? - bjesnio je moj otac dok sam ga ja skrušeno gledao.

- Meni ne trebaš pomagati, ali da znaš, pomagat ćeš njemu. Svaki dan, ja ću te voditi, ići ćeš tamo i imat ćeš svoj zadatak. Pomagat ćeš Duji i njegovoj majci. Nastava je završila i nemaš više nikakvih obveza. Tako će se barem neka korist izroditi iz tebe - završio je zalupivši vratima moje sobe.

Bio sam očajan. Poznavajući svog oca, znao sam da će on svoju prijetnju i provesti u djelo. Zaista ću morati pomagati u toj omraženoj kući.

Sljedeće jutro osvanulo je kišovito. Neuobičajeno za kraj lipnja. Oblačio sam se kad je moj otac banuo u sobu.

- Brže to malo. Imaš posla - dobacio mi je s vrata. Požurio sam se obući i došao u kuhinju. Doručkovali smo u tišini, a onda se moj otac oglasio:

- Idemo sada do gospođe Marije da vidimo kako joj možemo pomoći - rekao je odlučnim glasom koji nije trpio prigovora.

Do tog dana nisam pošteno ni vidio Dujinu majku. Bila je to mršava ženica sva u crnini. Duje joj je strahovito nalikovao. Imao je iste crte lica i iste tople smeđe oči. Bio je i sitan kao ona. Vjerojatno i sama iznenađena posjetom, pokušala je ustati iz postelje. Nije uspjela ni sjesti na krevet, a već je klonula nazad.

- Dobar dan, gospodo Marija - pristojno je pozdravio moj otac.

- Dobar dan - odgovorila je slabim, iznemoglim glasom.

- Došao sam vas upitati treba li vam kakva pomoć? - gužvao je moj otac staru seljačku kapu u ruci.

- Ne, hvala... Moj sin brine se za sve što nam treba.

- Znam. On je krasan dječak. Ipak, volio bih kad bih vam mogao biti od kakve pomoći.

- Pa... možda malo zeleni iz vašeg vrta... - odgovorila je poštiđeno. Bilo ju je sram što je morala moliti za pomoć. Kao da je ona kriva za svoju nesreću.

- Jasno. Nema problema. Bit će mi drago - brzao je moj otac u želji da što prije pomogne.

- Moj sin - pokazao je prstom na mene - rado će pomagati vašem. Znete, oni idu u isti razred, neka se djeca i preko praznika družu. Djeca su to, već će se nekako snaći i znat će pretvoriti rad u zabavu. - Nisam mogao vjerovati vlastitim ušima. On me je doista trpao u njihovu kuću. Bio sam ogorčen. Ja da s tim bijednicima provodim školske praznike? Bože moj, u toj je kući sve zaudaralo na trulež i plijesan, a sad ću ja uvoditi nekakav red u njoj. Malo sutra, stari moj, mislio sam u sebi. Međutim...

Budući da je kuća imala tri prostorije, moj je otac naredio:

- Duje tebi zapadna, Ivane tebi istočna soba. Kuhinju ćete zajedno srediti. Doći ću poslije vidjeti što ste napravili.

A onda se okrenuo Dujinoj majci i namignuo:

- Neka se djeca uče raditi. To im može donijeti samo dobro u životu.

Gospođa Marija samo mu se slabašno osmjehnula, nesposobna da govori. Bila je teško bolesna i njen život, sudeći po tome kako je izgledala, bližio se kraju. Nisam znao od čega je болоvala jer moji roditelji u mojoj prisutnosti nisu razgovarali o tome. Vjerojatno ni Duje nije znao, a i da je znao, nije imao s kim podijeliti svoju nesreću. Ja sam se za to pobrinuo. Nitko se s njim nije družio. Nije imao prijatelje, nego samo neprijatelje, zahvaljujući meni.

Cijelo jutro posjedio sam u sobi koja je bila meni dodijeljena za sređivanje. Nisam znao što da radim ni odakle da počnem. Pa ja nisam znao ni žlicu sam držati, kako se kaže. Neću ja biti nečija sluškinja, bjesnio sam u sebi. Tko zna koliko je vremena prošlo kad sam se konačno pridignuo i krenuo nešto napraviti. Nije bilo puno posla. Namjestio sam krevet, obrisao prašinu, oprao pod i prozore. Gospođi Mariji i njenom sinu nisam uputio ni jednu jedinu riječ sve vrijeme boravka u njihovoj kući. Stigavši u kuhinju, vidio sam da ju je Duje sam sređio.

- Stigao sam, nadničari moji - veselo je moj otac ušao u kuću noseći veliki lonac. - Donio sam vam ručak i došao sam vidjeti što ste do sada napravili.

Bio je zadovoljan. Sam je postavio stol i ručali smo svi zajedno. Bio sam bijesan i ljutit na cijeli svijet. Dok sam prinosiso jelo ustima, ruka mi je drhtala od jada i nemoći. Nisam suosjećao s Dujom. Prezirao sam ga. Nije me dirnulo čak ni dok sam gledao kako hrani bolesnu majku. Zašto su morali baš ovdje doći živjeti? Postavljao sam sebi pitanja na koja nisam znao odgovore.

U danima koji su uslijedili, moj otac oličio je cijelu kuću, a Duje i ja morali smo očistiti što je on zaprljao. Nisam mogao zabušavati. Stalno me držao na oku. Poslije uređenja kuće slijedilo je uređenje okućnice. Morali smo sve dovesti u red točno onako kako je moj otac zamislio. Kuća i okućnica izgledali su mnogo bolje, ali to je još uvijek bilo daleko od pristojnog doma.

Tog ljeta trebao sam napuniti jedanaest godina. Moja je majka, kao i svake godine za moj rođendan, pripremala veliku proslavu. Bila su pozvana sva djeca iz mog razreda, a također i djeca iz susjedstva.

- Neka se zna da moj jedinac slavi rođendan - govorila je raznježeno moja majka dok me pokušavala pogladiti po glavi. Izmakao sam se. Nisam više mala beba.

Radovao sam se rođendanu. Uvijek bih dobivao mnogo darova u šarenim papirima. Volio sam to iako mi nikad ničega nije nedostajalo. Nekoliko dana prije proslave moj se otac još jednom pobrinuo da me spusti na zemlju.

- Znae što sam se domislio? - rekao je ushićeno dok smo ga majka i ja začuđeno promatrali. - Budući da je Dujin rođendan samo četiri dana poslije tvoga - značajno me pogledao i nakon nekoliko sekundi nastavio - bilo bi lijepo da ih zajedno proslavite.

Bio sam kao gromom pogođen. Duju najradije ne bih ni pozvao na rođendan, a sada moj rođeni otac predlaže da napravimo zajedničko slavlje.

- Je li ti on to predložio? - prošaputao sam vjerojatno blijed kao krpa.

- On mi to predložio? - začudio se moj otac. - On je toliko nježan, sramežljiv i osjetljiv da se boji i pozdraviti, a kamoli da nešto predlaže.

- Zašto onda?

- Zato što njemu nema tko pripremiti proslavu. Zato što je zlatan dječak, zato što bih ja želio da si ti barem upola dobar kao on. Zato što ga je u životu pratila samo nesreća i žao mi ga je. Zato što zaslužuje i lijepe trenutke u životu, a ne samo ružne. Mogao bih ti nabrajati do besvijesti, ali ti ionako ne bi razumio.

- Ali, tata, ne možeš mi to učiniti - rekao sam pomirljivim glasom.

- A što ti ja to činim? Samo ćemo umjesto jednog slaviti dva rođendana, umjesto jedne imat ćemo dvije torte i usrećiti jedno nesretno dijete.

- Kad tako hoćeš, onda slavi samo njegov, moj ne trebaš! - uvrijeđeno sam se digao od stola s nadom da će ga to osvijestiti. Htio sam napustiti prostoriju, ali me zaustavio majčin glas.

- Čekaj, sine. Dogovorit ćemo se.

- Dogovorili smo se - odbrusio je moj otac. - Ako to nekome ne odgovara, to je njegov problem. Bit će kako ja kažem i točka. - Otac je, gle čuda, ostao neumoljiv. Te večeri u svojoj sobi razmišljao sam što da napravim. Taj prokleti Dujе postao je moja sjena, ali osvetit ću mu se ja već. Neće to proći samo tako. Sve podle stvari koje sam smislio kao kaznu za Dujу, ubrzo bih odbacio, nisu bile dovoljno zle.

Razmišljao sam dugo u noć dok su mi suze bijesa zamagljivale pogled, a mržnja ispunjavala dušu. Svladao me san prije nego što sam uspio smisliti dovoljno ponižavajuću kaznu.

Sljedećih dana ni na što se nisam mogao koncentrirati. Moje misli bile su ispunjene. Tako je stigao i dan proslave naših rođendana.

U mojem dvorištu skupilo se pedesetak djece. Sve je bilo nakićeno šarenim balonima. Bili su postavljeni stolovi sa sendvičima, kolačima i osvježavajućim pićima. Na čelu stola bile su dvije torte. Jedna za mene, a druga za Dujу. Na mojoj je bilo jedanaest, a na Dujinoj deset rođendanskih svjećica. Uz igru i zabavu vrijeme nam je brzo proletjelo. Došlo je vrijeme da pušemo svjećice. Nas dvojica smo stali, svaki pored svoje torte, a ostala djeca razdragano su se okupila oko nas. O, Bože, koliko sam ga u tom trenutku mrzio. To je trebala biti samo moja zabava.

- Tri, četiri, sad - čuo se zbor djece. Puhнули smo. Oba.dvojica smo svoje svjećice ugasili iz prvog puta. Kada sam se okrenuo prema Dujи, suze su mu se slijevale niz obraze. Gledao je sagnute glave u svoj rođendanski kolač.

- Zašto plačeš? - upitao sam ga podrugljivo.

- Nikada do sada nisam slavio rođendan - odgovorio mi je, a da nije podigao pogled.

- Nisi trebao ni sada - odvratio sam mu zlobno. Ničim nije pokazao da su ga uvrijedile moje riječi.

- Mogu li ponijeti komadić torte svojoj majci? - upitao me još uvijek pognute glave.

- Sigurno da možeš - odgovorio sam i uzeo tortu ispred njega. - Ponesi cijelu. - Dok sam mu je dodavao, ruka kao da mi je zadržala i torta mi je iskliznula i pala na njegove bose noge. Uvijek je hodaos bos.

- Liječnik mi je savjetovao da što više hodam bos zbog ravnih stopala - odgovarao bi kad bi mu se netko narugao zato što nema sandale.

- Oprosti - rekao sam mu. - Nisam htio. - Uživao sam što sam ga još jedanput ponizio. - Možeš ponijeti komadić moje torte.

Nije mi ništa odgovorio, samo me pogledao onim svojim tužnim pogledom. Na trenutak sam osjetio sažaljenje prema njemu. Brzo me je prošlo to sjetno raspoloženje i ja sam se nastavio ponašati kako mi i dolikuje, kao prava zvijezda. Zemlja se bez mene ne bi okretala, bio sam uvjeren u to. Zabavljali smo se i pjevali, ali bi moj pogled često odlutao na mjesto na kojem je sjedio Duje. U ruci je čvrsto stezao vrećicu u kojoj se nalazio dar mojih roditelja, jedini dar koji je primio. Uglavnom je gledao u pod. Tek ponekad vidio bih da je podigao pogled i uvijek je u tim trenucima gledao u mene. On se mene boji, zaključio sam i bio radostan zbog toga. Kad bi primijetio da ga gledam, automatski bi spustio pogled i nastavio gledati u pod ispred sebe. To se nekoliko puta ponavljalo.

Nakon nekog vremena primijetio sam da ga nema. Vjerojatno ja jedini. Nitko drugi na njega nije obraćao pažnju.

Mjesto na kojem je sjedio bilo je prazno. Preletio sam pogledom po cijelom dvorištu, ali nigdje ga nije bilo. Otišao je, pomislio sam

zadovoljno. Ionako mu ovdje nije mjesto. Iskrao sam se i otišao do smeća na koje je moja majka bacila njegovu rođendansku tortu kad ju je pokupila s poda. Pažljivo sam je izvadio da mi ne isklizne s kartona na kojem je još uvijek bila. Hrvoje i Stanko dotrčali su do mene da vide što to radim. Stavio sam prst na usne da šute i krenuo prema Dujinoj kući. Hrvoje je za čas okupio cijelo društvo i pozvao ih za nama. Usprotivio sam se:

- Ovo ću samo ja napraviti. Stanite tu pored moje ograde i budite spremni da se sakrijete. Ja idem sam - rekao sam držeći tortu objema rukama. Sagnuo sam se i uzeo šaku zemlje koju sam zatim prosuo po torti.

- Lijepo izgleda, zar ne? - došapnuo sam svojim najboljim prijateljima koji su se skupili oko ograde koja je dijelila moje i Dujino dvorište. Složili su se kimanjem glave u napetom iščekivanju da što prije vide što sam to naumio.

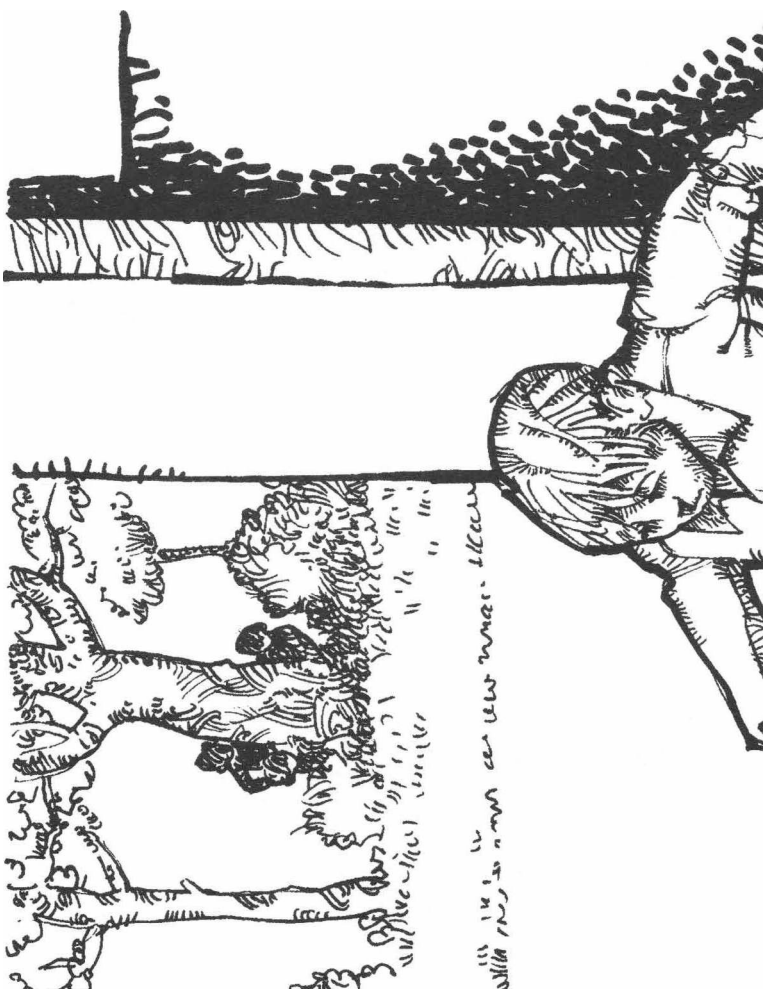
Išao sam prema njegovoj kući moleći u sebi Boga da Duje iznenada ne izađe i poremeti mi plan. Imao sam sreće. Došao sam do njegovih vrata i spustio tortu na pod, tik uz vrata. Ogledao sam se oko sebe da vidim gdje mi se nalazi najbliži zaklon odakle ću moći promatrati. U njegovu dvorištu nalazilo se nekoliko stabala. Jedna stara trešnja bila je idealno skrovište. Nalazila se na lijevoj strani dvorišta. Suprotno od mjesta gdje bi me on mogao, makar i pogledom, potražiti. S tog mjesta mogao sam lijepo vidjeti i svoje prijatelje koji su bili nasuprot meni, udaljeni možda desetak metara. Glasno sam pokucao, a onda pobjegao. Čekao sam nekoliko trenutaka koji su mi se činili dugi kao vječnost. Već sam pomislio da Duje nije kod kuće. Znao sam da mu majka ne može ustati. Spremao sam se da opet pokušam kad se vrata iznenada otvoriše. Stajao je gledajući lijevo i desno i kad je vidio da nikoga, nema zatvorio je vrata. Do vraga, pomislio sam u sebi. Nisam to tako planirao i to još pred prijateljima. Izašao sam iz svoga skrovišta i još jednom glasno poku-

cao na ulaznim vratima. Otrčao sam što su me noge nosile natrag iza stare trešnje.

Nisam pravo ni stigao kada sam čuo da se vrata otvaraju. Ovo-ga puta uspjelo je i bolje nego što sam zamislio. Duje je otvorio vrata i zakoračio. Ugazio je lijevom nogom u svoj rođendanski kolač. Kako je ugazio, noga mu je poletjela unaprijed i, prije nego što se uspio uhvatiti za neki čvrsti oslonac, doslovno je sjeo u tortu. Ništa nije moglo spriječiti salvu smijeha koja je provalila iz mojih prijatelja. I sam sam se valjao od smijeha uživajući u predstavi koju sam osobno izrežirao. A on...? On je bio posramljen vjerojatno kao nikad u životu. Crvenilo mu je obojilo obraze kad je ustajao. Nije nas vidio, samo nas je čuo. Nije smio pogledati ni lijevo ni desno. Na hlačama mu je ostala zalijepljena gotovo cijela torta što je izazvalo još veću buru smijeha. Bio sam siguran da moji roditelji, a ni njegova majka neće ništa znati. Hlače ionako sam pere. Još mi nije bilo jasno zašto se nikada nije starijima požalio na mene. Uvijek je sve šutke podnosio. A da sam znao...

Zabava je nastavljena u još boljem raspoloženju. Sada sam zaista imao razloga za slavlje. Postao sam jedini slavljениk i to mi je savršeno odgovaralo. Pjevali smo i plesali, igrali se skrivača, uživali u kolačima i nalijevali se osvježavajućim pićima. Kad je došlo vrijeme da se počnemo razilaziti, svima je bilo žao.

Dok sam kasno te večeri sjedio na prozoru svoje sobe, ugledao sam Duju kako stavlja hlače, koje je tog poslijepodneva imao na sebi, na sušilo. Osmijeh mi je obasjao cijelo lice. Tako ti i treba, pomislio sam u sebi i ustao da ugasim svjetlo. Dugo nisam mogao zaspati. Prisjećao sam se svakog trenutka tog prelijepog dana, napose šale na Dujin račun. Bio sam ponosan na sebe. Ja sam alfa i omega cijelog društva. Od uzbuđenja i zadovoljstva okretao sam se u krevetu do ranih jutarnjih sati. Znao sam da je Dujin pravi rođendan za četiri dana. Želio sam mu prirediti posebno iznenađenje na radost svo-

r

C

1000 (C)

me društvu i sebi, naravno. Već je svitalo kad mi je spasonosna ideja pala na pamet. Ideja je bila upravo savršena.

- Hej, Duje - viknuo sam veselo idućeg jutra čim sam ga ugledao. - Dođi malo do mene. Želim ti pokazati što sam dobio za rođendan.

Zastao je i iznenađeno me pogledao onim svojim krupnim očima, a onda se okrenuo i nastavio raditi svoj posao. Nosio je košaru punu mokrog, svježeg opranog rublja koje je trebalo staviti na sušilo.

- Daj, molim te, ne ljuti se. Samo smo se zabavljali.

Ovaj put nije me ni pogledao. Radio je svoj posao. Požurio sam do njega. Sitan, kakav je bio, jedva je mogao dohvatiti konopac koji je služio za sušenje rublja i koji je bio razapet između dva stabla. Svaki put morao se popeti na prste da bi ga dohvatio. Dohvatio sam konopac i držao ga da se on ne mora razapinjati. Nije me odbio. Prihvatio je moju pomoć.

- Ti si to oprao? - upitao sam tek toliko da nešto kažem.

- Da. Mama je jako bolesna.

- Sto je tvojoj mami?

- Bolesna je - kratko je ponovio.

- Od čega? Hoće li ozdraviti? - bio sam znatiželjan.

Samo je slegnuo svojim malim ramenima, a suze su mu zablistale u očima. Ugrizao se za usnicu nastojeći se savladati i ne dozvoliti suzama da poteknu. - Što kažeš da ti ja pomognem u poslu, a poslije ćemo otići u moju sobu? Vidjet ćeš darove koje sam dobio - ulagivao sam mu se.

- Ja imam mnogo posla - odgovorio mi je tužno.

- Zajedno ćemo ga završiti.

-Ali...

- Samo kratko - bio sam uporan. - Neću te dugo zadržavati.

- Onda dobro, poslijepodne ću doći. Kratko.

Došao je. Nudio sam ga kolačima i sokom. Želio sam zadobiti njegovo povjerenje i trudio sam se iz petnih žila. Bio sam ljubazan s njim, a on mi je naivno počeo vjerovati. Čak se i nasmiješio nekoliko puta.

- Za tri dana je tvoj pravi rođendan - rekao sam mu kad je već bio na odlasku.

- Da.

- Želiš li nešto? Sto bi želio da ti darujem?

- Ne možeš mi dati ono što ja želim. Želim samo jedno... - glas mu je zadrhtao i činilo se kao da će svakog trenutka zaplakati.

- Sto? Reci mi! - bezobzirno sam navaljivao. Nisam shvatio ono što bi svakom živom stvoru na ovom svijetu odmah bilo jasno.

- Žao mi je - rekao je i otišao spuštene glave, gledajući u prste svojih bosih nogu. Ionako malen, sada je izgledao još manji. Gledao sam u njegova leđa dok je odlazio i zamalo, ili samo zamalo, osjetio sažaljenje.

- Drago mi je da vaše prijateljstvo napreduje - rekao je moj otac te večeri kada je došao kući iz polja. Majka se potrudila da ga odmah obavijesti o Dujinu posjetu. Zнала je da će se otac radovati zbog toga. On je tog dječaka zaista volio. Želio mu je pomoći, ali da to ne ispadne kao milostinja. Bombardirao ih je voćem i povrćem iz naših vrtova uvijek uz riječi:

- Znaite, toliko je toga dozrelo da ne znam kamo ću s tim. Pa kažem sam sebi zašto da ne podijelim susjedima!

Ili: - Kupio sam ribu na tržnici u gradu, ali moja žena kaže da je alergična baš na ribu. Sto da radim? Bolje da dam nekome. Evo, ona ju je i ispržila.

Ili: - Bio sam jučer u gradu i kupio sam sandale. Kad što, premalene su mom Ivanu. Kako samo djeca brzo rastu! Sto da sad radim s njima? Da ih vratim? Kome? Čovjek na kamionu kod kojeg sam ih kupio već je stigao tko zna kamo, pa ako mogu vašem sinu...

Ili: - Ličio sam kuću ovih dana. Ostalo boje, a što da vam pričam. Moram to potrošiti ili će se stvrdnuti, a onda je mogu baciti. Sve računam, bolje da je negdje iskoristim, pa ako hoćete, ja ću oličiti i vašu...

Ili: - Očekivali smo goste na večeri. Kad što, nisu se pojavili, a ja ispekao mesa za cijelu vojsku. Ne mogu to jesti sedam dana. Ljudima treba raznolika prehrana, pa sam evo donio i vama malo ako se ne ljutite - govorio bi stavljajući cijeli oval na stol s kojega se širio zamaman miris pečenja.

Takav je bio moj otac. Gospođa Marija znala je da su njegove riječi samo izgovor i nije joj bilo svejedno što mora primati milostinju. Moj ih je otac i hranio i oblačio i sve to umotavao u lijepi papir. Moja ih je majka također sažalijevala i nije imala ništa protiv da im moj otac pomaže. Što se tiče njenog sudjelovanja u tome, ona nije imala vremena da ga trati na druge. Njoj sam na ljestvici od jedan do deset na prvih devet mjesta bio ja, a na desetom mjestu svi ostali. Sve svoje vrijeme i svu svoju energiju trošila je da ugodi meni. Moje nestašluke dobro je skrivala od oca, ali zato ona iznimno rijetka moja dobra djela bi mu danima, pa i mjesecima prepričavala ne štedeći maštu da ih uljepša. Ona me je slijepo voljela. Njezin sin ni slučajno nije mogao biti loš. Otac me je volio na drugačiji način. On je bio realan s velikim R. Sreća moja što je on malo toga znao.

- Znaš li što je naš sin danas radio? - dočekala ga je majka tog dana već na vratima. - Išao je Duji i cijeli je dan sirotan pomagao tom nesretnom djetetu. Poslijepodne ga je doveo k nama. Držao ga je kao kap vode na dlanu. - Majka je bila sretna što može ispričati ocu kako je njezin sin jedinac divno dijete.

- Bravo, sine! - pohvalio me otac. - Drago mi je to čuti. - Moram priznati da sam se malo posramio.

- Pomozi mu, sine. Pomoć mu je i te kako potrebna. Ne daj Bože nikome ono što je njega snašlo. Budi dobar i ljubazan s njim. Tu

je već više od godine dana i mogu reći da tako krasno dijete još nisam vidio. Nisam nikada ni čuo da takav postoji.

Uvijek kada bi pričao o njemu, moj otac ga je hvalio i govorio sve najbolje. To mi nikako nije išlo u prilog. Počeo bi nas uspoređivati. I ma kako samoljubiv bio, znao sam da, kao osoba, u usporedbi s Dujom nikako ne mogu proći. Bio je odličan učenik. Sve kućanske poslove obavljao je sam i pritom se brinuo za bolesnu majku. Nikada se nije tukao, nikada čak nije ni izazvao svađu. Živio je, a da se nije znalo da je živ. Moj bi mi otac sve njegove vrline često nabrajao. Jasno da nisam bio zadovoljan takvim stanjem. Da sam imao priliku sniziti Duju u očima svoga oca, i te kako bih je iskoristio, ali prilike jednostavno nije bilo. Sto ga je moj otac više hvalio, to mi je Duje postajao sve omraženiji. Pa koje dijete uopće voli da mu otac uporno hvali drugo dijete?! Nikada ga nisam čuo da tako lijepo govori o meni. Naprotiv. S objema nogama čvrsto na zemlji, često je znao govoriti:

- Moj sin je moj i volim ga najviše na svijetu, ali da je za primjer drugima... daleko je on od toga. Ipak, nadam se da će postati bolji čovjek nego što je dijete. - Tako bi govorio i pred prijateljima i pred strancima.

U majku, njezinu ljubav i privrženost, bio sam siguran. Ne daj Bože da netko ima nešto protiv njezinog malog zlata, kako me još uvijek često nazivala, što je meni, dječaku pied pubertetom, strahovito smetalo. Ja sam po njezinu mišljenju bio sve naj... naj... u pozitivnom smislu, razumije se. Želio sam da me i otac doživljava kao ona. Sve što ja napravim da opravdava, da bude slijep na moje nestaške, da voli samo mene.

Sljedeća tri dana mnogo sam vremena provodio s Dujom. Pomagao sam mu u kući i oko nje. Počeo je malo otvorenije pričati sa mnom. Do tada je samo kratko odgovarao na pitanja koja sam mu

postavljao. Sada bi mi i sam znao postaviti poneko pitanje. Neugodne epizode koje sam mu priređivao nije spominjao.

Jednom sam ponudio da operem suđe poslije ručka koji je moj otac donio govoreći:

- Trebao je doći moj vjenčani kum s obitelji, ali pokvario im se automobil, pa sam mislio... - Nije uvlačio jezik dok je postavljao je-
lo na stol.

I tako dok sam prao posuđe, okrenuo sam se da Duju nešto pitam, a on je stajao na sredini kuhinje i promatrao me. Koliko je samo tuge bilo u tom pogledu. Ostao sam zatečen i zaboravio sam što sam ga htio pitati. Samo sam se osmjehnuo i vratio se svom poslu. Još uvijek mi ne vjeruje, uzalud se trudim, razmišljao sam u sebi. Kako sam drugačije mogao objasniti taj pogled? Nije to bio slučajan pogled. Promatrao me i o nečemu duboko razmišljao. Dao bih ne znam što samo da sam mogao pročitati njegove misli. Bio sam zatečen. - Gospođo Marija, nešto bih vas zamolio - rekao sam dok sam sjedao na rub njezina kreveta s kojega nije ustajala, osim kad je bilo nužno. Izgledala je još manja i mršavija u tom krevetu. Boja njezina lica kao da se stopila s bijelom posteljinom o kojoj je Duje vodio posebnu brigu.

- Reci, slobodno... - progovorila je glasom koji bi se prije mogao nazvati šapatom.

- Znaš, sutra je Duji rođendan, pa ako bi mogao ići sa mnom i mojim prijateljima na kupanje gore na jezerce?

- Voljela bih to... To zlatno dijete toliko puno radi... Sav posao svaljen je na njegova nejakina ramena... Neka se malo zabavi - gotovo sam morao prisloniti uho na njezine usne da čujem što govori. Duje je slušao naš razgovor.

- Ne mama, ne mogu... Ne brini za mene... Nije mi teško raditi, drago mi je što ti mogu pomoći - kleknuo je pored njenog uzglavlja i uhvatio je za ruku koju je zatim prinio usnama. - Ima vremena, kad ti ozdraviš...

- Idi, sine... Žao mi je... Toliko mi je žao... Idi... Ja to želim...

- Ali, mama...

- Moja majka sutra će se brinuti za vas. Zamolit ću je - rekao sam i namjeravao sam to i učiniti. Nisam sumnjao da će moja majka pristati. Ona je u svako doba bila spremna učiniti sve što ja od nje zatražim.

- Samo tako i mogu ići na cijeli dan, inače ne dolazi u obzir - prvi put čuo sam Duju da odlučno govori.

- Idemo je odmah pitati - predložio sam.

Ne trebam ni spominjati da je moja majka oduševljeno pristala. Ona je bila sretna da može nešto učiniti za mene. Nakon toga Duje je otišao kući svojoj majci, a ja sam krenuo naći svoje vjerne prijatelje koje sam proteklih dana zanemario. Nije ih bilo teško nagovoriti da sutra cijeli dan provedemo na kupanju. Dogovorili smo se da poneseemo hrane i pića i da taj dan provedemo kao na pravom izletu. Bili su oduševljeni mojom idejom. Bit će nas osmorica. Hrvoje, Stipe, Luka, Ante, Siniša, Lovro, Duje i ja. Ekipa snova, kako smo se u šali nazivali, samo jedan član bio je višak, a viška se trebalo riješiti. Osvanulo je prekrasno jutro. Nigdje na nebu nije bilo oblačka. Rano sam ustao. Nisam mogao dočekati da krenemo. Trebao je to biti izuzetan dan.

Konačno se oglasilo zvonce na ulaznim vratima. Bili su to moji prijatelji, sva šestorica s ruksacima na leđima. Ja sam ih dočekao spreman. Krenuli smo svi zajedno po Duju. Pokucao sam i, dok sam čekao da mi otvori vrata, nervozno sam grickao nokte, što nije bio moj običaj. Napokon su se vrata otvorila i kad nas je vidio, neodlučno je zastao.

- Mami je loše - izustio je. - Ne bih je ostavljao.

- Nije valjda toliko loše. Pozvat ću svoju majku da odmah dođe i bude s tvojom cijeli dan - nagovarao sam ga.

- Ima vas dovoljno... Ne bih želio...

- Ma daj, što pričaš gluposti? - prekinuo sam ga.

- Samo da vidim majku - pristao je, a onda se opet neodlučan vratio. - Ne bih... Ne mogu je ostaviti cijeli dan.

- Čekaj trenutak - pojurio sam svojoj kući i za nekoliko trenutaka vratio se sa svojom majkom. - Evo... Moja je majka došla i ostat će ovdje sve dok se mi ne vratimo! Zar ne, majko? - okrenuo sam se prema njoj.

- Zlato mamino, jasno da hoću. Samo se vi lijepo provedite i ništa se ne brinite. Hajde, Duje, opusti se malo. Ja ću paziti na tvoju majku - lagano ga je lupnula rukom po leđima.

- Dobro... hajdemo - napokon je rekao.

Do jezerca nam je trebalo oko pola sata hoda. Ustvari nije to bilo jezerce, bila je to obična velika lokva, ali mi smo je zvali jezerce. Ljepše je zvučalo.

Duje je opet hodao bos. Ljetne sandale koje mu je moj otac darovao vjerojatno je čuvao za školu. Nije mu bilo lako hodati bos po onom oštrom kamenju. Pravoga puta nije bilo, tek stazica koja je s obje strane zarasla travom. Probijali smo se jedan za drugim. Duje je išao posljednji.

Napokon smo stigli. Voda je bila prljava, ali to nam nije smetalo. Jedva smo čekali da nakon napornog uspinjanja skočimo u nju. Cijelo jutro smo se kupali. Prskali smo se i plivali, skakali i ronili. Ručali smo sendviče koje smo ponijeli od kuće i osvježavali se hladnim sokovima koje smo držali u vodi u dubokoj hladovini.

- Hej, društvo - moj glas nadjačao je opću ciku i vrisku kupača.

- Imam jedan prijedlog - nastavio sam kad su se svi okrenuli prema meni. - Što kažete da se malo kupamo goli? Skinut ćemo gaćice da se osuše dok pođemo kući, a za to vrijeme ćemo se mi kupati goli?

Sva šestorica mojih prijatelja oduševljeno su prihvatila moj prijedlog.

- Odlična ideja! Super! - vikali su u glas. Samo je Duje šutio.

- Ne sviđa ti se moja ideja? - upitao sam ga.
- Ne znam - promućao je oborivši pogled.
- Hajde, molim te. Svi smo tu dečki. Nemoj se sramiti - nago-
varao sam ga.

- Što ima veze da u mokrim kupačima idemo kući? Ionako smo cijeli dan mokri - govorio je ne podižući pogled.

- Da. U pravu si, ali još malo i sunce će zaci, a i sam znaš kako su večeri uvijek hladne u našem kraju. Prehladit ćemo se, a to nitko od nas ne želi.

- Ja se više neću kupati. Sjedit ću ovdje da se osušim - nije se dao nagovoriti. Do vraga, što da radim, pitao sam se.

- Nemoj biti iznimka. Vidiš da su svi objeručke prihvatili moj prijedlog. Jedva su dočekali. Zašto ti uvijek moraš biti drugačiji? - udario sam drugom taktikom.

- Nismo mala djeca da se kupamo goli - popuštao je dok mu je rumenilo bojilo obraze.

- Ma, daj, što u tome ima loše? Naprotiv, još je ljepše kupati se gol - navaljivao sam. - Ti se ionako ne uklapaš u naše društvo. Samo gubim vrijeme s tobom. - Okrenuo sam mu leđa, skinuo se i skočio u jezero. Krajičkom oka sam ga promatrao. Ostao je još neko vrijeme sjediti na stijeni ne znajući što da učini. Zatim je ustao i otišao iza jednog stabla koje je raslo tik uz jezerce. Provirio je iza stabla i kad je vidio da nitko na njega ne obraća pažnju, izašao je iz svog skrovišta i gol uskočio u vodu. Doplivao sam do njega.

- Vidiš što sam ti govorio? Zar nije ljepše? - A on nije znao kako bi sa sobom od neugode. Sramio se. Za čas se cijelo društvo okupilo oko njega.

- Duje, Duje - počeli su skandirati. Pokušao je otplivati dalje, ali mi smo ga slijedili. Ubrzo nam je dosadilo plivati za njim i počeli smo se međusobno zabavljati. Sunce je već bilo na zalasku kada smo odlučili krenuti kućama. U nekoliko navrata Duje je pokušao

izaći, ali jedno moje oko neprekidno je gledalo što on radi. Čim bih vidio da on pokušava izaći, viknuo bih:

- Idemo dečki, Duje hoće van. Ne dajmo mu! - i u isti trenutak nas sedmorica krenuli bismo prema njemu. On bi se vraćao natrag. Posljednji put kada je Duje bio daleko od mjesta gdje mu je bila odjeća, okupio sam prijatelje oko sebe.

- Imam ideju... - slušali su me otvorenih usta. Nije ih trebalo puno nagovarati da pristanu na moj plan. Izašli smo iz vode i obukli se. Duje je čekao svoju priliku da neprimjetno izađe. Spremili smo svoje stvari, a onda uzeli i njegovu odjeću.

- Bog, Duje! Vidimo se kod kuće - vikao sam dok sam mu mahao desnom rukom u kojoj je bila njegova odjeća. Gledao me onim svojim tužnim pogledom ne shvaćajući. Vjerojatno je mislio da se šalim kad mi je odvratio plačljivim glasom:

- Hoćete li me sačekati da se obučem? Bojim se biti sam!

- Ne razumiješ, Duje. Nećeš se obući. Mi ćemo ponijeti tvoju odjeću.

- Ne trebate. Mogu ja sam. Čekajte me, molim vas. - Nisam uopće sumnjao da su kapljice koje su mu se slijevale niz lice njegove suze.

- Bog, Duje - rekao sam još jednom nadmoćno. Svi smo mu mahali i smijali se, a onda smo mu okrenuli leđa i krenuli. Sakrili smo se iza jednoga velikoga kamena do kojeg smo došli zaobilazeći jezerce u velikom luku. Znali smo da će Duje gledati u smjeru u kojem smo otišli. Nadmudrili smo ga i promatrali ga sa suprotne strane. Još uvijek je bio u vodi. Nije smio izaći jer je bio gol i vjerojatno se bojavao da netko ne naiđe i vidi ga tako golog. Glava mu je bila okrenuta u smjeru u kojem smo mi otišli. Ne znam što bih dao da sam tada mogao vidjeti izraz njegovog, toliko mi morskog lica. Nije vikao, nije dozivao, samo je stajao u vodi i čekao da se pojavimo s njegovom odjećom.

- Hajdemo ga gađati kamenčićima - predložio je Hrvoje.
- Ne dolazi u obzir - obrecnuo sam se na njega. - Onda će znati da smo još uvijek ovdje.
- Pogledajte ga samo kako je jadan - zlobno je dobacio Stipe.
- Mogli bismo se prikrasti tako da mu vidimo lice - Luka je uživao u ovoj situaciji.
- Kad padne mrak. Ne smije nas vidjeti - odgovorio sam mu i sam jednako znatiželjan.

I tako smo stajali iza stijene, uživajući u njegovoj nemoći. Kada se spustio potpuni mrak, krenuli smo natrag. Mjesec nam je pristojno osvjetljavao put. Sagnuli smo se da nas Duje ne vidi i došli smo mu najbliže što smo mogli. Posakrivali smo se iza nekog žbunja i nastojali vidjeti izraz njegova lica. Čak i pri tako slabom osvjetljenju mogli smo vidjeti kako drhti. Sav je poplavio, a nije smio izaći. Nismo ni međusobno razgovarali da nas, u sablasnoj tišini koja je vladala, ne čuje. Trijumfirao sam.

- Dosta je bilo - oglasio se Lovro šapatom. - Moramo ići. Roditelji će se zabrinuti i mogli bi nas doći tražiti. Čudim se što već nisu došli.

- Pa nismo mala djeca. Znamo se brinuti sami za sebe - odvratio mu je Ante.

- I moji će se zabrinuti - dodao je Siniša. - Hajdemo.

- Čekajte samo da vidimo hoće li Duje konačno izaći iz vode - Luka je bio uporan i ja sam ga podržao. Nisam želio to propustiti.

- Kad bismo sad otišli, sve bismo upropastili - rekao sam im. I tek što sam izgovorio, Duje je zaista izašao. Osvrtao se lijevo i desno, sav onako jadan, malen i sitan, dok mu se voda cijedila niz tijelo koje je drhtalo kao list na vjetru. Očekivao je spasonosno rješenje, a rješenja nije bilo. Ogrnuo se rukama i polako krenuo. Ni put nije dobro poznavao. Vidio je svjetla na kućama u daljini i krenuo u tom smjeru. Krenuli smo i mi. Nitko od nas nije se sažalio i predložio da

mu vratimo odjeću. Naprotiv, svi smo se obradovali kada je Luka predložio da se sakrijemo pa da idemo za njim. Hodao je više od dvije trećine puta ispred nas, onako gol i bos, drhteći cijelim tijelom. Došaptavali smo se i smijuljili, uživajući u njegovoj nesreći. Bili smo sretni i ponosni na sebe što smo namagarčili svoju žrtvu. Hodao je nekih pedesetak metara ispred nas. Bio je bos i nije mogao ići brzo jer mu se oštro kamenje zabijalo u ranjene noge. Držali smo odstojanje, ali on nas ionako nije mogao vidjeti jer se nije osvrtao. Kada smo došli nadomak kućama, više se nismo trudili tajiti svoju prisutnost. Počeli smo se glasno smijati i rugati:

- Pogledajte Duju, ima guzu kao curica - dobacio je Siniša na što smo svi prasnuli u smijeh.

- Gdje si ti vidio tako sramežljivu curicu? On glumi manekena koji reklamira novu modu. Morat ćemo se i mi tako odijevati da ne zastajemo za njim - rugao se i Hrvoje. - Nije on ništa bolji od nas. Naprotiv, stoput je gori. I Bog se narugao s njim. Dok mi svaki dan raste-mo i postajemo viši, on se smanjuje. Mogli bismo mu svi s glave jesti.

Naš je smijeh odzvanjao. Kao da smo se natjecali tko će se više narugati na njegov račun. A on...? On je nastavio istim korakom naprijed. Nije bilo sumnje da nas je čuo. Morao bi biti potpuno gluh da ne čuje. Nije čak ni glavu podigao, niti je zastao. Pomislio sam kako je vjerojatno cijelo vrijeme znao da smo tu. Njegova je reakcija potpuno izostala. Potrčali smo za njim. Nismo smjeli dozvoliti da se takav pojavi u selu. Mogao bi ga tko vidjeti, a kad bi se saznalo što smo učinili... Nisam smio ni pomisliti na to. Moj bi me otac razapeo. Čak i tada bio sam svjestan da sam to i zaslužio.

- Čekaj... Stani... - vikao sam dok sam trčao za njim.

Bili smo nadomak selu. Bilo je ljeto i ne bi bilo čudno da se netko šeće tuda. Taj netko mogao bi postavljati pitanja, a onda... U žurbi da ga dostignem, okliznuo sam se i pao, odmah sam ustao ne osjećajući bol. Sustigao sam ga i uhvatio za ruku:

- Čekaj, gdje si zapeo? Samo smo se šalili - govorio sam zadihano.

- Nismo se *mi* šalili. *Vi* ste se šalili, na moj račun - odgovorio mi je i pogledao me svojim velikim smeđim očima.

Prvi put u njegovu pogledu nije bilo straha. Pogledao me otvoreno, zabacivši glavu unatrag da me može gledati ravno u oči.

- Nemoj to tako tragično shvaćati - rekao sam mu dok sam mu dodavao njegovu odjeću. Bože, samo nemoj dozvoliti da on ovo nekome ispriča, molio sam se u sebi. Bojao sam se reakcije svoga oca. Znao sam da mi on ne bi dozvolio da ovo zaboravim tek tako. Bio sam svjestan da smo pretjerali. Nisam se bojao reakcije svoje majke, znao sam unaprijed što bi ona rekla:

- Djeca su se samo igrala. Zar ne, zlato mamino? - i pomilovala bi me po kosi.

Pričekao sam da se obuče, a zatim su došla i druga djeca iz naše male skupine. Zajedno smo ušli u selo. Duje više nije progovorio ni riječi. Otišao je svojoj kući, nije se ni pozdravio. Gledao sam ga kako odlazi spuštene glave, cvokoćući. Ostali smo samo ja i moja družina.

- Dečki, razumije se, o ovome nikome ni riječi. Znae što nam slijedi ako naši roditelji saznaju za ovo? Svi su oni osjetljivi na bijedan život Duje i njegove majke - govorio sam im.

- Lako je za nas. Nije nam u interesu da pričamo što smo napravili. Ali što ćemo s Dujom? - i Ante je bio uplašen.

- Za Duju sam siguran. Ne vjerujem da će htjeti pričati. Uostalom, nema kome. Majka mu je bolesna i on je neće htjeti opterećivati svojim problemima, a prijatelja nema.

Kada smo malo bolje promislili o ovome što sam rekao, shvatili smo da sam u pravu. Umireni, rastali smo se i krenuli svatko svojoj kući.

Sutradan sam čuo da je Duje bolestan.

- Jadno dijete. Strašno se razbolio. Ima visoku temperaturu i treses ga groznica - govorila je moja majka dok je prala posude poslije ručka.

- Bio je dugo u vodi - nisam mogao smisliti ništa pametnije.

- Ne vjerujem da ste i vi ostali izbjegavali vodu - javio se i moj otac. - Lucija, kada to završiš, otiđi do njih. Vidi što im treba. Ponesi im nešto za jelo. I ti bi se, sine, mogao malo potruditi. Idi, rasonodi ga malo. Prijatelj ti je.

- Ali, tata...

- A što ali...? Sto ali? Nema ali. Iz ovih stopa da si otišao tamo! - odjeknuo je glas moga oca poput biča. I što sam mogao učiniti? Pokupio sam se i otišao. Gadilo mi se i pogledati u tu kuću, a kamoli biti u njoj. Sve je tu mirisalo na trulež i plijesan. Trudio se Duje da je održava čistom i urednom i u tome je prilično uspijevao, ali sve je bilo staro i ofucano. Zidovi su vlažili i taj miris ispunjavao je cijelu kuću. Taj miris zapuhnuo me dok sam ulazio u njihovu kuću.

- Dobar dan - osorno sam pozdravio. - Ima li koga?

- Tu smo, u sobi - čuo sam slabašan glas njegove maje.

Pošao sam za glasom i došao u sobu. Gospođa Marija klečala je pored postelje svoga bolesnog sina. Zastao sam neodlučno na vratima.

- Uđi - rekla mi je tek me ovlaš pogledavši, a potom je ponovno vratila pogled na Duju. - Bolesan je. Jako. A ne mogu mu pomoći.

- Proći će, ne brinite se. Mlad je on i jak - ponovio sam riječi koje sam toliko puta čuo od svojih roditelja kad bismo bili u posjetu nekom mladom bolesniku. Približio sam se krevetu na kojem je Duje ležao. Strašno je izgledao. U njegovim obrazima nije bilo ni kapi krvi. Oči su mu grozničavo plamtjele nekim posebnim žarom, a znoj mu se cijedio niz lice dok se grozničavo tresao od hladnoće.

- Sto kaže liječnik? - upitao sam tek toliko da nešto kažem dok sam na lice navlačio zabrinuti izraz.

- Dao mu je lijekove i rekao da mu skidam temperaturu. Trebao bi biti dobro za koji dan. Znaš, Ivane, on mi je sve u životu. Ne

mogu sebi oprostiti što sam mu jučer dozvolila da ide na kupanje. Da je ostao kod kuće, sve bi bilo u redu - govorila je jecajući. Suze su joj se slijevale niz obraze. Nije ih ni pokušavala obrisati. - Ako... Nikada sebi neću oprostiti.

- Niste vi krivi. Idite malo prileći, a ja ću se brinuti o njemu - rekao sam samo da prekinem njeno samosažaljenje.

- Nije mi teško brinuti se za njega. Bože, samo da ozdravi - još je uvijek jecala mijenjajući mu obloge na čelu.

- Mogu i ja to raditi. Vi se malo odmorite. - Pomogao sam joj da ustane i ode do svog kreveta. Ja sam se vratio do Duje. Sjeo sam na rub kreveta i promatrao ga. Grozno je izgledao.

Sav u bunilu. Buncao je nešto što nisam mogao razumjeti. Neće nas valjda ovako nesvjesno odati, nadao sam se.

Dva dana bio je u groznici, a onda se počeo oporavljati.

Četvrti dan već se lijepo oporavio. Sve svoje vrijeme provodio sam u njihovoj kud. Svojoj kući otišao bih samo prespavati. Čim bi svanulo, otac bi banuo u moju sobu:

- Hajde, momče, ustaj! Potreban si svojem prijatelju. Imat ćeš vremena da se naspavaš u životu.

A ja, onako bunovan i neispavan odlazio bih u njihovu kuću. Prošao je cijeli tjedan i Duje se potpuno oporavio. Preuzeo je na sebe sve svoje obveze. Brinuo se za majku i kuću kao i prije bolesti. I ja sam osjećao golemo olakšanje. Nisam više morao odlaziti u njihovu kuću tako često i izigravati njegovateljicu.

Vrijeme je i dalje prolazilo velikom brzinom. Počela je nova školska godina. Sve se nastavljalo po starome. Duje mi je i dalje bio predmet za izrugivanje, a kako meni, tako i cijelom razredu. Sve je stoječki podnosio. Samo sam ja vidio pogled njegovih tužnih očiju koji je tako često počivao na meni. Htio je biti u mojoj koži, bio sam uvjeren u to. Imao sam sve ono o čemu je on mogao samo sanjati:

lijepu kuću, modernu odjeću, zdrave roditelje i cijelu četvu prijatelja... Vjerojatno je mislio da je moj život bajka, ali nije. Ja sam to znao, barem dok se on nalazi u njemu.

Moj otac nije nikada naslutio da mi Duje služi za izživljavanje. Znao je on da ja nisam svetac, ali koliko sam daleko spreman ići, nikada nije mogao ni naslutiti.

Duje je tu godinu završio kao najbolji učenik u razredu. Moj otac ne bi bio više ponosan ni da je on osobno pisao ispite umjesto Duje. Hvalio ga je svakome tko je htio i tko nije htio slušati, i ne slušajući da time još više pojačava mržnju koja se tako duboko ukorijenila u meni.

Prolazile su godine, a ništa se znatnije nije mijenjalo. Dogurali smo i do završnog razreda osnovne škole. Tog proljeća, pri kraju osmoljetke, Duji je umrla majka. Nikada zapravo i nisam znao od čega je bolovala. Sjećam se toga dana kao da je bilo jučer. Duje je, lagano pokucavši, ušao u moju kuću.

- Zdravo, Duje - dočekao ga je radosno moj otac.
- Umrla je moja majka - izustio je šapćući, spuštene glave.
- Sto si rekao? - upitao je moj otac u nevjerici.

Duje je podigao glavu i jasno smo mogli vidjeti bol koja ga je razdirala. U očima mu nije bilo suza, ali bol je isijavala iz njih. Svi smo zastali kao ukopani. Toliko je dugo bolovala da smo svi već mislili da će tako biti zauvijek.

Moj mu se otac približio, ne nalazeći prave riječi da ublaži njegovu tugu. Snažno ga je zagrljao na što je Duje počeo grčevito jecati.

- Plači, isplači se, sinko - tješio ga je moj otac čvrsto ga držeći u zagrljaju. Nikada prije nisam vidio svoga oca toliko raznježenog. Patio je zbog nesreće koja je snašla tog, njemu tako dragog, dječaka.

Malo poslije, kada je majka skuhalo čaj i Dujini jecaji malo utihnuli, moj otac preuzeo je stvar u svoje ruke. Učinio je sve da se Mariju dostojno sahrani.

Za dva dana pokopali smo Mariju. Kiša je prokapavala dok smo hodali u koloni po četvero. Nije bilo mnogo ljudi, vjerojatno zbog lošeg vremena. Duje je hodao odmah iza lijesa, pognute glave, ruku sklopljenih ispred sebe. Promatrao sam ga cijelo vrijeme. Nijednom nije podigao pogled. Kada je svećenik držao posmrtni govor, stajao sam Duji nasuprot. Činilo se kao da je slijep i gluh i neosjetljiv na sve oko sebe. Neprestano je gledao u kovčeg u kojem je ležala njegova mrtva majka očekujući čudo. Još uvijek pogleda prikovanog za kovčeg, gledao je kako je spuštaju u hladnu zemlju. Kiša je počela jače padati i ono malo ljudi što se okupilo na sahrani požurilo je svojim kućama.

- Hajde, Ivane, i ti kući. Ja ću uskoro doći za vama - rekao mi je otac i nisam ni trenutka dvojio da li da ga poslušam. Požurio sam s majkom kući. Morali smo hodati dobrih pola sata. Odjednom kao da je nastao prolom oblaka. Srećom da sam imao kišnu kabanicu jer kišobran više nije bio od Bog zna kakve koristi. Otac je došao ubrzo nakon nas.

- Nije mi dozvolio da ostanem s njim.

- Ti tu više ništa ne možeš učiniti.

- Znam, Lucija, ali toliko bih mu želio pomoći.

- Sada mu nitko ne može pomoći. Presvući se sada, molim te, inače bi se mogao razboljeti - brinula se majka.

- Ne mogu sada misliti na sebe. Ono jadno dijete ostalo je gore samo. Nudio sam mu svoje društvo, ali on je glatko odbio govoreći: "Barba Frane, htio bih se na miru oprostiti s njom. Molim vas, ostavite me malo samog. Nemojte se ljutiti, nemam ništa protiv vas, ali sada želim biti sam sa njom". Nisam mu imao što reći na to. Ogrnuo sam ga svojom kabanicom i vratio se kući. Ne želim ni pomisliti kako se to dijete sad osjeća. O Bože, zašto si toliko jada i nevolje svalio na leđa tog nekakog djeteta? - dignuo je glavu kao da očekuje odgovor od Boga.

Majka je požurila da mu donese suhu odjeću, dok je on sav očajan zurio u prazno. Presvukao se i smjestio pored prozora neprestano gledajući hoće li se Duje već jednom pojaviti. Prošla su više od dva sata od očeva povratka. Kiša je i dalje lijevala i počelo se mračiti.

- Ivane, idi vidi je li došao kući. Možda mi je promakao. - Nisam mu htio proturiječiti iako mi se nije išlo. Pretrčao sam put do njegove kuće. Ušao sam unutra, ali Duje nije bilo. Vratio sam se i to rekao ocu.

- Oblači se! Idemo po njega - glas mu je bio odlučan i opet nisam imao izbora, iako me hvatala jeza pri samoj pomisli na odlazak na groblje po ovom nevremenu. Iako smo išli očevim automobilom, ipak smo se smočili do gole kože.

- Točno u ovom položaju sam ga ostavio - prošaptao je moj otac.

Duje je stajao pored majčina groba dok su ga bura, koja je u međuvremenu počela jako puhati, i kiša nemilice šibali. On kao da ništa nije osjećao. Tupo je zurio u crnu zemlju koja je zatrpala lijes u kojem je bilo tijelo njegove majke.

Nije nas čuo kad smo dolazili, tek kad mu se moj otac obratio, lagano je podigao pogled.

- Duje, dijete, hajdemo. Moraš ići kući, razboljet ćeš se.

- Molim vas, samo me malo ostavite samog - govorio je glasom koji se lomio od silnih emocija.

- Sam si tu već tri sata. Molim te, poslušaj me.

- Kako ću je ostaviti samu? Ona se ne može brinuti sama za sebe. Bolesna je.

- Nije, Duje. Više je ništa ne boli. Ona je našla svoj mir.

- Mislite? - upitno ga je pogledao.

- Siguran sam, Duje - čvrsto je odgovorio moj otac. - Vjeruj mi da ne bi željela da te vidi u ovakvom stanju. Bila bi jako nesretna.

- Hajdemo onda. Doci ću sutra, mama - okrenuo se i još jednom pogledao u grob u kojem je njegova majka našla svoj vječni dom.

Krenuli smo. Duje je drhtao cijelim tijelom. Unatoč kabanici bio je potpuno moker. Nije napravio ni nekoliko koraka kada se poskliznuo i pao. Moj otac brzo se sagnuo i podigao ga.

- Dođi ovamo, ja ću te nositi.

Moj otac bio je snažan pedesetdevetogodišnjak i s lakoćom je podigao Dujino mršavo tijelo. Minute su mi se činile kao vječnost. Bio sam ljutit na svoga oca. Zašto je uvijek on morao biti najbolji i brinuti se za svakoga? Ako je Duje želio biti na groblju, neka bude koliko god želi. Zašto baš moj otac, od svih ljudi u selu, mora izigravati spasitelja? Obuzimao me sve jači bijes i mržnja. Sto se on uvijek mora petljati gdje treba i gdje ne treba? S tako crnim mislima napokon smo stigli mojoj kući. Majka je pripremila krevet za Duju. Znala je u kakvom ćemo ga stanju dovesti. Skuhala je na litre vrućeg čaja i pripremila andole. Bila je jako zabrinuta za sve nas, a ponajviše za mene, ipak sam ja bio njezin jedinac. Doduše, bio sam jedinac i svom ocu, ali on se nije tako i ponašao.

Moji roditelji smjestili su Duju u krevet, otac je stalno skakutao oko njega tjerajući ga da pije vrući čaj i stalno ga pokrivajući da bude siguran da mu je dovoljno toplo.

- Lucija, večeras ćemo spavati naizmjenice. Dežurat ćemo pokraj Duje, ne smijemo dozvoliti da mu se što dogodi.

- Dobro, Frane. Sad ćemo večerati pa se ti idi odmoriti. Ja ću se brinuti za Duju dok ti spavaš.

- Ne treba. Jaću prvi. Ti idi na spavanje, pa kad osjetim umor, ja ću te probuditi.

I tako je moj otac preuzeo prvu smjenu. Cijelu noć probdrio je pokraj Duje kojega je tresla groznica. Majku uopće nije budio. Ona je uvijek rano ustajala. Čim bi odzvonilo šest sati ujutro, ona bi već bila na nogama.

Budući da sam slabo spavao tu noć, često sam se budio i osluškivao glasove u kući, tek je svanulo kada sam čuo majčin glas:

- Frane, pobogu, zašto me nisi probudio da te zamijenim?

- Nije bilo potrebe. Evo pogledaj, mislim da je napokon zaspao zdravim snom. Više se ne trese od hladnoće. Vjerujem da je najgore prošlo. Sada bih i ja mogao malo odspavati.

- Samo ti idi. Ja ću ga pripaziti.

Petog dana boravka u našoj kući, kada smo bili svi na okupu, Duje nas je obavijestio:

- Ja bih želio svojoj kući. Hvala vam na svemu, ali ne želim vam više biti na teret.

Moj otac nije htio ni čuti:

- Sto ti to pričaš? Nisi ti nama nikakav teret. Možeš ostati koliko god želiš.

- Hvala vam, ali ja ipak idem... - Nikada mi nije bilo jasno zašto je uvijek kad bi s nekim razgovarao izgledao tako preplašeno.

- Duje, stani... - pokušao je još jednom moj otac, ali Duje je samo odmahnuo glavom i na onaj svoj klasičan način, spuštene glave, otišao.

Sljedećih dana slabo sam ga viđao. Čak ni u školu nije išao. Svaki bih mu dan po očevoj naredbi odnosio ručak. Ne bi me ni pogledao, samo bi promrmljao:

- Hvala, ne treba! - i nastavio bi zuriti u jednu točku. Nije obraćao pažnju na mene, što je meni u potpunosti odgovaralo, tako sam imao dobar izgovor da se ne zadržavam. I moji roditelji često su ga posjećivali. Primijetili su da ručak, koji bih mu ja donio, on ne bi ni taknuo. Onda me je otac zamijenio. Nosio bi mu ručak i sjedio bi s njim sve dok Duje ne bi sve pojeo. I tako, malopomalo, Duje se počeo vraćati u život. Ionako mršav, sada je izgledao kao živi kostur. Još je uvijek bio premalen za svoju dob. Izgledao je strašno, ali vraćao se. Počeo je ići u školu. Do kraja školske godine, mi učenici,

ostavili smo ga namiru. Ionako tih i povučen, postao je još tiši i povučeniji. Kao da ga nema.

Svi smo se radovali predstojećim praznicima, imali smo tisuću planova, samo je on izgledao kao da mu je svejedno. On se i nije imao čemu radovati, sam i bez prijatelja, a što je mogao nego se zavući u svoju ljušturu. Dok smo mi pričali i pravili planove, on je uvijek stajao sa strane. Nije imao što reći, nitko ga ne bi slušao.

Unatoč svim nedaćama koje su ga snašle, Duje u učenju nije popuštao. Vjerojatno je u knjizi tražio spas i zaborav.

Svakodnevni odlasci na groblje postali su mu ritual.

Jednom su ga moji prijatelji, Siniša i Luka, pratili. Školska godina je završila i tog jutra trebali smo podignuti svjedodžbe. Siniša i Luka išli su stotinjak metara iza Duje, nisu ni obraćali pozornost na njega.

- Gdje li je odjednom nestao? - upitao je Siniša.

- Nemam pojma. Cijelo vrijeme bio je ispred nas. - Osvrtali su se oko sebe, tražeći ga pogledom.

- Eno ga! - uzviknuo je Luka. - Hajdemo za njim. Samo pazi da nas ne primijeti.

- Zakasnit ćemo u školu - pobunio se Siniša.

- Ako on neće zakasniti, nećemo ni mi. Hajdemo!

Krenuli su za Dujom, pazeći da ih ne primijeti. Ubrzo su shvatili da on ide na groblje. Skrivajući se, nastavili su za njim. Kada je Duje stigao do groba svoje majke, zastao je. Njih dvojica približili su se najviše što su mogli, a da ih Duje ne vidi.

- Evo me, mama. Opet sam ti došao. Svratio sam samo na kratko jer žurim u školu. Danas se dijele svjedodžbe. Nisi dočekala da ovaj dan podijeliš sa mnom. Završena je osmoljetka, mama. Opet sam najbolji učenik u razredu. O, mama... Bila bi tako ponosna na mene. Ali učenici... mama... sada ti mogu reći. Učenici... ne vole me, mama. Ne znam zašto... ali ne vole me. Nisam nikada nikome

ništa našao učinio, ali svejedno... Uvijek si mi govorila da ću imati prijatelje. Nemam nikoga, mama... Ni tebe, ni tate, ni brata, ni prijatelja... Tako se bojim, mama... sam sam... Moram sada ići, mama, doći ću ti opet - rukama je obrisao suzne oči i otišao. - Duje priča sam s sobom - orio se Sinišin glas da nadjača buku koja je nastala kad smo ušli u učionicu. - Samo budale pričaju same sa sobom.

- Pričaš li ti, Duje, sam sa sobom? - upitao ga je Stipe dok smo mi ostali napeto iščekivali njegov odgovor. U trenutku je nastupila tišina i sve oči bile su uprte u Duju.

- Ni... nisam - promućao je ne usuđujući se podići glavu.

- Pa, što ćeš pričati s budalom? - Stipe je imao spreman odgovor i prasnuo je u smijeh koji smo i mi ostali odmah prihvatili. Srećom po Duju došla je razrednica i morali smo utihnuti.

Dok smo mi u grupicama, poslije podjele svjedodžbi, stajali ispred škole, Duje je neopaženo otišao. Slučajno sam podigao glavu kad sam vidio njegovu malu priliku kako trči prema kući.

Počeli su upisi u srednje škole. Moj otac pozvao je mene i Duju.

- Volio bih kad biste se upisali u istu školu. Bilo bi vam lakše, a i ja bih bio sigurniji. Ali, naravno, odluka je na vama - gledao je čas jednog, čas drugog. - Želio bih da se izjasnite!

- Ja ću upisati medicinu! - odgovorio sam.

- Ja ne mogu... nemam novaca... Ne mogu ići u srednju školu - jedva je uspio promucati.

- Jasno da možeš. Novac je moja briga.

- Ali ja to...

- To je sređeno. Koju školu želiš pohađati?

- Medicina... može. - Izgledao je kao da bi najradije u zemlju propao od neugode.

- Odlično! Dogovorili smo se, obadvojica ćete pohađati medicinsku školu - zadovoljno je trljao ruke moj otac. Prokleti, prokleti,

prokleti Duje, kiptio sam u sebi. Jedva sam čekao da završim osnovnu školu da ga se riješim, a on će sada sa mnom i u srednju. Proklinjao sam i državu i sustav. Pa on je maloljetan. Ne može se brinuti sam o sebi. Trebalo ga je smjestiti u dom do osamnaeste godine, skresao sam mu to u lice prvom prilikom kad smo ostali sami. Samo me je nijemo pogledao, zatim se okrenuo i otišao.

Upisi su prošli i obadvojica smo primljeni u medicinsku školu. Moje molitve, da bilo koji od nas dvojice ne bude primljen, nisu bile uslišane.

Tog ljeta najviše sam narastao. Napunio sam petnaest godina i dosezao visinu od jednog metra i osamdeset centimetara. Nadvisio sam Duju za dobrih dvadeset i pet centimetara. Nikako nismo bili par, a morao sam ga šlepati za sobom. Doduše, ne toliko često kao prije, ali ipak... Njegov pogled i dalje često se zadržavao na meni. Znao bih ga uhvatiti kako me promatra, a on bi zatim brzo okretao glavu na drugu stranu.

Moj mu je otac tog ljeta, za četrnaesti rođendan, darovao bicikl.

Sjećam se kako je toga dana sav ushićen došao iz grada.

- Učinio sam nešto doista lijepo - nije mogao sakriti svoje oduševljenje. Osmijeh mu se razlijevao po cijelom licu i glas mu je drhtao od uzbuđenja.

- Sto to? - upitala je moja majka glasom u kojem se jasno čula radoznalost.

- Sad ću vam pokazati - odgovorio je otac i izašao napolje. Vratio se vozeći novi blještavi bicikl.

- O... o... - zijevao sam u prazno, a onda poskočio sa stolice. - Hvala, tata, upravo takav odavno priželjkujem - pljeskao sam rukama ne mogavši obuzdati radost koja me je obuzela.

- Polako, momče! Ti imaš bicikl! Ovaj nije za tebe! Kupio sam ga Duji da se obraduje siroto dijete.

- Duji? - upitao sam povrijeđen i ljutit. - Ali zašto mu ti kupuješ bicikl? Što ti je on? Više voliš njega nego mene?

- Smiri se, smiri se - majka je dotrčala do mene i nježno me zagrlila. - Ne ljuti se. Kupit ćemo tebi i ljepši i bolji od ovoga. Obećavam ti! - tješila me kao malo dijete dok su bijes i nemoć u meni rasli i prijekali da će se izliti u pravoj bujici suza. Ne mogavši to više trpjeti, otrčao sam u svoju sobu i za sobom zaključao vrata. Oglušio sam se na majčine molbe da izađem. Bio sam jako povrijeđen. Nisam mogao tek tako oprostiti ocu, a svoju ljutnju usmjerio sam i na Duju. Platit će mi on za ovo, zaklinjao sam se samome sebi. Osjećaj izdaje koji me je obuzeo u prvi trenutak zamijenila je želja za osvetom. I opet, tko zna po koji put počeo sam razmišljati kako da se osvetim Duji. Čak sam u tim ludim trenucima žalio što nije umro. Riješio bih ga se jednom zauvijek.

Tek predvečer izašao sam iz svoje sobe. Moji roditelji su bili u kuhinji.

- Ipak si se udostojao izaći - dočekao me otac. - A sad lijepo sjedni i objasni mi što te muči!

Znao sam da moram ići linijom manjeg otpora i birati riječi.

- Samo sam malo razočaran. Kupio si Duji ljepši bicikl nego što je moj. Mislim da to nije u redu. Ipak sam ti ja sin, a on ti nije ništa

- ipak se nisam mogao svladati, a da mu barem toliko ne kažem.

- Ponekad mislim da ti je on važniji od mene. Zašto?

- Zašto? - ponovio je i zastao. - Sada ću ti ja objasniti zašto. Najprije dobro pogledaj gdje ti živiš, a onda usporedi to s kućom u kojoj on živi. - Sačekao je da ja prijedem pogledom po našoj velikoj, lijepo uređenoj kuhinji. Zatim me proveo kroz sve prostorije u našem, luksuzno namještenom, stanu. Ništa nije govorio, samo me vodio iz jedne prostorije u drugu. Prekrižio je ruke na prsima i uporno me gledao. Zatim me izveo van.

- Pogledaj našu kuću. Najveća je i najljepša u selu. - I bio je u pravu. - To je tvoja kuća, a sada pogledaj Dujinu!

Bacio sam pogled. Dujina je kućica izgledala kao baraka u usporedbi s mojom.

- Sada si vidio vanjski sjaj. A sada možemo prijeći na ono što je mnogo važnije - nastavio je moj otac dok smo se vraćali natrag u kuću. - Usporedi svoj i njegov život... Ti živiš kao princeza na zrnu graška. Svega imaš u izobilju, a on... on je više gladan nego sit. Ti u životu nemaš ama baš nikakvih briga. On se od desete godine brinuo za bolesnu majku i radio je to tako dirljivo da ni kamen ne bi ostao hladan. Od desete godine preuzeo je sve kućanske obveze. Ti u toj dobi nisi znao ni kako se zoveš... Nije mu, sine, lako, vjeruj mi. Ti to ne razumiješ jer ti je sve servirano na zlatnom tanjuru, ali znaj, gorak je njegov život... - klimao je glavom zamišljeno. - Nikad ga nisam čuo da se žali. Svoju sudbinu prihvaća takvom kakva je i nosi se s njom najbolje što može. Ima toliko obveza da bi to dotuklo i jednog zdravog tridesetogodišnjaka, a ne onako malenog dječaka kakav je on. Ali on se bori. Ne posustaje - okrenuo se prema meni kao da je odjednom ponovno postao svjestan moje prisutnosti. - I ti me pitaš zašto? Zato što on to zaslužuje. Zaslužio je nagradu za svoj trud, a nema ga tko nagraditi i zato kad sam jutros vidio ovaj bicikl, odlučio sam mu ga kupiti. Mogu sebi priuštiti taj izdatak. Nećeš ti zbog toga trpjeti, vjeruj mi. Samo ga želim obradovati i to je sve - završio je moj otac kad sam već mislio da neće nikada prestati govoriti.

- Dobro, tata - pokunjeno sam odgovorio. Moram priznati da me nije dirnulo njegovo objašnjenje. Ja sam samo jedva čekao da on završi svoju tiradu.

- A sada imam posla za tebe - dao mi je vrećicu na kojoj sam jasno mogao pročitati "50 balona za napuhavanje". Gledao sam ga ne shvaćajući.

- Napuhat ćemo te balone i zavezati ih po cijelom biciklu, a onda ćemo ga odvesti Duji. - Više nimalo nisam sumnjao da je moj

otac potpuno podjetinjio. Sav se uživio dok smo puhali balone. Kad smo završili, bicikl se nije vidio od balona koji su bili privezani za njega.

- Odlično! - trljao je moj otac zadovoljno ruke, a mene je hvatala sve veća mučnina. Nisam ga mogao gledati u ulozi dobročinitelja, u koju se toliko uživio.

- Hmm... - bio je moj kiseli komentar.

- Idemo sad i pazi dobro! Nemoj da baloni bicikl dignu u zrak i odnesu ga tko zna kamo - našalio se i glasno nasmijao svojoj duhovitosti.

Dovezli smo bicikl ispred Dujine kuće.

- Budi spreman da se sakriješ - rekao mi je otac prije nego što je glasno pokucao. Začas smo zbrisali iza stare trešnje i čekali da Dujine otvori vrata.

Otvorio je vrata i ustuknuo. Jasno smo mogli vidjeti kako mu se oči u nevjerici šire. Gledao je kao začaran u mnoštvo šarenih balona koji su leljali na blagom povjetarcu. Polako se približio i odmicao balone da vidi što se ispod njih krije. Ugledao je bicikl i pljesnuo rukama. Moj otac više nije mogao izdržati. Izašao je iz svog skrovišta.

- Sviđa ti se? - osmijeh mu se razlio po cijelom licu.

- Prekrasan je - odgovorio je Dujine i odskočio kao oparen.

- Ne boj se! Smiješ ga dirati! Tvoj je!

- Moj? Kako?

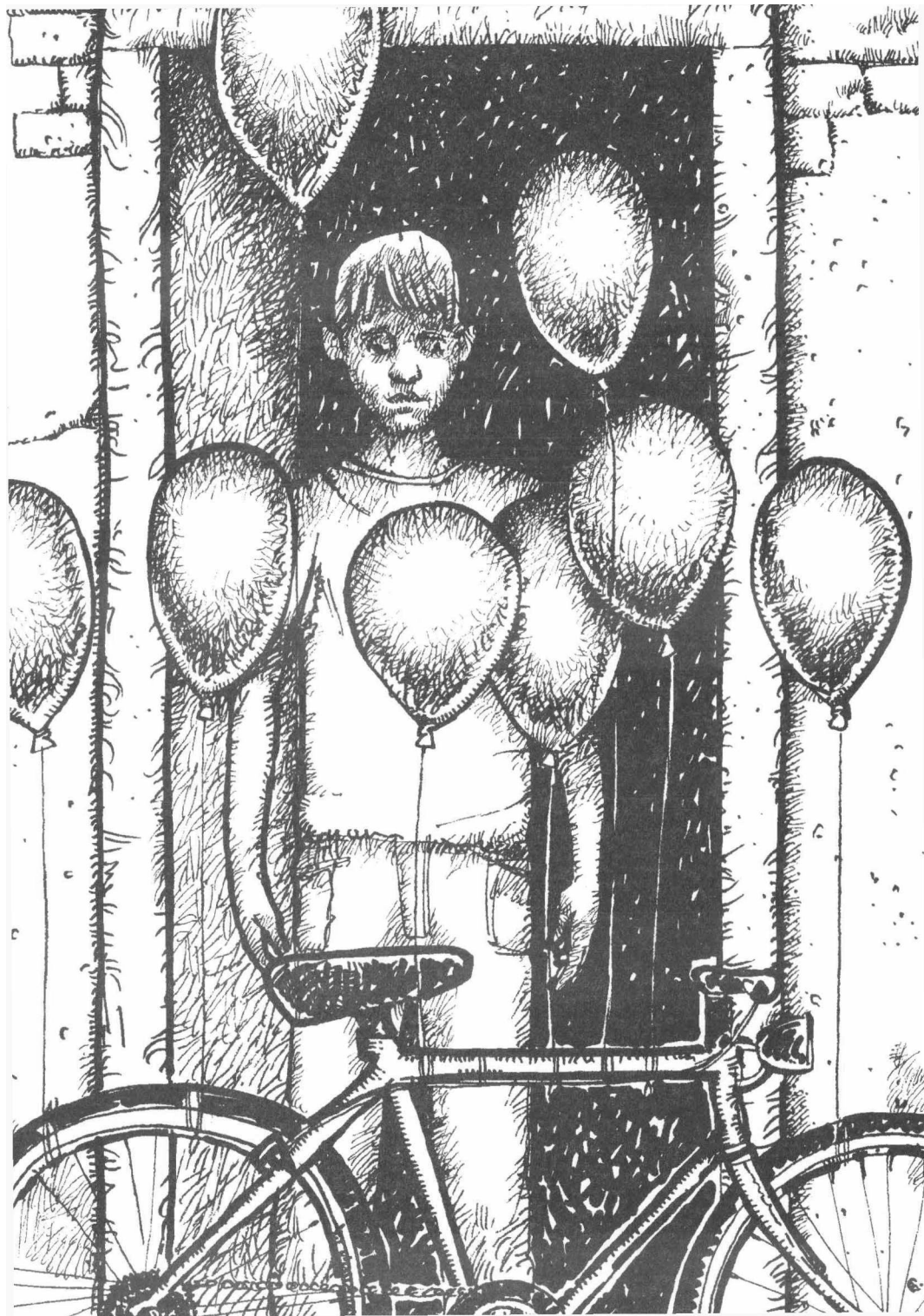
- Lijepo. Kupio sam ga za tebe.

-Ali...

- Nema ali. To je moj dar tebi i nadam se da ti se sviđa.

- Žao mi je. Ne mogu ga prihvatiti. Vjerojatno košta čitavo bogatstvo - postao je opet onaj stari Dujine, duboko spuštene glave.

- Hej, pogledaj me! - nježno mu se obratio moj otac dok mu je palcem i kažiprstom desne ruke lagano podizao glavu. - Tvoj je. Nitko ti ga ne može uzeti. Tebi sam ga kupio. Zašto si toliko nepovjer-

ljiv? - Nisam se mogao sjetiti da je ikada sa mnom tako nježno postupao. Ja sam uvijek bio velik i jak, dovoljan sam sebi.

- Mogu li ga dotaknuti? - bojažljivo gaje dirnuo rukom, bojeći se da ga ne ošteti.

- Možeš raditi s njim što god hoćeš. Tvoj je, zapamti to!

- Unijet ću ga u kuću. Mogla bi kiša početi padati.

- Pomoći ću ti - nudio se moj otac iako njegova pomoć nije bila potrebna. Ušli su u kuću, nisu ni primijetili da mene nema. Ja sam se vratio u svoju kuću, u svoju sobu. Sam i ojađen. Mrzio sam Duju, mrzio sam oca, mrzio sam cijeli svijet.

Nije se mnogo vozio na biciklu. Nije imao vremena. Ali ga je zato uvijek lickao. Bicikl se sjajio kao da je tek toga trenutka izašao iz tvornice. Toliko ga je pazio da sam uvijek mislio kako još samo nedostaje da ga zagrlji i počne ljubiti. Obožavao je svoj dvokotač. Osmijeh bi mu uvijek bio na licu kada je brisao prašinu s njega.

Morao sam sebi priznati da sam ljubomoran na njega. Želio sam bicikl poput njegovog.

Kolikogod sam mu želio napakostiti, nisam imao priliku. Duje se toliko brinuo za svoj bicikl da je i spavao s biciklom kraj svoga uzglavlja. Sto je vrijeme više odmicalo, to sam mu ja više želio nauditi. Čekao sam svoju priliku i dočekao je.

Prvi dan rujna osvanuo je hladan i kišovit. Kiša je lijevala cijelog dana i činilo se kao da nikada neće prestati. Dujini odlasci na groblje pretvorili su se u ritual. Išao je svakoga dana i znao sam da ga nikakva kiša ni danas neće spriječiti. Čekao sam poslijepodne, u to vrijeme je uvijek odlazio, i molio Boga da kiša ne prestane. Znao sam da se neće usuditi ići po kiši biciklom. Previše ga je volio da bi riskirao da ga ogrebe na skliskom putu. Već u dva poslijepodne zauzeo sam promatračko mjesto na prozoru u svojoj sobi.

- Dosadno ti je, sine? - brižno je upitala majka.

- Ma, ova kiša. Nikako da prestane - odgovorio sam tek je letimično pogledavši, a onda sam opet svu svoju pažnju usmjerio na Dujinu kuću.

I napokon, nakon više od sata promatranja, ugledao sam ga. Obukao je kišnu kabanicu, dar moga oca, razumije se, i krenuo. Gledao sam ga kako odlazi, a onda sam se i ja izvukao iz svoje kuće.

- Gdje ćeš, sine, po ovoj kiši? - zabrinuto je pitala majka kad je vidjela da se spremam izaći.

- Idem malo do Siniše - kliznuo sam kroz vrata prije nego što je uspjela još nešto reći.

Osvrnulo sam se i ugledao Duju u daljini. Zrak je čist, radovao sam se. Ušao sam u njegovu kuću i izvukao čekić koji sam usput skupio iz očeva spremišta za alat.

Bicikl se nalazio u njegovoj sobi. Izgledao je kao da je upravo kupljen. Primakao sam se i promatrao ga neko vrijeme, a onda sam krenuo na posao. Sve što sam mogao skinuti, skinuo sam, a onda sam na kamenom podu tukao čekićem po kotačima, volanu, iščupao sam pedale, razbio svjetlo... Uglavnom, udesio sam ga tako da ga ni najbolji majstor više ne bi mogao sastaviti. Lupao sam i lupao uživajući u tome. Nisam bio svjestan koliko je vremena prošlo. Zaboravio sam na vrijeme. Kada sam zastao da obrišem graške znoja koje su mi se nakupile na čelu, ugledao sam sjenu koja je padala preko mene. Okrenuo sam se dok mi se hladan čvor stiskao u želucu. Srećom, bio je to Duje. U prvi trenutak pomislio sam da je moj otac.

- Evo ti sada tvoj bicikl. Sada se vozi na njemu i pravi se važan - divlje sam vikao i nastavio nasumce udarati čekićem, ne skidajući pogled s Duje.

- Za... zašto? - promućao je.

- Zašto? Kako se usuđuješ pitati zašto? To je trebao biti moj bicikl! Moj ga je otac kupio! - ustao sam i prijeteći krenuo prema njemu. Povlačio se hodajući unatrag. U jednom sam ga trenutku pože-

lio ubiti, srećom sam se uspio savladati. Prošao sam pokraj njega zasljepljen od mržnje. Nisam podnosio tu kuću, a još mi je nepodnošljiviji bio on sa svojim uplašenim pogledom.

U srednju školu putovali smo autobusom u Split koji je dvadesetak kilometara udaljen od moga sela. Upao sam u novu sredinu, sve mi je bilo zanimljivo. U razredu sam brzo okupio klapu oko sebe. Bilo nas je devet i bili smo nerazdvojni. Ostali učenici gledali su nas s poštovanjem. Svi su željeli biti u našem društvu, ali mi smo se distancirali, nismo im dozvoljavali pristupiti. Bili smo elitna skupina. Vidjelo se to prvenstveno po odjeći. Kad bismo se obratili ostalim učenicima, u onim rijetkim trenucima kad nam je bila potrebna njihova pomoć, bili su počašćeni što se netko od elitaša udostojao razgovarati s njima. Nisu shvaćali da im se obraćamo samo kad trebamo neku uslugu. Oni su bili presretni da učine što se od njih traži. Mi bismo među sobom prepričavali takve slučajeve i od srca se smijali na njihov račun. Dakle, nimalo se nisam promijenio.

Na Duju sam malo obraćao pažnju. Jednu ekipu imao sam u školi, a drugu kod kuće, a dječje gluposti smo prerasli. Od one zgođe s biciklom nismo progovorili ni riječi. Znalo se ponekad dogoditi da samo nas dvojica siđemo na seoskoj autobusnoj stanici. Ja bih išao prvi žurnim korakom, a on lagano za mnom. Kada bih došao nadomak sela, sačekao bih ga i zajedno bismo ušli u selo. Bez riječi. Bojao sam se da moj otac ne primijeti da ne kontaktiramo. Znao sam da bi mi odmah odredio svu silu novih pravila.

- Duje, gdje ti je bicikl? Ne voziš se više? - čuo sam svoga oca kako pita jednoga kasnoga rujanskog poslijepodneva. Protrnuo sam od straha dok sam čekao Dujin odgovor.

- Spremio sam ga - bojažljivo je odgovorio.

- Zašto, pobogu?

- Vi ne znate kako je medicina teška. Moram mnogo učiti. Ima vremena za vožnju biciklom. - Odavno ga nisam čuo da izgovara to-

liko riječi odjednom. Još jednom me nije izdao. Mogao je red istinu. Moj otac bi mu, bez sumnje, povjerovao. Možda i ne bi bio siguran da sam ja u stanju napraviti takvu svinjariju, ali kad bi to čuo od Duje... Vjerojatno bih morao tražiti novi dom.

Medicina je zaista bila teška. Osim toga, upao sam u novi dir. Često bih sa svojom ekipom izostajao s nastave. Odlazili bismo u obližnji kafić, ispijali sokove i kave, pušili cigaretu za cigaretom i jasno da su rezultati izostali. Prvu godinu jedva sam se provukao. Imao sam dva popravna ispita koja sam položio u drugom roku. Otac je bjesnio:

- Sram te bilo, magarče jedan! Zar da dočekam da ponavljaš razred? Ovako nam vraćaš za sve što smo ti u životu pružili? Druga djeca nemaju ni deseti dio onoga što ti imaš pa ipak su bolja od tebe. Pogledaj se, mogao bi brdo odvaliti, a ti nisi sposoban završiti srednju školu. Dat ću ja tebi motiku u ruke, pa ćeš ti krvavi znoj prolijevati da nešto imaš u životu. Samo što ti hranu u usta ne stavljamo, a ti nam ovako vraćaš. Pogledaj Duju... pogledaj ga samo. Ništa nema! Ništa! A najbolji je! A što misliš zašto? Zato što ga je cijeli život pratila samo bijeda i jad i zna da samo on sam sebe može izvući iz toga. A ti? Što ti misliš? "Imam bogate roditelje, ne trebam učiti?" To misliš, zar ne? E pa, dragi moj, zapamti ovo zauvijek! Kad stalno uzimaš, a ništa ne stavljaš, prije ili poslije ostaneš bez ičega.

- Pusti dijete, Frane - potezala ga je majka za rukav.

- Kakvo dijete? Pogledaj ga, veći je i teži od mene.

- Dobro, dobro, smiri se. Popravit će se on. Zar ne, zlato mamino? - Ona mi je dizala tlak više nego on. Da zlato mamino, još je samo nedostajalo da me poljubi u čelo.

Tako je Duje i dalje bio zvijezda koja svakim danom sve jače sjaji. A ja nisam podnosio da je netko bolji od mene u bilo kojem pogledu. Ja sam bio najbolji, najveći, najljepši, pa i najpametniji. Moja majka cijeli me je život time hranila i ja sam joj vjerovao.

Godine su brzo prolazile. Stigli smo do četvrtog, završnog razreda srednje škole.

Bila je to godina koju ćemo svi zauvijek pamtili. Počeo je Domovinski rat. Grčevita borba golorukog hrvatskog naroda protiv znatno nadmoćnijeg neprijatelja, osvajača.

Ubrzo nakon početka školske godine primijetio sam da se Duje ozbiljno zaljubio. Slučajno sam primijetio duge, nježne poglede koje je upućivao Suzani, djevojci iz našeg razreda, Isprva sam mislio da mi se samo učinilo, a onda sam počeo obraćati više pažnje. I zaista, nije mogao oka skinuti s nje.

U protekle tri godine je narastao i, zahvaljujući kuhinji moje mame, lijepo se popunio. Svatko bi rekao da je izrastao u lijepog mladića, ali ja ga nisam takvim doživljavao. Za mene je on i dalje ostao onaj mali štrkljavi Duje, koji mi je uvijek bio za petama. U mojim očima ostao je dijete koje mi krade ljubav oca, a moj otac nije propuštao priliku da ga pohvali. To je samo produbljivalo moju mržnju prema njemu.

U našem razredu već su odavno bile formirane tri skupine. Elitna, kojoj sam ja bio najvažniji član, srednja i oni najsiromašniji. Duje nije pripadao ni jednoj skupini. Uvijek je bio sam. Više nikome nije vjerovao, zahvaljujući meni. Bio je sretan što ga ostavljamo na miru.

Suzana je pripadala srednjoj grupi. Oni su bili najbrojniji. Svaki njihov član žudio je da se priključi nama elitašima, kako su nas zvali. Bila je lijepa djevojka duge plave kose i nježnih crta lica. Imala je oči boje lješnjaka i lijepo se odijevala.

Prošao je prvi mjesec nove školske godine. Bio sam siguran u Dujine osjećaje i odlučio sam se malo zabaviti na njegov račun. Pristupio sam Suzani preko velikog odmora.

- Bog, kako si? - upitao sam je, a ona me iznenađeno pogledala. Nije bio običaj da netko iz moje skupine bez razloga razgovara s drugima.

- Dobro, hvala, a ti? - ljubazno mi je odgovorila.

- Znaš, htio bih se vidjeti s tobom poslije nastave - nisam se trudio oko velikog uvoda. Medicinsku školu pohađale su uglavnom djevojke, tek oko četvrtine učenika bili su mladići. Među tim malobrojnim mladićima ja sam se posebno isticao. Visok i vitak, crne kose i zelenih očiju, mamio sam uzdahe djevojaka. Ni sada nisam sumnjao u svoj uspjeh.

- Ti... sa mnom? - govorila je dok joj je obraze bojilo blago rumenilo.

- Da. Zašto si tako iznenađena? Ti si lijepa djevojka - još je jače porvenjela ne znajući kamo da pogleda.

- Ti se šališ?

- Bože, što si čudna! Ne šalim se!

- Ne znam...

- Slušaj, vidjet ćemo se poslije nastave i nikome ni riječi. Zapamti! Nikome! - naglasio sam posljednje riječi i otišao. Još ni sam nisam znao što namjeravam sa Suzanom. Imao sam mnogo djevojaka i nije mi bilo stalo do nje. Nikada mi ne bi palo na pamet da joj se udvaram, ali htio sam se još malo poigrati s Dujom.

Čekao sam je ispred škole. Posljednja je izašla. Pogledao sam oko sebe i, kada sam se uvjerio da nema nikoga, dao sam joj znak da me slijedi. Išao sam nekoliko koraka ispred nje, tako da nas je netko i vidio, nije mogao ništa posumnjati. Otišli smo u jedan kafić, za kojeg sam znao da nije sastajalište naših prijatelja. Tu su se okupljali stariji.

- Sjedni - rekao sam joj kad je napokon stigla. - Sto želiš popiti?

Naručio sam piće sebi i njoj.

- Hej, opusti se malo. Sto si tako ukočena, pa neću te pojesti! - rekao sam joj iako mi je njeno ponašanje savršeno odgovaralo. Shva-

tio sam da je sramežljiva djevojka koju ću moći oblikovati točno onako kako želim. - Hajde, zapali jednu - ponudio sam joj cigarete preko stola. Uzela je jednu.

- Ja ne pušim, ali... probat ću - tiho je rekla.

Pripalio sam joj cigaretu i pogled svojih očiju fiksirao na njezino lice. Znao sam da se mogu pouzdati u svoj dobar izgled koji nije ostavljao djevojke ravnodušnima. Trebao sam se samo malo potruditi da uđem u njezine misli, poklanjati joj pažnju da izgubi glavu za mnom, a onda...

- Znaš li koliko si lijepa? - prstima sam podigao njenu bradu.

- Mislim da pretjeruješ - sramežljivo je odgovorila.

- Ne. Ne pretjerujem! Zaista si prelijepa!

- Hvala - zaustila je i ponovno oborila pogled. Pustio sam da nekoliko trenutaka prođe u tišini, a onda sam rekao:

- Želio bih da ponekad izademo...

- Pa... ne znam - nećkala se, ali djevojke su se uvijek nećkale. Morali smo ih po nekoliko puta pozivati van da bi pristale. Nisu željele da mi pomislimo kako su jedva dočekale da ih pozovemo. Mi, mladići, to smo jako dobro znali. Ali sada nisam imao vremena za te igrice. Morao sam poći na pravi ljubavni sastanak. Čekala me Valerija, djevojka s kojom sam trenutno izlazio. Nisam bio zaljubljen u nju, ali smo se dobro slagali. Uživali smo jedno u drugom.

- Znaš što ćemo? - govorio sam ustajući. - Čekat ću te u subotu ispred diskoteke "Sunshine" u devet sati. Popit ćemo piće i malo se zabaviti. Do subote imaš još tri dana za razmišljanje. Ako se ne pojaviš, sve će mi biti jasno. Nećeš trebati ništa objašnjavati. Dogovoreno?

Nije imala kamo, mogla se samo složiti sa mnom. Izašli smo i pozdravili se. No, kad je htjela otići, bacio sam još jednu udicu. Uhvatio sam je za ruke i nekoliko trenutaka nježno ih držao u svojim.

- Dodi. Čekat ću te - prošaptao sam nježno uz najzaljubljeniji pogled koji sam mogao namjestiti. Oborila je glavu i lagano izvukla svoje ruke. Krenula je, a ja sam još uvijek stajao na istom mjestu gledajući za njom. Znao sam da će se okrenuti, a kada se okrene želio sam da me vidi na istom mjestu na kojem me ostavila, kako gledam za njom. I zaista, odmakla se nekih pedesetak metara kada se osvrnula. Nasmiješio sam joj se, a ona je brzo okrenula glavu i zamakla iza ugla. Još jedan osmijeh, ovaj put potpuno drugačiji, obasjao je moje lice.

Sljedećih dana u školi sam se stalno trudio da joj budem u vidnom polju. Dobacivao sam joj čeznutljive poglede. Kad god bih joj bio u blizini, uvijek bih joj nešto rekao.

- Kako je moja prelijepa djevojka? - prošapnuo bih joj dok bih prolazio pored nje.

- U toj crnoj haljini naprosto čarobno izgledaš - rekao bih joj drugom prilikom, ili:

- Šteta je tu divnu kosu vezati u rep. - Ne bih se udaljio ni nekoliko koraka, a ona bi je već raspustila da joj pada niz leđa. Također sam je često znao dotaknuti po ramenu u prolazu, ili lagano uhvatiti pramen njezine kose.

Suzana se topila pred mojim očima.

U subotu navečer posebno sam se uredio. Suzana je došla u točno dogovoreno vrijeme. Lijepo je izgledala u dugoj, uskoj, crvenoj haljini jednostavnog kroja. Dugu plavu kosu je raspustila i padala joj je poput slapa po cijelim leđima. Barem se nisam morao sramiti njezinog društva, pomislio sam.

Tu smo večer proveli bolje se upoznavajući. Iako smo bili u istom razredu, gotovo ništa nismo znali jedno o drugom. Pričali smo o običnim stvarima, školi i prijateljima. Trudio sam se da budem zabavan i duhovit. Opuštala se u mom društvu, glasno se smijala mojim šalama. A ja? Ja sam se potpuno uživio u ulogu zaljubljenog mla-

dića. Tiha i plaha, nije bila tip djevojke koji bi se mene dojmio, ali ipak, moram priznati da mi je ta večer brzo i ugodno prošla.

Vidali smo se već dva mjeseca, tajno, razumije se. Bio sam uvjeren da je za mene spremna učiniti sve. I dalje sam budno pazio na Dujine čeznutljive poglede koje joj je upućivao. Koliko je ona voljela mene, toliko je on volio nju.

Jedne kasne večeri dok smo zagrljeni sjedili na klupi, rekao sam joj:

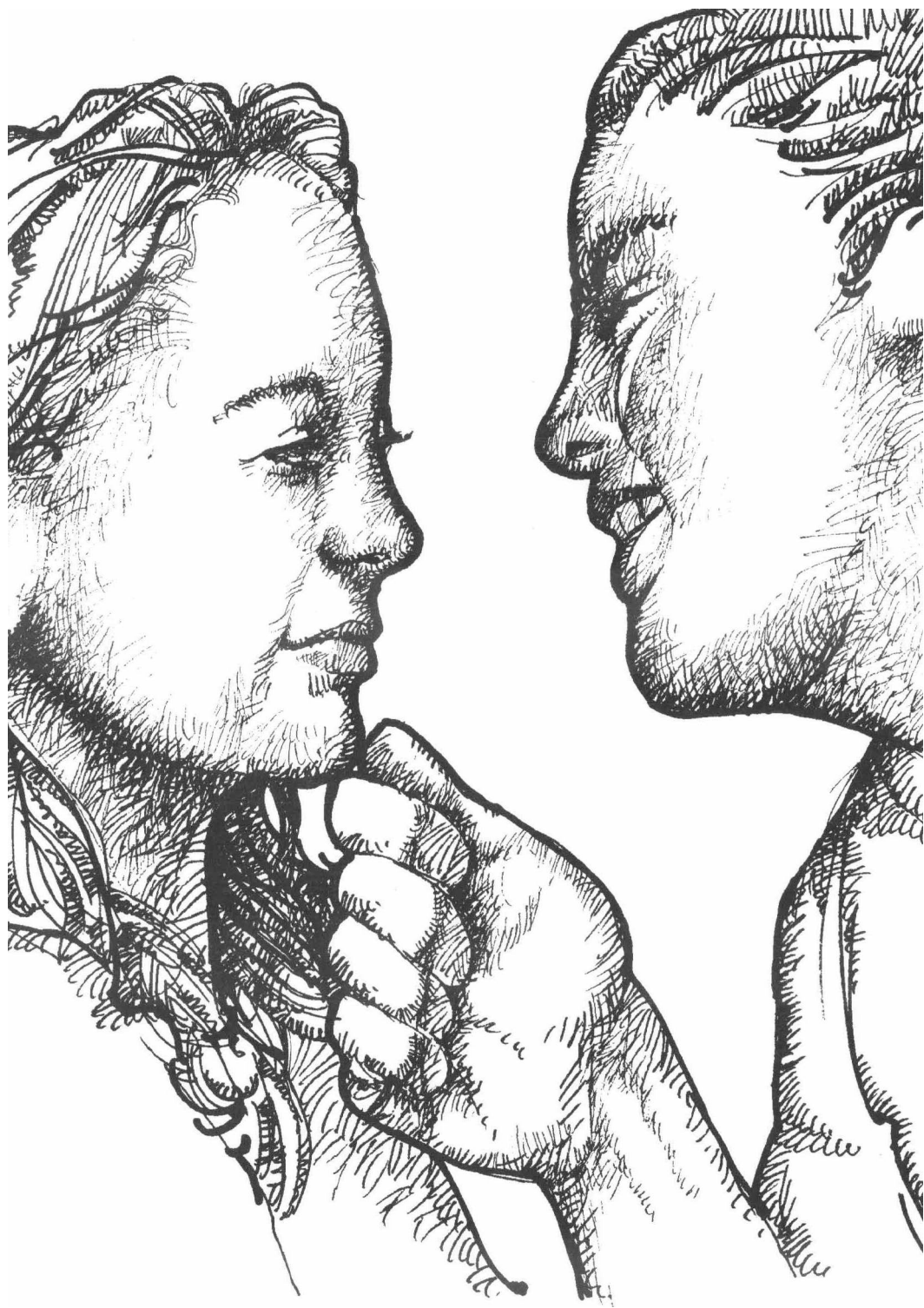
- Ljubavi... htio bih te nešto zamoliti!
- Samo kaži - nježno se privijala uz mene.
- Ma... ne znam kako da ti kažem... - zamuckivao sam dok sam lijevom rukom nervozno mrsio njezinu kosu.
- Možeš mi sve reći. Osim, ako... Ne misliš me ostaviti, zar ne?
- odmakla se naglo od mene i prestrašeno me pogledala.
- Ne, ludice! Volim te najviše na svijetu - opet sam je zagrlio.
- Reci onda! Sve ću učiniti za tebe!
- Poznaješ Duju...? - lanuo sam. - Ide s nama u razred. Želio bih da se s njim sprijateljiš... Da mu ponekad praviš društvo, da zajedno popijete kavu - zastao sam da vidim njezinu reakciju. Iznenađio sam se kada se nakon nekoliko trenutaka tišine začuo njezin smijeh.

- A ja sam mislila da ćeš me ostaviti... Nema problema. I samoj mi je to često padalo na pamet. Tako mi ga je žao, uvijek je sam... Samo ne znam hoće li mi on dozvoliti? Mislim, on nema prijatelja, možda zato što ih ne želi.

- Pokušaj! I meni ga je žao. Zato te i molim. Ako ikome to može uspjeti, onda si to ti. Toliko si draga da ti neće moći odoljeti - lasknulo mi je.

- Hoću, obećavam!

I tako je počela njihova, nazvat ću je, veza. U početku je išlo malo teže. Kada ga je Suzana prvi put pozvala na piće, gledao ju je du-

go onim tužnim pogledom i odbio. Toliko je puta u životu bio razočaran da nije mogao vjerovati da mu se može dogoditi i nešto lijepo.

Ja sam i dalje vukao konce. Molio sam Suzanu da bude uporna dok bih je čvrsto držao u svom zagrljaju. I zaista, malopomalo, počeli su se družiti. Duje je procvjetao, ljubav mu se mogla pročitati u očima.

Suzana i ja i dalje smo se tajno vidali. Uvjeravao sam je da je tako bolje jer joj spremam prekrasno iznenađenje. Kada bi se saznalo za našu vezu, iznenađenje bi propalo. Na taj način utješio bih je na neko vrijeme, ali bi opet za nekoliko dana potegnula to pitanje. Ja bih je uvijek molio za još malo strpljenja. Dok smo bili u školi, podgrijavao bih njezinu ljubav dugim nježnim pogledima, a navečer, kad smo se sastajali, trudio sam se da joj dokažem koliko mi je stalo do nje.

Vidali smo se pet puta tjedno, ona preostala dva dana molio sam je da izlazi s Dujom.

- Znaš, on je toliko osamljen. Zašto ne biste otišli u kino, ja ću s dečkima u kuglanu. - I ona bi pristajala. Kako je vrijeme sve više odmicalo, Duje je postajao neprepoznatljiv. Počeo je kontaktirati s drugim učenicima, tu i tamo pokoju rečenicu, ali ipak kontaktirati. Našalio bi se, čak se i nasmijao ponekad. Uređivao bi se za školu. (Moj otac nije žalio novca za svog ljubimca.) Postao je puno opušteniji i veseliji. Pogled mu više nije bio tužan. Sreća se zrcalila iz njegovih očiju. Suzana je svaki slobodan trenutak provodila s njim. Imali su mnogo tema za razgovor. Postali su, barem što se nje tiče, najbolji prijatelji. Znao sam da Duje, onakav kakav je bio, u ljudima lako može pobuditi povjerenje. I stoga sam se s razlogom bojao da bi mu se Suzana mogla povjeriti. Upravo zbog toga neprekidno sam je upozoravao. Ponekad bi me čudno pogledala, a ja bih je grlio i ljubio i molio da bude strpljiva. Bila je toliko zaljubljena u mene da me je slijepo slušala.

Bio je kraj travnja i ostala su nepuna dva mjeseca do kraja školske godine. Priroda se zazelenjela, a cvjetovi s voćaka mirisali dok

smo Duje i ja išli kući. Samo smo se nas dvojica iskricali na autobustoj stanici. Tiho je pjevao nesvjestan moje prisutnosti.

- Je li ti to pjevaš?

- Da - uzvratio mi je trgnuvši se.

- A zašto, ako se smije znati? Možda zbog neke djevojke? - peckao sam ga.

- Ne - odmahnuo je glavom zacrvenjevši se.

Nismo više razgovarali. Nismo imali o čemu, bili smo toliko različiti.

Moj nam je otac obojici, po završetku školovanja, odlučio uplatiti vozački ispit i kupiti pristojan polovni automobil. Duju je već odavno doživljavao kao svoga drugog sina. Brinuo se za njega i dok mu je majka bila živa. Poslije njezine smrti smatrao je to svojom dužnošću. Moja majka nije imala ništa protiv takvog odnosa spram Duje, a i da je imala, to ništa ne bi promijenilo. Otac je bio tvrdoglav kao magarac. Tuđe mišljenje nikada nije posebno utjecalo na njega. On je znao svoj put i čvrsto je koračao njime.

- On me voli - izustila je Suzana jedne večeri dok smo zagrljeni ležali na plaži.

- O čemu ti to? - upitao sam iako sam jako dobro znao o čemu priča.

- O Duji. Voli me. I što sada? Bože, kako to nisam prije primijetila?!

- Jasno da te voli. Tako si draga da čovjek i ne može prema tebi osjećati ništa drugo osim ljubavi - pokušao sam ublažiti situaciju.

- Bože, kako samo možeš biti toliko bešćutan? Kako ne shvaćaš? On me zaista voli kao što me ti voliš, samo što ja njemu ne uzvraćam ljubav, a nesretne ljubavi bole, jako bole... Željela sam mu biti prijatelj, a sada ću ga toliko povrijediti.

- Stani malo! Je li ti rekao da te voli?

- Nije... Htio je reći, ali... prekinula sam ga.

- E, pa onda... što hoćeš? Budi mu pravi prijatelj još ovih dvadesetak dana do kraja školske godine, a onda... tko zna hoćeš li ga ikada više vidjeti. - Nisam je mogao u potpunosti umiriti, ali uskoro će svemu kraj, tješio sam i samoga sebe.

- Ne znam...

- Ako ti opet pokuša izjaviti ljubav, spriječi ga na vrijeme. Prekini ga. Poeni pričati o nečem drugom. - Sve skupa počelo me je strašno zamarati. Srećom je uskoro svemu kraj. Suzana mi je već neko vrijeme bila veliko opterećenje. Postala mi je dosadna. Prije nekoliko mjeseci stupili smo u intimne odnose, nije mi više bila nimalo interesantna. Nikada je doduše nisam volio, ali mogao sam podnositi njezino društvo. Sada sam samo jedva čekao da je se riješim. Jednim udarcem dvije muhe. Uskoro.

Za kraj školske godine i rastanak naše generacije pripremali smo veliku oproštajnu zabavu. Unajmili smo restoran i pronašli odgovarajuće glazbenike.

Bilo je pet završnih razreda po četrdesetak učenika. Na zabavi nas je trebalo biti dvjestotinjak. Izabrali smo subotu za dan svoje proslave, točno osam dana nakon što je zadnje srednjoškolsko zvono zazvonilo za kraj. Ne trebam ni napominjati da je ideja o zabavi potekla od mene. Svi su je s oduševljenjem prihvatili. Željeli smo se dostojno oprostiti s djetinjstvom i hrabro gaziti prema novom zrelijem putu u životu.

Restoran je bio prekrasno uređen. Mnoštvo je šarenih balona bilo privezano dugačkim konopcem za svaki stol i uzdizalo se sve do stropa velike dvorane. Stolovi su bili svečano ukrašeni i na svakom je bio lijep cvjetni aranžman. Bili su poredani kao klupe u učionici i tako smo trebali sjediti, dvoje po dvoje. To je bila moja zamisao i ponosio sam se njome. Alkoholna pića nisu se smjela točiti. Znao sam,

gdje ima alkohola, tu ima i nevolja. Želio sam da svi budu trijezni i da se lijepo provedu. Doduše, ne baš svi...

Suzana je dugo plakala kad sam joj rekao da neće ići sa mnom na zabavu.

- Ali zašto...? Ti se mene sramiš? - jecala je.

- Molim te... još samo večeras - bio sam umoran od njezinih silnih navaljivanja da se pokažemo kao par. - Vjeruj mi, ljubavi, još samo večeras - nježno sam je grlio. Nakon bezbrojnih poljubaca napokon je pristala ići na zabavu s Dujom.

Restoran se polako punio. Svi smo bili svečano odjeveni. Muškarci u smokinzima i odijelima, a djevojke u svečanim večernjim haljinama. Svi smo željeli lijepo izgledati. Frizerke i kozmetičarke taj su dan bile pretrpane poslom. Neke djevojke nisam mogao odmah prepoznati.

Konobari su služili večeru, a momci koji su svirali davali su sve od sebe da naprave dobar štimung. Plesali smo i pjevali, ludo se zabavljali. Lagane plesove plesao sam svaki put s drugom djevojkom. Duje i Suzana također su plesali. Nekoliko puta tijekom večeri namignuo sam joj i pokazao uzdignuti palac. Slabašno bi mi se osmjehnula i brzo skretala pogled. Znao sam da je boli što nije u mom zagrljaju.

Negdje oko tri ujutro popeo sam se na pozornicu, uzeo mikrofon i zamolio za malo tišine. Morao sam nekoliko puta moliti dok se nisu svi umirili.

- Nadam se da se lijepo zabavljate - počeo sam i bio pozdravljen burnim pljeskom. Sačekao sam trenutak, a onda nastavio:

- Nadam se da će vam ova večer ostati zauvijek u lijepom sjećanju - opet sam sačekao da se buran pljesak stiša.

- A sada... želio bih jednu osobu ovako javno nešto zamoliti... - svi su napeto iščekivali da nastavim.

- Suzana, hoćeš li se udati za mene? - kleknuo sam na pozornici pogleda uprtog u nju. Na trenutak je nastao tajac. Ovo je bilo pot-

puno iznenađenje za sve. U zadnjih nekoliko mjeseci Duje i Suzana bili su nerazdvojni, a sad je ja prosim.

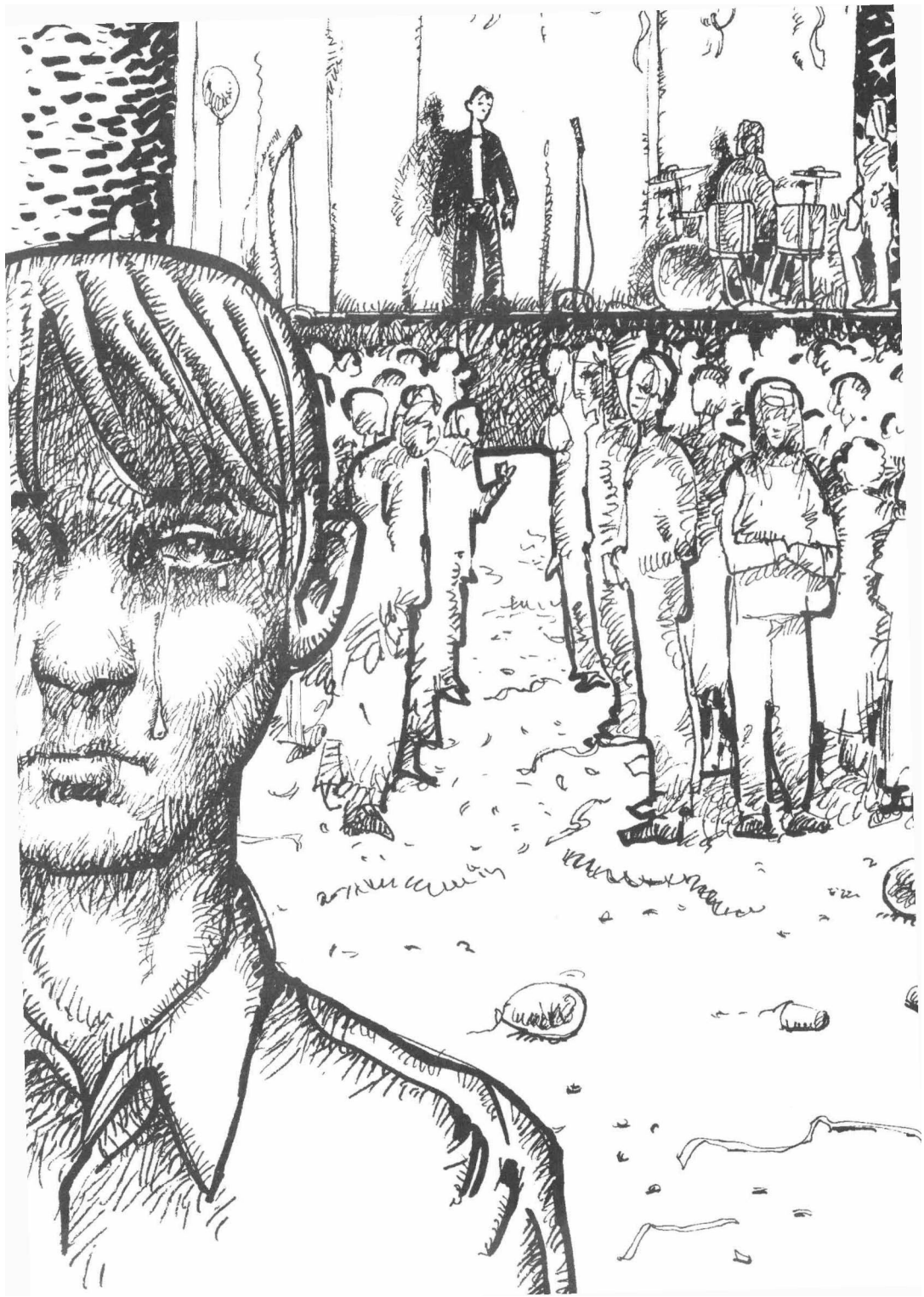
Sve glave okrenule su se prema Suzani i kad su je vidjeli kako, nakon početnog šoka, trči u moj zagrljaj, nastao je zaglušujući pljesak i klicanje. Od njezinih zagrljaja i poljubaca nisam ništa vidio, samo sam čuo burno odobravanje. Kad sam je napokon uspio malo odvojiti od sebe, pogledao sam Duju. Sjedio je za svojim stolom, nijem od šoka. Suze su se slijevale niz njegove obraze, glavu je uvukao duboko u ramena, pogleda uprtog u prazno. Nitko se od prisutnih njega nije sjetio. Svi su klicali i nazdravljali budućim mladencima.

Polako je ustao i, kad sam pomislio da će napustiti zabavu, krenuo prema meni. Suze su mu zasljepljivale pogled i sudario se sa svima koji su mu se našli na putu. Što li smjera, pitao sam se. Ovo mi nije sličilo na Duju kakvog sam poznavao.

Polako se popeo na pozornicu, stao ispred mikrofona i visoko podigao glavu. Odjednom je nastupila mrtva tišina. Svi su zapanjeno gledali Duju i suze koje su se slijevale niz njegove obraze, a on se nije ni trudio da ih sakrije. Naprotiv.

Stajao je tako neko vrijeme, svi su ga mogli lijepo vidjeti, a onda se okrenuo prema meni. Činilo mi se da me promatra cijelu vječnost. Stajali smo tako oči u oči i obadvojica smo znali da je najvažnije ono između nas. I kada sam pomislio da se nikada neće pomaknuti, odmaknuo je mikrofona jednom rukom, ne skidajući pogleda s mene.

- Uvijek... uvijek sam želio znati samo jedno. Zašto? Što sam ti ja skrivio u životu...? Zašto? - zadnju riječ sam mu tek mogao pročitati s usana, nisam je čuo jer je nije izgovorio na glas. Stajao je tako oči u oči sa mnom još nekoliko trenutaka, a onda se okrenuo, sišao s pozornice i visoko uzdignute glave krenuo prema izlazu. Nije se sramio suza koje su mu se i dalje slijevale niz lice, nije se sramio ni bola koji mu je bio ispisan na licu. Izašao je dostojanstvenim korakom, visoko uzdignute glave. Nije mu bilo stalo što ga svi gledaju ta-

ko ranjenog. Nije se sramio, ali zato ja jesam. Prvi put u životu bio sam iskreno posramljen.

Po Suzaninu pogledu vidio sam da je sve shvatila. Ona je jedina mogla čuti Dujine riječi upućene meni. Shvatila je da je bila samo igračka u mojim rukama, poslužila mi je samo da ponizim Duju. O, da, sve kockice njezina mozaika lijepo su sjele na svoje mjesto. Pogledala me s gađenjem prije nego što je napustila pozornicu, a odmah potom i zabavu.

Znao sam da sam je povrijedio, ali to mi sada nije bilo toliko važno. Trenutno mi je bio važan samo Duje. Zaista važan, po prvi put u životu, a odrastali smo skupa.

Probijao sam se kroz gužvu prema izlazu. Svima se odjednom žurilo kući. Želio sam ga pronaći, želio sam mu se ispričavati cijeli život ako treba. I dok sam trčao pustim gradskim ulicama, nisam bio svjestan suza koje su tekle. Bol je parala dušu. Odrastao sam u nekoliko trenutaka. Jurio sam gledajući lijevo i desno, ispred i iza sebe, ali njega nigdje nije bilo. I dok sam tako jurio gradom, ne znajući u kojem pravcu da krenem, ugledao sam taksi. Trčao sam prema njemu i mahao. Čovjek me ugledao i stao. Pa jasno, Duje je otišao kući, tamo ću ga naći. Tjerao sam čovjeka da vozi najbrže što može. Srećom je cesta bila prazna i brzo smo stigli. Bacio sam novčanicu vozaču u krilo i izletio iz automobila, a da se nije pravo ni zaustavio. Trčao sam kao lud prema Dujinoj kući. Nije bila zaključana, nikada je nije zaključavao, ali njega unutra nije bilo. Nije bilo ni tragova da je dolazio. Na noćnom ormariću u njegovoj sobi nalazila se rastvorena knjiga. Uzeo sam je u ruke i pročitao naslov. Bila je to Marulićeva "Suzana".

Sav očajan sjeo sam na njegov krevet i rukama se uhvatio za glavu. Cijeli niz događaja prolazio mi je kroz glavu, od onoga dana kad sam ga upoznao do danas. Samo što sam sada na događaje gledao potpuno drugačije. Vidio sam sebe onakvog kakav sam uistinu i bio. Be-

zobrazan, ljubomoran, zao, pokvaren magarac. Bilo mi je jasno kao dan koliko sam bio podao prema njemu. Događaji su se nizali u mojoj glavi. Prvi susret s Dujom, Duje se popiškiio u hlače, Duje na jezeru, Dujin razbijeni bicikl, Dujina malena prilika na majčinoj sahrani, Duje na proslavi. A onda opet iz početka: Duje se popiškiio... Vrtio sam film u svojoj glavi tko zna koliko puta, ali to mi nije nimalo pomoglo. Naprotiv, sve sam se više sramio sebe i svojih postupaka. Nisam se mogao prisjetiti ni jednog događaja koji bi mi išao u prilog da barem malo olakšam svoju savjest. Tek kad me sunce obasjalo na Dujinu krevetu, ustao sam i, teškim korakom, krenuo kući. Otac i majka već su bili ustali i na licu im se moglo vidjeti koliko su zabrinuti.

- Dobro jutro - pozdravio sam.

- Oh, hvala Bogu - majka je poskočila. - Strašno smo se preplašili. Pa gdje ste vi cijelu noć?

- Na oproštajnoj zabavi, majko, rekao sam ti kamo idem.

- Da... da... oprost, sine, ali bila sam toliko zabrinuta. Kako ste se proveli? Gdje je Duje?

- Bilo nam je lijepo. Duje je vjerojatno otišao ravno u krevet. Nemojte ga buditi. Doći će kad se naspava, a i ja idem u krpe.

Otišao sam u svoju sobu ne zato što sam bio umoran, nego zato što sam želio biti sam. Dugo sam kroz prozor promatrao njegovu kuću, a onda me san ipak savladao, zaspao sam.

Probudio sam se tek predvečer. Odmah sam požurio Dujinoj kući, ali njega nije bilo. Nikakvih tragova da je dolazio. Ništa. Pokunjeno sam se vratio natrag. Nisam znao što da radim. Opet sam probdio cijelu noć nadajući se da će on ipak doći. Ali on nije dolazio. Proveo sam sljedeća dva dana kao u bunilu. I moji roditelji, osobito moj otac, bili su strašno zabrinuti.

- Vjerojatno je dan-dva ostao kod prijatelja - tješio sam ga.

- Kod prijatelja? Zar se nije mogao javiti? Ne pojavi li se do sutra, idem ravno na policiju!

Bio sam toliko očajan da sam stotinu puta poželio da mu sve priznam, ali strah me sprječavao. Trećeg dana Dujina nestanka stiglo je pismo naslovljeno na moga oca.

Dragi barba Vrane,

žao mi je što ste bili zabrinuti za mene. Vjerujte da to nisam htio, ali eto, tako se dogodilo. Dobio sam posao i morao sam ostati u gradu. Vjerojatno se nećemo vidjeti duže vremena zbog mog posla, ali ću vam redovito pisati.

Još jednom vam ponavljam, molim vas, nemojte se brinuti zbog mene. Dobro sam.

Želim sve najbolje vama i vašoj obitelji. Tisuću puta vam hvala za sve što ste učinili za mene. Bili ste mi više od oca.

Javit ću se čim budem mogao.

Voli vas Duje.

Otac je glasno, već treći put čitao pismo. Sto ga je više čitao, to mu je bilo nejasnije.

- Dobio je posao? Kakav posao, pobogu, trebao je studirati. Tisuću puta sam vam rekao da ćete zajedno na studij - hodao je oko stola i rukama se držao za glavu.

- Tata, htio bih ti... Bit će sve u redu - opet sam bio u dilemi da mu sve priznam, ali nisam se usudio.

Dani su prolazili. Televizijske i novinske vijesti bile su pune izvještaja s ratišta. Postao sam potpuno druga osoba, duboko su me se dojmile slike žena, djece i staraca kako u najlonskim vrećicama nose najnužnije i bježe iz svojih domova. To mi je odvrćalo misli od Duje danju, ali noću... satima nisam mogao zaspati pitajući se gdje je i što radi. U mislima sam ga vidio kao malenog, kržljivog dječčića koji me gleda velikim, tužnim, smeđim očima.

Dujina pisama stizala su redovno jednom tjedno. Sadržaj im je uvijek bio isti. Dobro je, ima posao i ne trebamo se brinuti.

Otac je s nestrpljenjem očekivao svako sljedeće pismo.

- Možda će nam ovoga puta javiti da dolazi ili barem navesti adresu gdje mi njega možemo posjetiti - nadao se i uvijek ostajao ražočaran. Dujina pisma čuvao je kao svetinju. Volio ga je jednako kao i mene, možda čak i više...

Upisao sam se na fakultet. Izabrao sam psihologiju. Živio sam u unajmljenom stanu u Zagrebu, kući sam dolazio svakog vikenda i obavezno za praznike. I u tom velikom gradu, tako dalekom od moga rodnog sela, promatrao sam prolaznike, uvijek u nadi da ću među stotinama lica koje sam susretao ugledati njegove tužne oči. Znao sam da tražim iglu u plastu sijena, on je živio u Splitu, sudeći po žigu s njegovim pisama, ali nisam si mogao pomoći. Osjećao sam strahovitu krivnju. Toliko sam želio da ga vidim, da ga zagrlim po prvi put u životu i da ga na koljenima molim za oprost. Noćima sam zamišljao naš susret, sebe kao pokajnika i njega kako mi oprašta. Oprostio bi mi, bio sam siguran u to, samo kad bi znao koliko patim. Nisam pripremio govor ako se slučajno sretne, čemu sam se uvijek nadao. Znao sam da će sva moja tuga iz mene izaći spontano i on će to osjetiti. A onda bi me opet hvatalo mračno raspoloženje. Toliko puta sam ga iznevjerio, toliko puta ponizio, vjerojatno me neće htjeti ni pogledati, a kamoli saslušati.

Prvi put u životu nisam imao jato prijatelja oko sebe. Tek dva-tri momka s kojima sam bio dobar. Ponekad bismo zajedno izašli, a ja bih se uvijek osvrtao oko sebe, pazeći da mi ni jedno lice ne promakne. To je bilo toliko upadljivo da su me prijatelji počeli zadirkivati:

- Ta mala mora da je čista desetka kada se ti toliko vrtiš - vjerovali su da ja želim vidjeti neku posebnu djevojku.

- Desetka? Malo je reći - i zaista sam mislio ono što sam rekao, ali mislili smo na različite osobe.

Kada sam dolazio kud, obavezno bih pročitao Dujino pismo, ali njegova pisma nisu više stizala iz Splita. Poštanski žig uvijek je označavao drugi grad. Nisam to mogao razumjeti. Čime se bavi da toliko putuje, često sam se pitao, ali nisam nalazio odgovora.

Bio sam marljiv student. Zanimala me psihologija. Ruku na srce, imao sam debelog razloga da baš nju izaberem. Svom snagom bacio sam se na učenje da mogu pomoći drugima, a ponajviše samom sebi.

Ratni izvještaji postajali su sve stravičniji. Tuga i jad vladali su svuda oko nas. Svatko je imao nekoga na ratištu za čiji je život strepio. Naše selo, u Dalmatinskoj zagori, rat je zaobišao, ali je ipak mnogo muškaraca bilo na ratištima. Strepili smo za živote svojih rođaka, prijatelja i znanaca. Strepili smo i za živote svih nepoznatih mladiča koje smo vidali na televiziji u uniformi hrvatskih branitelja. Strepili smo za živote nedužnih civila koji su živjeli na područjima kojima je harao rat. Strepili smo i za svoje domove jer nismo znali kada će i hoće li i na naša vrata zakucati rat.

- Pogledaj samo te dečke - govorio mi je otac jedne subotnje večeri dok smo sjedili pred televizorom i gledali program. - Koliko samo hrabri moraju biti! Što bih dao da sam deset godina mlađi? Pridružio bih im se bez razmišljanja. Priznat ću ti nešto. Išao sam se prijaviti, ali kada su vidjeli da imam 63 godine, odbili su me. - Gledao sam ga ni najmanje ne sumnjajući u njegove riječi.

- I ja sam razmišljao o tome... Mogu se prijaviti. Punoljetan sam.

- Ti... Pa ti ni vojsku nisi odslužio. Još si dijete, tko bi tebe primio? - upitao je i ja sam bio pomalo razočaran njegovom iskrenošću.

- Ima tu puno momaka mlađih od mene - rukom sam pokazao prema televizoru.

- Ma što ti to pričaš? Nećemo valjda djecu slati u rat - zaključio je tu temu.

Došlo je proljeće. S ljepšim vremenom nije se proljepšao moj život. Dujina pisma proteklih su se mjeseci prorijedila. Brinulo nas je što se više ne javlja redovno.

Krajem travnja došao sam kući. Pozdravio sam se s roditeljima i krenuo u svoju sobu raspakirati stvari kao što sam uvijek činio. Otac je ušao za mnom.

- Stiglo ti je pismo... Od Duje... Uvijek me zanimalo zašto piše meni, a ne tebi. Ipak ste vas dvojica trebali biti bliski... Da ne duljim, pročitao sam ga. Toliko sam bio uzbuđen kad sam ugledao njegov rukopis da nisam ni obratio pažnju na koga je naslovljeno. Pa ipak, da ti iskreno priznam, i da sam vidio, isto bih ga pročitao - rekao je dok mi je pružao podeblju omotnicu. Uzeo sam je rukom koja je drhtala. Otac se bez riječi povukao i zatvorio za sobom vrata. Sjeo sam na krevet, otvorio omotnicu i počeo čitati.

Ivane,

dugo sam razmišljao da li da napišem ovo pismo. Pitao sam se ima li to ikakvog smisla. A onda sam odlučio da ga ipak napišem. Možda ćeš ga čitati s podsmijehom i uživati u mojim patnjama kao i toliko puta do sada. Ali, doći će vrijeme kad ćeš me doista razumjeti, a onda ti neće biti smiješna sva ona silna poniženja koja si mi priređivao. Znao sam koliko me uživaš ponižavati, kako svu svoju negativnu energiju usmjeraš prema meni. Ja sam samo šutio i patio. A što sam mogao učiniti? Mogao sam te tužiti tvom ocu, reći ćeš, on bi mi sigurno pomogao. Ali nisam mogao, vjeruj mi. Da bi me bolje razumio, ispričat ću ti svoj život prije nego što si me upoznao.

Rodio sam se u Splitu kao mlađe dijete Marije i Jakova. Imao sam brata tek godinu dana starijeg od sebe. Majka je bila domaćica, a otac je radio u brodogradilištu. Posao mu je bio težak, ali pristojno je zarađivao. Mogli smo plaćati podstanarski stan i skromno živjeti.

Moj otac, iscrpljen teškim cjelodnevnim radom, znao je ponekad zaviriti dublje u čašicu, a tada bi u našoj kući nastajao pakao. Znao bi porazbijati tanjure i čaše, iskrenuti netom skuhanu večeru u sudoper, izbaciti sve iz ormara... Nije bila rijetkost da svoje nezadovoljstvo iskazuje batinama. Uglavnom je stradavala majka, a znao bi se i nas dvojice dohvatiti.

U trijeznom stanju bio je kruh od čovjeka. Vodio bi nas nedjeljom na izlete, u kino i na sladoled.

Kada bi majka poplavljala od njegovih udaraca, otriježnjen, na koljenima bi je molio za oprost, donosio bi joj cvijeće i čokoladu i ona bi mu sve opraštala duboko uvjerena da je to posljednji put što ju je udario.

Moj brat Ivan, zvao se baš kao ti, bio je moja čista suprotnost. Dok sam ja bio tih i povučen, on je bio veseo i neobuzdan. Uvijek je bio spreman zabaviti druge i svi su ga voljeli. Čak i kada bi se prvi put pojavio u nekom društvu, odmah je preuzimao ulogu vode i organizatora. I svi su ga odmah prihvaćali. Siguran sam da su i moji roditelji bili privrženi-ji njemu nego meni. Rastao sam u njegovoj sjeni i nisam ga mrzio zbog toga, naprotiv, obožavao sam ga. Slijedio sam ga poput psa, bio je moj idol, zvijezda koja najjače sja. Volio je i on mene. Vodio me svagdje sa sobom, nikada od roditelja nije tražio nešto samo za sebe, uvijek je to bilo za nas obojicu.

U očevim mračnim raspoloženjima sklanjali bismo mu se s puta. Nastojali smo biti tihi i nenametljivi da njegov bijes ne okrenemo protiv sebe.

Ivan je pošao u školu i dobro se snalazio. Bio je miljenik kako učitelja tako i učenika.

Sljedeće godine krenuo sam i ja. Svima me ponosno predstavljao kao svoga mlađega brata. Čekao bi me ispred škole da zajedno idemo kući. Držao bi me za ruku dok bismo prelazili cestu i uvijek ponavljao:

- Nikada ne smiješ pretrčavati cestu. Možeš se poskliznuti i pasti, tada te auto može lako pregaziti. Cesta se prelazi kad nema nijednog au-

tomobila i to brzim korakom. - I danas, kad prelazim cestu, uvijek se sjetim tih njegovih riječi.

*Te večeri bili smo posebno dobro raspoloženi. Satima me uveselj-
vao jer sam dobio negativnu ocjenu iz matematike. Bio sam u trećem ra-
zredu i to mi je bila prva negativna ocjena u cijelom školovanju. Ivan je
pravio svakojake grimase, glumio majmuna, pričao mi šaljive događaje
iz svog razreda... Tuga zbog jedinice je prošla i ja sam se kao lud smijao
njegovim šalama. To mi je bio posljednji put da sam se iskreno, od srca
smijao. Otac je banuo u sobu i mi smo u trenutku utihnuli.*

*- Smijete se meni? Meni koji vas kruhom hranim? - jezik mu je za-
plitao.*

*- Nisam ja kriv. Ivan me nasmijava - rekao sam prestrašeno, a on
se bijesno okrenuo prema Ivanu.*

*- Dakle tako. Moj dragi sin izigrava budalu - rekao je i snažno za-
mahnuo. Nije pazio gdje udara, na Ivanovo krhko desetogodišnje tijelo
udarci su pljuštali sa svih strana. Rukama je štitió glavu, dok su mu osta-
li dijelovi tijela nemilosrdno stradavali.*

*Gledao sam kao okamenjen. Oči su mi se raširile od užasa. Ne
znam koliko je vremena prošlo dok sam užasnut promatrao. A onda,
odjednom, to više nisam mogao gledati. Skočio sam ocu na leđa i, ia-
ko mu onako nejak nisam mogao nauditi, ipak sam ga omeo. Ivan je
to iskoristio i kliznuo kroz vrata. Otac je mlatarao rukama kao da tje-
ra dosadnu muhu. Uspio se osloboditi. Opalio mi je strahovitu plju-
sku koja me srušila na pod. Više se nije obazirao na mene. Izašao je
van. Ja sam polagano ustao i oteturao do kreveta. Sklupčao sam se na
njemu i dugo jecao. Vjerojatno od šoka, zaspao sam. Probudila me
strašna vriska. Moja je majka urlikala kao ranjena zvijer. Istrčao sam
iz sobe u želji da joj pomognem. Nisam mogao dozvoliti ocu da se ta-
ko iživljava.*

*Ušao sam u kuhinju i zastao kao ukopan. U njoj su se nalazila dva
policajca. Majka je čupala kosu i jaukala.*

Ivan je poginuo petstotinjak metara od našeg stana. Vozač kamiona poslije je pričao:

- Stvorio se niotkud. U istoj sekundi sam ga vidio i ubio - glas mu se lomio od bola.

I zaista. Policijska provjera dokazala je da je čovjek vozio samo 47 kilometara na sat. Bio je trijezan i oslobođen svake krivnje. Znao sam kako se čovjek osjeća iako je dokazano da je nevin. Slika djeteta koje je pregazio bit će mu pred očima cijeloga života, baš kao i meni slike te užasne večeri čiji sam svjedok bio.

Poslije tog nesretnog događaja oca sam vidio još samo jednom, na Ivanovoj sahrani. Poslije sahrane je otišao i nikada ga više nisam vidio.

Majka je patila, svakim danom kao da je postajala sve manja. Nestajala je pred mojim očima.

- Sve je to na psihičkoj bazi - govorili su liječnici koji su dolazili na moje pozive. - Kada prođe prvi val tuge, oponvit će se. Shvatit će da još ima za koga živjeti - bile su to riječi koje mene nisu mogle utješiti. Znao sam da je Ivan uvijek bio njezin ljubimac.

Tu školsku godinu završio sam u Splitu, a onda smo bili prisiljeni na preseljenje. Majka nije nikada radila, a sada više nije bila sposobna za bilo kakav posao. Ono malo uštedevine što smo imali topilo se kao snijeg na proljetnoj kiši.

- Imam kućicu na selu - rekla mi je. - Tamo nećemo nikome smetati.

I tako smo se, prisiljeni strašnom nesrećom, doselili u tvoje susjedstvo. Majka je sve više kopnila. Nije željela ozdraviti, željela je umrijeti. I umrla je od tuge.

Došavši u selo, prva osoba koju sam upoznao bio si ti. Stajao sam kao gromom ošinut. Toliko si nalikovao mome Ivanu. Imate čak i isto ime. Samo ste u jednom bili potpuno različiti. Ti si prema meni uvijek bio zao, a on dobar da bolji nije mogao biti. U tebi sam vidio svoga Ivana. Zamišljao sam da si ti on. Želio sam da si ti on. Ali ti nikada nećeš

biti kao on. Dugo mi je trebalo da to shvatim jer uvijek sam se nadao da ćeš se promijeniti.

Sad, vjerujem, shvaćáš zašto te nikad nisam tužio tvom ocu. Kako da te tužim kada je jedna prestrašena dječja rečenica odvela moga brata u smrt. I dan danas osjećam krivnju i uvijek ću je osjećati. Jer, da sam šutio one večeri...

Postajao sam zreliji i bolje sam shvaćao stvari. Krivnja će u meni ostati zauvijek, ali njen je intenzitet malo, samo malo, ali ipak oslabio. Krivnja je otjerala mog oca, krivnja je ubila moju majku, a krivnja je uništavala i moj život.

Poslije majčine smrti nisam više imao nikoga. Samo tvog oca. On je najbolji čovjek što ga je svijet dao.

Nakon proslave u povodu završetka srednješškolskog školovanja tu-marao sam ulicama zaslijepljen od bola. Nisam imao kamo otići. Nisam se imao kome izjadati. Nisam imao nikoga kome bih kao malo dijete plakao na ramenu. Pomišljao sam na samoubojstvo i ta mi se ideja činila tako privlačnom. I bio sam samo korak od toga da zaista to i učinim, a onda sam sjeo u kafić da popijem kavu. S radija su dopirale vijesti o stradavanju hrvatske države i naroda u ratnom vihoru koji se širio poput požara na vjetru. I tada sam odlučio. Prijavit ću se u vojsku kao dragovoljac.

Nisu me puno propitkivali. Želio sam na ratište i to im je bilo dovoljno. Bio im je potreban svaki čovjek.

Već deset mjeseci sam na ratištu. Neću te gnjaviti pričama što sve doživljavamo ovdje, Želio sam samo da ti objasnim onaj dio mog života koji je direktno ili indirektno vezan za tebe. Vjerujem da ti je sada mnogo toga jasnije.

Duje

Čitao sam ponovno i ponovno njegovo pismo, uživajući u patnji koju su njegove riječi izazivale u meni. O Bože, što bih dao da mo-

gu vratiti vrijeme unatrag? Toliko bih toga promijenio. Ali, na žalost, vrijeme ne možemo vratiti. Što smo učinili, učinili smo i to se ne može izbrisati. Ostaje zauvijek.

Lagano kucanje na vratima trgnulo me iz razmišljanja.

- Možemo li sad porazgovarati? - upitao me tiho otac.

- Volio bih - kratko sam odgovorio. Sjeo je na krevet, pored mene, i čekao. - Dugo će potrajati. Ne znam imaš li vremena?

- Znaš, sine, ako to da sada nisi shvatio, ja uvijek imam vremena za sve one do kojih mi je stalo.

- Znam, tata. Oprosti... Najbolje da počnem iz početka...

Ispričao sam mu sve čega sam se mogao sjetiti, počevši od onoga dana kad sam upoznao Duju. I nisam se štedio. Pričajući, često bi mi glas zadrhtao i suza potekla iz oka, ali sam hrabro nastavljao dalje.

Tek kada sam završio, primijetio sam da sjedimo u potpunom mraku. Ustao sam i upalio svjetlo. Moj otac izgledao je kao potpuno slomljen čovjek. Sjedio je poguren, glave uvučene duboko u ramena, lakte je naslonio na koljena i lice zario u šake.

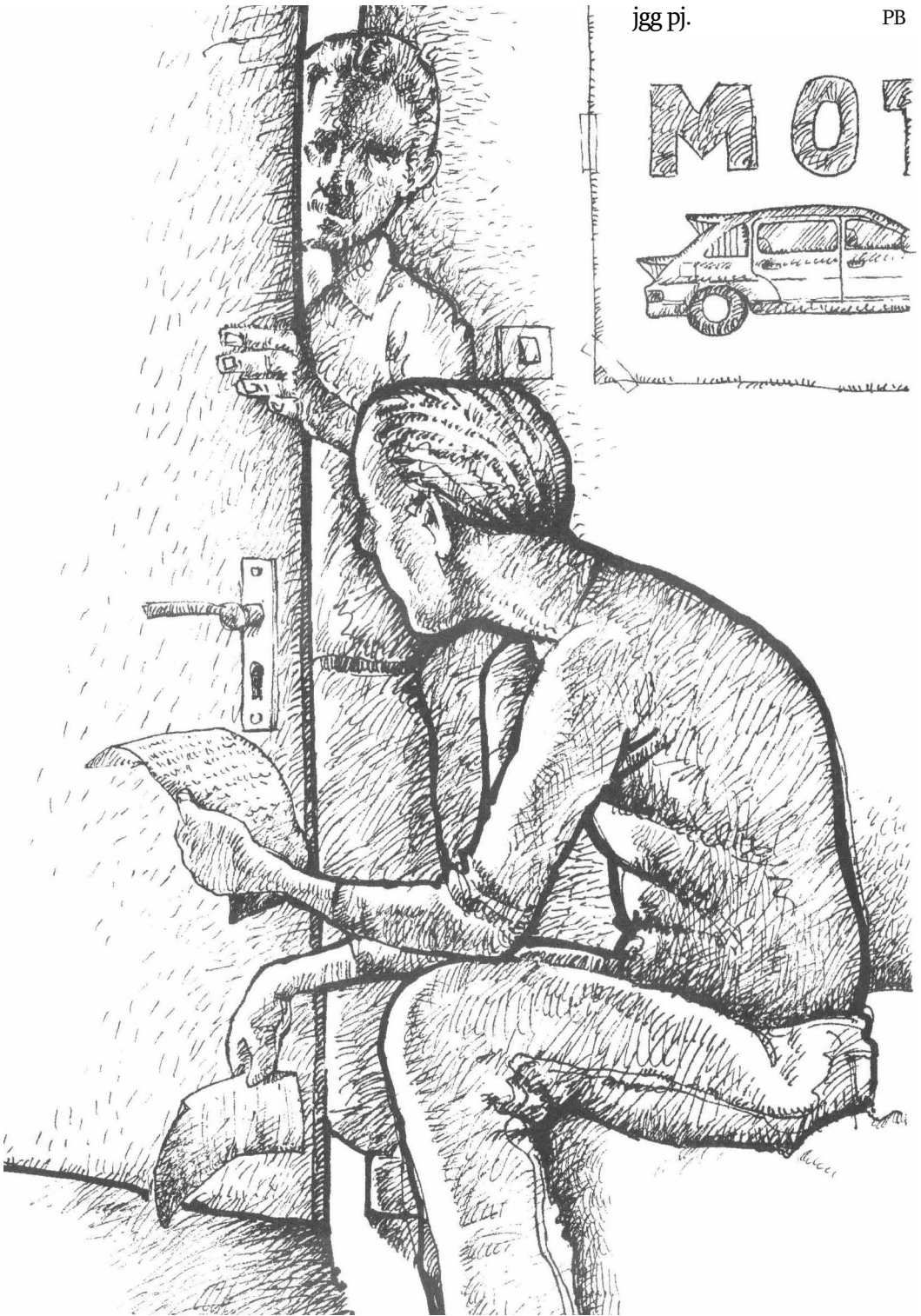
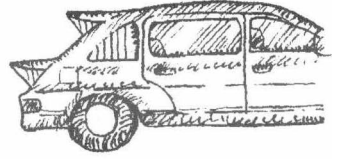
Očekivao sam njegovu osudu. Zaslužio sam je.

- Ne znam... Kako...? Gdje li sam toliko pogriješio? - izašao je. Odjednom je izgledao kao starac, napola mrtav čovjek.

Ostao sam sjediti u sobi, sam sa svojim bolom. Pred zoru san me ipak savladao. Zaspao sam prethodno odlučivši da moram pronaći Duju. Imao sam polaznu točku, znao sam daje u vojsci. Bila je to igla u plastu sijena, mogao je biti bilo gdje u Lijepoj našoj, ali morao sam ga pronaći.

Tog vikenda otac sa mnom nije progovorio ni riječi. Čak mi se činilo da ne može podnijeti moju prisutnost. Nisam ga okrivljavao zbog toga. Jedva sam i sam sebe podnosio. Nisam mogao dočekati da se vratim u svoj podstanarski stan u Zagrebu, dohvatim telefon i počnem tražiti Duju.

MOI

Čim sam stigao, zasjeo sam na telefon, zvao sam sve moguće urede za obranu i posrećilo mi se iz devetog puta. Saznao sam u kojoj se brigadi nalazi. Osjetio sam golemo olakšanje. Bio sam korak do cilja. Nisam mogao saznati gdje se trenutno nalaze, bila je to vojna tajna, ali za otprilike dvadesetak dana trebali bi se vratiti u Split.

Nestrpljivo sam očekivao njihov povratak. Križao sam dane na kalendaru i uvijek iznova brojio koliko ih je još ostalo. Ništa drugo nije moglo zaokupiti moju pažnju. Brojio sam dane, sate i minute.

Napokon je došao i taj dan. Nazvao sam Ured i saznao da se Dujina brigada vratila tog jutra. Odmah sam se uputio zaobilaznim putovima u Split. Putovao sam 11 sati.

U bazi je bilo mnogo umornih vojnika. Sjedili su na travi i odmarali se. Vladala je neuobičajena tišina za toliko mnogo ljudi. Pristupio sam jednoj grupici i upitao za Duju. Čudno su me gledali, a onda je jedan ipak progovorio:

- Obratite se zapovjedniku. Naći ćete ga ondje - pokazao je prstom prema jednoj baračici. Uputio sam se tamo, pokucao sam i ušao.

- Dobar dan. Poslali su me k vama. Tražim jednog vašeg vojnika. Zove se Duje Marasović - trudio sam se djelovati hrabro dok mi se hladni znoj skupljao na čelu.

- Tko ste mu vi?

- Brat. Godinu dana stariji brat - odgovorio sam.

Naglo se zagledao u papire ispred sebe, a onda, nakon nekoliko trenutaka, opet podigao glavu i pogledao me.

- Sjednite... Nisam znao da ima rodbinu... - petljao je, a ja sam sjeo na ponudenu mi stolicu jer sam mislio da ću se u protivnom srušiti.

- Molim vas... Gdje ga mogu naći?

- Zao mi je, mladiću... Doista mi je žao...

- Nije mu se valjda nešto dogodilo? - mrtvačko bljedilo obojilo mi je obraze. Uhvatio sam se objema rukama čvrsto za stolicu.

- Na žalost...

- Sto? Recite! - gotovo sam urlao.

- Jučer je poginuo... - vrtio je glavom kao da ni sam ne vjeruje u ono što govori. Pokušao je krišom obrisati izdajničke suze koje su mu se pojavile u očima.

- Kako...? - pokušao sam saznati što se dogodilo, ali riječi nisu izlazile iz grla. Htio sam postaviti tisuću pitanja, želio sam ga moliti da povuče svoje riječi...

- Žao mi je... - osjetio sam njegovu ruku na svom ramenu. Pogledao sam ga i tek tad počeo shvaćati. Vidio sam po njegovom držanju, njegovom pogledu prepunom bola i rukama koje su se tresle...

- Hoćete li mi reći... kako se to... dogodilo? - moj glas nije bio moj.

- Hoću, mladiću... Jasno da hoću. Najprije ću nam skuhati dobru, jaku kavu, a onda ću vam sve ispričati.

Dok je on kuhao kavu, ja sam sjedio ni živ ni mrtav. Nisam mogao ni plakati ni vrištati, samo sam osjećao golemu prazninu.

Servirao nam je kavu i sjeo na svoje mjesto.

- Bio je to krasan dečko. Malo se takvih sreće... Voljeli smo ga... - Strašno je gledati žene kad plaču, ali gledati tog četrdesetogodišnjeg diva od dva metra i preko stotinu kilograma kako plače bilo je naprosto jezivo. Nakratko je zašutio pokušavajući se sabrati. - Proteklih nekoliko dana bili smo na slavonskom bojištu. Bilo je strašno, tukli su nas sa svih strana i iz svih raspoloživih sredstava. Odo-ljevali smo četiri dana, a onda smo bili prisiljeni na povlačenje... U pomoć su nam došli momci iz Sedme gardijske i tako, uz njihovu pomoć, uspjeli smo se puževim korakom domoći malo sigurnijeg područja... Prebrojavali smo se i međusobno tražili. Duje je dotrčao sav zadihan do mene:

- Gospodine zapovjedniče, nema Ivana! - Ivan je bio njegova opsesija. Govorio je da ga podsjeća na njemu drage dvije osobe. Je-

dna od tih osoba bila je jako dobra, a druga jako zločesta. Govorio nam je da će doći vrijeme kad će i ta druga osoba shvatiti. Postat će jednako dobra kao i prva. Nismo znali o kome se radi, tko su te dvije osobe, odnosno tko su ta dva njegova prijašnja Ivana.

I tako, kad je dotrčao do mene, pošli smo zajedno tražiti Ivana po logoru. Nigdje ga nije bilo.

- Moram ga naći, gospodine zapovjedniče! Ako ga ne nađem, osjećat ću se kao da sam iznevjerio samoga sebe. Moram ga pronaći! - Vrtio se u krugu držeći se rukama za glavu. Pokušavao sam ga umiriti:

- Ivan je tu negdje, samo ga mi u ovoj sveopćoj gužvi ne možemo naći.

Nismo ga uspjeli pronaći ni sljedećih pola sata, a onda sam organizirao potragu za njim. Svi smo ga tražili, došli smo nadomak bojišnice, ali Ivana nigdje nije bilo. Vratili smo se umorni i iscrpljeni natrag u naš logor. Spustio se mrak, u daljini smo još uvijek čuli strahovitu buku, pucalo se s obje strane svim raspoloživim sredstvima. U stanju u kojem smo bili nismo bili ni za što, nismo bili sposobni pošteno hodati, a kamoli ratovati. Bili smo silno iscrpljeni nakon neprestane četverodnevne borbe. Umireni prisustvom Sedme gardijske brigade koja nas je zamijenila na prvoj crti bojišnice, pozaspali smo... Svi osim Duje.

Netko me uporno potezao za ruku, budio sam se nesvjestan gdje se nalazim. Do mene je stajao Ivan, pokušavajući me nadljudskom snagom probuditi.

- Duje... pomozite... mu - Ivan je teško disao, a onda se srušio pored mojih nogu.

Odjednom sam sve shvatio. Duje je ranjenog Ivana dovukao do našeg logora i pritom i sam stradao. U trenu sam podigao uzbunu u logoru. Liječnik se odmah pobrinuo za Ivana koji je bio u nesvijesti, a mi ostali krenuli smo tražiti Duju. Bio je tek nekih pedesetak me-

tara udaljen od našeg logora. Ja sam ga pronašao. Uspio mi je reci samo par riječi:

- Ivan... našao sam... ga... - blagi osmijeh zatitrao mu je na usnama i ostao zauvijek na njegovu licu. Ostavio nas je naš Duje, otišao je na put bez povratka. Pogodio ga je metak dok je izvlačio ranjenog suborca. Nikada sebi neću oprostiti što sam zaspao... i nisam mu pomogao.

Zapovjednik je prekinuo svoju priču. Brisao je suze svojim velikim šakama. Plakali smo tako u tišini sjedeći jedan nasuprot drugom u maloj baraci.

- Kada je Ivan došao k svijesti - potrajalo je dok je uspio nastaviti svoju priču - ispričao nam je što se dogodilo. Prilikom povlačenja pogodila su ga dva metka, jedan u ruku, a drugi u nogu. Nastojao je dozvati nekoga od nas, ali ga nitko u onoj silnoj buci nije čuo. Ostao je ležati u visokoj travi dok mu je bol pomračivala razum. Od silnih se bolova onesvijestio, uspio je tek privezati obje rane da ne iskrvari. Kada je opet došao k svijesti, već je bio potpuni mrak. Sudeći po tutnjavi koja je dopirala, jedva da je par stotina metara bio udaljen od najžešćih borbi. Potpuno je izgubio orijentaciju i više nije znao u kojem pravcu treba krenuti. Instinktivno je počeo puzati, svaki pokret zadavao mu je nezamislive boli. Već je mislio odustati kada je začuo lagano šuškanje tik do sebe. Trava ga je skrivala, uzeo je svoj kalašnjikov i bio spreman pucati u sebe. Ni po koju cijenu nije htio živ dospjeti neprijatelju u ruke.

- Ivane... Ivane... - začuo je Dujin glas.

- Duje... što ti radiš... ovdje? - jedva je uspio promucati.

- Tražim tebe... hajdemo brzo - glas mu je treperio od sreće. Legao je na prsa i stavio Ivana na svoja leđa. Lagano su milili neko vrijeme. Svaki pokret zadavao mu je jake golove, grizao je usnice da ne vrišti od bola.

- Neće ići na ovaj način... Moram te nositi - rekao je Duje i uspravio se. I tad se dogodilo... Metak ga je pogodio u grudni koš. Uhvatio se za prsa i pao.

Ivan mu je uspio tek privezati ranu prije nego što se opet onesvije-stio. Kako ga je uspio dovući ovamo, nikada mu neće biti jasno, on je bio mnogo teže ranjen nego Ivan.

Ivan nam je jecajući pričao svoj dio priče. Duje je izgledao kao da spava i pritom nešto lijepo sanja. Blagi osmijeh ostao mu je zau-vijek zamrznut na licu.

Te večeri kamioni su stigli po nas. Vratili smo se jutros oko če-tiri sata. Dujino tijelo nalazi se u bolnici. Pokopat ćemo ga kako do-likuje heroju i ratniku - završio je svoju priču isprekidanu dugim, te-škim uzdasima, nervozno otresajući pepeo svoje cigarete u prepunu pepeljaru pred sobom.

- Znaš - rekao mi je ustajući - od prvog dana sam na ratištu. Kažu da se čovjek na sve može naviknuti, ali to nije istina. Izgubio sam dvadeset osam boraca i uvijek jednako boli. Baš kada se počnem oporavljati... dogodi se nova tragedija. Strašno je živjeti s tim. Sve su to bili mladi ljudi, na pragu života...

Nisam znao što bih mu odgovorio, a što se i može reći u takvim trenucima? Ne postoje riječi koje mogu ublažiti tugu i bol.

- Duju... Želim ga pokopati na našem seoskom groblju... Na-dam se da to nije problem.

- Nije... Bili smo uvjereni da nema rodbine... Svi smo mi imali fotografije svojih najdražih, samo on... nije imao nijednu. Nikada ni-je pričao o sebi i svom životu prije vojske... Zaključili smo da je si-roče... Imao sam ga namjeru pokopati na gradskom groblju, ali sa-da... bit će kako vi želite.

Ustao sam da se pozdravim s njim. Nisam mogao zaustaviti drh-tanje ruku dok smo se rukovali. Okrenuo sam se i napustio tu pro-storiju u kojoj sam čuo najstrašnije riječi u svom životu.

Hodao sam gradom slomljen od bola. Trebalo je napraviti toliko stvari, a ja sam samo mogao misliti na sebe. Došlo mi je da vrištim i udaram svuda oko sebe, ali moje je tijelo potpuno malaksalo, kao da je iz njega istekla sva snaga. Hodao sam tako ni živ ni mrtav tko zna koliko dugo kada sam shvatio da tako ne ide dalje. Trebao sam prije svega obavijestiti svoje roditelje o tragičnoj sudbini koja je zadesila Duju. Sjeo sam na klupu i smišljao način na koji bi im to najbezbolnije priopćio. Ali pravog načina nije bilo. Tragedija uvijek jednako boli bez obzira na koji je način mi izgovorili.

Vozio sam polako, svjesno odgađajući trenutak kada će moj otac doznati što se dogodilo. Obuzet mislima nisam ni primijetio da vozim pogrešnom stranom ceste. Tek kada sam ugledao kamion kako ide prema meni, divlje sam skrenuo u drugu traku. Vozilo se zanjelo i svom snagom udario sam u neko stablo pokraj puta. Prednji dio automobila bio je potpuno uništen, a ja sam samo malo udario glavom u volan. Vozač kamiona dotrčao je do mene. Na licu mu se vidio strah. Kada je vidio da izlazim iz automobila, laknulo mu je.

- Sto ti to, pobogu, radiš? - vikao je. - Jesi li ti lud? Mogao si nas obojicu ubiti. Dobro si, zar ne? - na kraju je upitao.

- Nisam dobro, ali to nema veze s ovom nesrećom - rekao sam i pogledao prema svom automobilu. - Možeš li me odvesti do kuće? Nije daleko, od ove hrpe željeza neću imati više nikakve koristi.

Čovjek me povezo. Majka je istrčala kada je čula da se kamion parkira u njezinom dvorištu.

- Sine moj... Sto se dogodilo? - upitala je brižno vidjevši me onako ispaćenog.

- Ispričat ću ti, majko. Gdje je otac?

- U polju... Zašto te dovezao ovaj čovjek? Gdje je tvoj automobil? Reci svojoj majčici! - bombardirala me pitanjima.

- Uđimo u kuću, majko. Pozovi čovjeka na piće! - umornim korakom ušao sam u kuću. Pritiskale su me teške brige, na srcu mi je ležao težak, najteži teret.

- Otišao je, kaže da nema vremena. Kako ti, sine, u sred tjedna kod kuće? Molim te, reci mi!

- Idem se malo odmoriti, majko, sve ću ti ispričati kad dode otac. Molim te, sada želim biti malo sam - zatvorio sam vrata svoje sobe njoj ispred nosa. Znao sam da me više neće gnjaviti. Ona je uvijek poštivala moje želje.

Zatvorio sam prozor i ispružio se na krevetu, na onom istom krevetu na kojem sam toliko puta smišljao kako da napakostim Duji. Umoran i iscrpljen, zaspao sam.

Sanjao sam košmaran san. Trčao sam nekakvim tamnim hodnikom, a ispred mene je stajao Duje sa svojim velikim tužnim očima. Trčao sam prema njemu, a on mi je izmicao. Čuo sam metak i Duje je pao. Sagnuo sam se do njega da mu pomognem, ali njemu pomoć više nije bila potrebna, uputio mi je tek jedan, posljednji pogled, prije nego što je zauvijek zaklopio svoje tužne oči.

Probudio sam se obliven znojem. Još u polusnu skočio sam s kreveta u želji da još jednom provjerim diše li Duje. Trebalo mi je nekoliko trenutaka da shvatim kako je to bio samo san.

Sjeo sam na krevet prikupljajući hrabrost da izađem pred oca. Ustao sam dok mi je svaka noga težila tonu. Otac i majka sjedili su za kuhinjskim stolom i večerali. Sjeo sam na svoje mjesto.

- Ja... Moram vam nešto reći... - potrajalo je dok sam uspio progovoriti.

- Može li to pričekati dok završimo s večerom? - to su bile prve riječi koje mi je otac uputio nakon onog dana kada sam mu objašnjavao Dujino pismo upućeno meni.

- Može, tata. Jasno da... može - glas mi je podrhtavao, a ruke, koje su se tresle, stiskao sam ispod stola.

Večera je završila i majka nam je servirala kavu.

- Duje... - zurio sam u svoju šalicu. - Poginuo je...

Moj otac ostao je nijem. Ni jedan mišić na njegovu licu nije se pomakao.

- Znao sam... Cijelo vrijeme sam znao... Imao sam neki ružan predosjećaj... Znao sam da si došao da nam to kažeš... - žuljevite šake zavukao je u kosu. Ustao sam i pošao k njemu da ga zagrlim, ali on mi je rukama dao znak da mu se ne približavam. Ostao sam na mjestu, ukopan. Majka je samo sjedila i šutjela. I njoj je bilo teško.

- Frane, Frane, molim te...

- Želim samo... Ostavite me na miru! - okrenuo se i izašao iz kuće.

Minute su mi se činile vječnost dok sam nesretan hodao po kući čekajući da se on vrati. Pušio sam cigaretu za cigaretom, pripaljujući jednu o drugu.

Došao je kad su se prve jutarnje sunčeve zrake pojavile na istoku. Gledao sam ga dok je prilazio kući teškim korakom, savijenih leđa. Osjetio sam olakšanje što se napokon pojavio i brzo sam pobjegao u svoju sobu. Nisam se želio sresti s njime. Nisam mu imao što reći. Ja sam bio zadnja osoba koju je on tada želio vidjeti.

Sve pripreme oko Dujina sprovoda sam je obavio. Izabrao je bijeli lijes. U kvalitetnom drvu bili su izrezbareni mali anđeli. Buketi bijelog cvijeća stajali su u našem dvorištu spremni da se njima okiti Dujin posljednji dom.

Samog sprovoda slabo se sjećam. Bio sam pod sedativima jer sam se bojao da u protivnom neću moći prisustvovati. Poslije sam se kajao zbog toga. Bio sam samo napola svjestan svega što se događalo.

Nakon što je Dujino tijelo spuštено u hladnu zemlju, začuo se počasni plotun. Mnoštvo svijeta koje se okupilo na njegovu posljednjem ispraćaju, još dugo nakon što je Duje prekriven crnom zem-

Ijom, ostalo je uz njegovo posljednje počivalište i žalilo za još jednim mladim životom koji je rat odnio.

Ljudi su se polako počeli razilaziti. Ostali smo još samo moj otac i ja, svaki sa svoje strane groba. Gledali smo u hrpu svježeg cvijeća ispod kojega je, zatrpan hladnom zemljom, počivao naš Duje. Od kada sam mu donio strašnu vijest, nije me ni pogledao. Ponašao se kao da me nema. Boljelo me njegovo ignoriranje, ali znao sam da sam ga i te kako zaslužio. Nisam ga mogao okrivljavati zbog toga.

Mnogo jače pekla me rana zbog Dujine smrti. Mislio sam da bol neće nikada prestati, a lijeka nije bilo.

Otac se trgnuo, rukom prekrižio Dujino vječno počivalište i krenuo. Krenuo sam i ja za njim. Sjeli smo u njegov automobil i uputili se kući.

Dani koji su uslijedili bili su još teži i bolniji nego sam sprovod. Slike su se bistrile u mojoj glavi i bilo je bolno. Jezivo. Nisam znao ni kad je svanulo, ni kad se smrklo, ni koji je dan, ni koji je datum. Sve mi je bilo svejedno.

Vratio sam se u svoj podstanarski stan i bacio se na učenje. Predavanja su se bližila kraju i ja sam sve ispitate davao u roku. Kući nisam išao više od mjesec dana, izgovarao sam se učenjem, a ustvari nisam želio ići u okruženje koje me ubijalo. Jer sve, baš sve me podsjećalo na Duju.

Stigao sam autobusom jednog petka krajem lipnja. Sunce je nemilosrdno pržilo i činilo se kao da nema ni daška svježeg zraka. Krenuo sam prema kući, a onda se odjednom predomislio. Vratio sam se na cestu i nastavio prema groblju. Penjao sam se teškim korakom. Kada sam došao na vrh, zapuhnuo me blagi povjetarac. Stajao sam pored Dujina groba dok mi je povjetarac blago mrsio kosu.

- Oprosti mi, Duje... Oprosti mi, prijatelju - šaptao sam.
- Oprosti mi barem ti kad sam sebi ne mogu. - Oči su mi se ovlažile i noge me izdavale. Sjeo sam na zemlju, rukama obgrlio koljena i

u mislima pričao s njim. Puna dva sata proveo sam na njegovu grobu. I osjećao sam se dobro, kako već dugo nisam. Na rastanku sam mu obećao da ću doći u nedjelju...

Majka me razdragano dočekala.

- Hvala Bogu, sine! Došao si, napokon!

- Stigao sam mama i ostat ću do jeseni. Predavanja su za ovu godinu završena.

- Otac će se obradovati kad te vidi - majčinskom kretnjom dodirнула je moj obraz. - Znaš, u posljednje vrijeme, on i nije baš najbolje.

- Sto mu je?

- To s Dujom... jako ga je potreslo.

- Gdje je on sada?

- U polju. A gdje bi bio? Ubija se radom.

- Razumijem - klimnuo sam glavom.

- Hoćeš li nešto pojesti? Sigurno si gladan? Evo, odmah ću ja...

- Ne treba, majko. Najprije ću se odmoriti, a kad dođe otac, zajedno ćemo večerati.

- Pojedi barem nešto do večere - navaljivala je ona, a ja sam samo odmahnuo glavom i ušao u svoju sobu.

S prozora svoje sobe promatrao sam Dujinu kuću. Vidio sam i staru trešnju koja mi je poslužila kao zaklon onoga dana kad sam mu nosio njegovu rođendansku tortu. O, Bože, koliko sam se sada prezirao zbog toga.

Ugledao sam oca kako dolazi i izašao sam iz svoje sobe. Majka je užurbano pripremala večeru.

- Stiže otac. Majko, je li večera gotova?

- Gotova je, sine. Samo da postavim stol i možemo jesti. Da sam znala da dolaziš, pripremila bih nešto posebno, a ovako ćeš se za desert morati zadovoljiti pitom od jabuka.

- Molim te, majko, ne pravi dramu oko toga što ću ja jesti. Gladnom čovjeku sve odgovara.

- Sutra će majčica tebi skuhati nešto posebno. Obećavam. - Odmahnuo sam rukom na njene riječi. Još uvijek me tretirala kao malo dijete. Tu nije bilo pomoći.

Otac je ušao u kuću i, kad me je ugledao, zastao je kao ukopan.

- Dobra večer, tata - pozdravio sam tihim glasom.

- Dobra večer - kratko mi je odgovorio i krenuo da spere prljavštinu sa sebe. Iako nisam očekivao Bog zna kakav srdačan doček s njegove strane, nisam ni tako hladan.

Pomogao sam majci servirati stol, a onda smo večerali. Morao sam odgovarati na majčina brojna pitanja. Sve ju je zanimalo. Gdje sam jeo, što sam jeo, kada sam išao na spavanje, ima li koja djevojka u mom životu... Iscrpila me brojnim pitanjima. Otac je slušao naš razgovor, ali nije sudjelovao u njemu.

Sutradan sam otišao s ocem u polje. Želio sam mu se približiti. Nije bio baš razgovorljiv, ali tu i tamo bi ipak progovorio pokoju riječ.

Nedjelja je osvanula oblačna, ali ja sam ipak poslijepodne išao sam na groblje, kako sam i obećao Duji. Ponio sam buket svježeg cvijeća koje sam brižljivo birao u svom vrtu. Tek što sam došao do njegova groba, nastao je pravi prolom oblaka. Kiša je pljuštala kao iz kabla. Ostao sam. Došao sam posjetiti Duju i nisam mogao dozvoliti da me ljetni pljusak omete u tome.

- Sjećaš li se, Duje, ovako je pljuštalo i onoga dana kad smo sahranili tvoju majku? - oči su mi se ovlažile. - Kakav li sam ja to bio čovjek? Ni onda nisam imao razumijevanja za tebe. Promijenio sam se, Duje, vjeruj mi. Sramim se sebe i svojih postupaka. Sve bih dao da mogu vratiti vrijeme, da opet počnemo ispočetka. Tada bi sve bilo drugačije. O, Bože, kad bih imao još samo jednu priliku...

Godila mi je kiša koja je nemilosrdno šibala moje tijelo.

- Sjetio sam se onoga dana kad su te moji prijatelji pratili dok si išao na majčin grob - govorio sam dalje. - Kako sam se samo grlato

smijao kad su ti se rugali da razgovaraš sam sa sobom... Što bi sada rekli? Bi li im sada bilo smiješno što ja razgovaram sam sa sobom? Vjerojatno bi, ali se ne bi usudili onako rugati na moj račun. Moj Bože, kad se smo sjetim! Ja sam bio najgori među njima. Oprosti, Duje! Oprosti, prijatelju! Tko sam ja da se usuđujem nazivati te prijateljem? Ali znam... znam da bi mi dopustio da možeš... Kad bih barem još jednom mogao porazgovarati s tobom, da ti kažem sve što osjećam, da ti kažem koliko boli, da mogu biti siguran da me čuješ...

Iznenada, kao što je i počela, kiša je prestala padati. Gledao sam u nebo pitajući se je li to Božji znak. Jedna lastavica doletjela je i sjela na vazu u koju sam ja stavio cvijeće. Gledala me i nije se bojala. Trajalo je to nekoliko trenutaka, a onda je lagano zamahnula krilima, napravila krug oko mene i odletjela. Bio sam zaprepašten.

- Oh, Duje! Ovo ne može biti slučajnost. Ti me čuješ! Doista me čuješ! - u moje srce uvukao se mir.

Na rastanku sam mu obećao da ću doći sljedeće nedjelje, pa opet sljedeće i tako stalno.

I zaista, od tada pa sve do danas nisam propustio nijednu nedjelju. Ništa me ne može spriječiti. Kao što moram jesti i piti da bih ostao živ, tako moram svake nedjelje doći ovamo da bih ostao duševno zdrav.

Bližio se moj rodendan. Majka je željela veliku proslavu. Otac ju je brzo ohladio.

- Lucija, što ti pada na pamet? Kome je do proslave neka slavi, ali ja nikakvu proslavu neću dozvoliti u ovoj kući - rekao je strogo me pogledavši, vjerojatno misleći da je sve to moja ideja.

- Otac je u pravu. Ne želim nikakvu proslavu.

- Drago mi je da smo se razumjeli - zaključio je otac.

- Ali on će napuniti 21. godinu...

- Lucija! - strogo će moj otac. - Ta je tema završena. Kako ti uopće može pasti na pamet da nešto slaviš dok mladost svakodnevno gine na ratištima?

- Nećemo se mi zato ubiti - bila je uporna moja majka.

- Gotovo je! Nema proslave i točka! - otac je ostao dosljedan sebi kao i uvijek.

Majka je skuhala svečani ručak i ispekla kolače. Moj rođendan proslavili smo u obiteljskom krugu.

Tu večer, kad sam već bio u krevetu, majka je tiho pokucala na moja vrata.

- Slobodno - povikao sam.

- Zaboravila sam ti dati ovo - rekla je i pružila mi omotnicu.

- Sto je to?

- Moj i očev dar za tvoj rođendan. Otvori i pogledaj - rekla je svečanim glasom.

Otvorio sam omotnicu i ostao zatečen. Tu se nalazila cijela hrpa novaca.

- Sto...? Zašto mi dajete toliki novac?

- Željeli smo ti kupiti novi automobil, ali smo zaključili da je ipak bolje da ti to sam učiniš. Izaberi nešto po svom ukusu.

- Hvala - uspio sam reći. Bio sam zatečen njihovom velikodušnošću.

- Samo pametno vozi i to će nam biti najdraža zahvala.

- Hoću, mama. Obećavam i, molim te, zahvali ocu u moje ime.

Nasmiješila se i klimnula glavom.

- Laku noć, sine! Lijepo spavaj - rekla je i tiho za sobom zatvorila vrata.

Novac sam brojio nekoliko puta i u sebi računao što bih sve s tom svotom mogao kupiti. A onda mi je sinulo. Točno sam znao u što taj novac želim utrošiti.

Jedva sam dočekao da svane. Dok sam se spremao, usput sam i nešto pojeo.

- Kamo žuriš? Sjedni! Pojedi na miru! - govorila mi je moja, uvijek brižna, majka.

- Žuri mi se - rekao sam joj i ubacio kolač u usta.
- Nigdje ne gori. Sto ti znači pet minuta?
- Gori, majko. U meni gori - zaletio sam se prema njoj i poljubio je u čelo. - A sada moram ići - mahnuo sam joj i izašao. Žurio sam na autobus.

Imao sam sreću da gospodina Marka, vlasnika najpoznatije kamenoklesarske radionice u Splitu, zateknem u njegovu uredu.

- Kako vam mogu pomoći? - pitao me ljubazno.
- Želim da mi napravite lijepu, najljepšu grobnicu za tri dana.
- Ali to je malo vremena... - umalo mi se nasmijao u lice.

Izvadio sam omotnicu i stavio je na stol ispred njega.

- Tu vam je novac. Prebrojite!

Uzeo je kuvertu i bojažljivo je otvorio. Počeo je brojati.

- To je mnogo novca. Previše. Ja...
- Sve je to vaše - prekinuo sam ga. - Ja imam samo jedan uvjet.

Želim da bude gotova za tri dana.

- Ali, to je ipak previše novca...

- Novac sam vam dao i on je vaš. Meni je samo važno da ga je dovoljno, da mogu platiti vaš rad.

- Ja jednostavno ne mogu uzeti...

- Ne želim ga, vjerujte mi, a sada bih želio pogledati vaše radove i izabrati ono što mi se najviše sviđa. Ako mu se nisam uspio odužiti za života, probat ću barem sada kada više nije živ - posljednju rečenicu promrmljao sam sebi u bradu. Gospodin Marko vjerojatno je mislio da nisam sav svoj. To mi i nije bilo toliko važno. Važno mi je bilo da grobnica bude gotova za tri dana, za Dujin 20. rođendan.

Roditeljima nisam ništa govorio. Tri su dana prošla.

- Tata, što radiš poslijepodne?
- Mislio sam oplijeviti lozu - i dalje je bio hladan prema meni.
- Možeš li to odgoditi za sutra? Želio bih te odvesti na jedno mjesto.

- Gdje?
- Vidjet ćeš poslijepodne.
- Kupio si novi automobil, zar ne?
- Ne - odmahnuo sam glavom.
- U redu - napokon je pristao.

Poslušno je krenuo sa mnom.

- Zašto me vodiš ovamo? - upitao je kada je shvatio kamo ga vodim.

- Budi još malo strpljiv, još samo nekoliko minuta...

Kada smo stigli do Dujina groba, gledao je u nevjerici. Ondje gdje su stajali kameni zidići sada se nalazila prekrasna grobnica. I sam sam bio iznenađen koliko je dobro napravljena.

- Ali... Ne razumijem... - pokušao je nešto reći moj otac, ali pod dojmom ljepote u koju je gledao nije nalazio prave riječi.

- Nisam kupio automobil. Bit će vremena za automobile u životu. Za novac koji ste mi darovali... želio sam uljepšati Dujin vječni dom.

- Otac me netremice promatrao ne vjerujući svojim ušima ni očima.

-Ti?

- Da... ja, oče... Znaš, ljudi se mogu i promijeniti. Ne ostajemo uvijek isti.

- Ne mogu vjerovati - vrtio je glavom.

Slegnuo sam ramenima i ponovno se zagledao u remek-djelo majstora Marka.

- Barem toliko mogu napraviti za njega. Nisam ni ja sretan, tata. Nikada si neću oprostiti - prošaptao sam više sebi nego njemu.

- Ivane... sine... - došao je do mene i snažno me zagrlio. Uzvratio sam mu jednako snažnim zagrljajem.

Život se nastavljao dalje. Na jesen sam se vratio u Zagreb. Nastavio sam studirati. Svakog vikenda obavezno sam dolazio kući. Roditelji su me radosno dočekivali. Majka je pripremala jela koja sam najviše volio, nastojala ispuniti svaku moju želju.

S ocem sam provodio puno vremena tijekom vikenda. Znao sam mu pomagati u njegovim poslovima na zemlji, a uvečer bismo kartali do dugo u noć. Razgovarali smo o svemu i svačemu. Postao mi je najbolji prijatelj.

Svakog sam nedjeljnog poslijepodneva išao posjetiti Duju. Ništa me nije moglo spriječiti, nikakve obveze, nikakvo nevrijeme, ništa mi u životu nije bilo važnije od tih nedjeljnih odlazaka na groblje. Moja je majka često znala reći:

- Nemoj, sine, molim te, ići po ovoj kiši. Hladno je i razboljet ćeš se, drugi put ćeš ići. - Ja bih nastavio navlačiti kabanicu i čizme i govorio bih joj:

- Ne razumiješ, majko, ja naprosto moram ići. To je za mene svetinja, pokora. Moram ići, bio bih jako nesretan da ne odem.

Otac bi slušao naš razgovor i šutio. Znao sam da me on potpuno razumije. I ja bih odlazio. Uvijek. I uvijek ću odlaziti. Ušlo mi je u krv i bez toga ja ne bih bio ja. Našao sam svoj mir u monolozima na Dujinu grobu.

Na faksu sam postao društveniji. Izlasci s društvom pričinjavali su mi zadovoljstvo i radovao sam im se. Život je postao mnogo podnošljiviji.

A onda sam upoznao tebe. Zastao mi je dah kad sam te ugledao, ali nisam se zbog tvoje andeoske ljepote u tebe zaljubio. Zavolio sam te jer si prekrasna osoba. Puna dobrote i ljubavi. Takav je bio i moj Duje - završio sam svoju dugu, tužnu ispovijest. Okrenuo sam se prema njoj i vidio suze koje su klizile niz njezino lijepo lice obasjano mjesečinom.

- Ivane, ja... Oprosti, ali sve to... previše je za mene - rekla je i ustala. - Ja... ne mogu sada pričati... moram razmisliti. Molim te, odvezi me kući.

Ustao sam i ja, načinio sam pokret želeći je uhvatiti za ruku, ali je ona svoju brzo odmakla.

- Molim te... Želim ići kući! - rekla je gledajući u pod.

Bez riječi smo se spustili niz brežuljak do mog automobila koji mi je otac darovao kad sam diplomirao. Vozili smo se u tišini do stana njezinih roditelja u Splitu.

- Nemoj me tražiti... Ja ću se tebi javiti... kad budem spremna - izašla je i ušla u kuću, a da se nije ni osvrnula.

- Tamara... - prošaptao sam njezino ime u, odjednom jako hladnoj, unutrašnjosti mog automobila.

Prolazio je i drugi tjedan, a Tamara se nije javljala. Nisam mogao više čekati. Odlučio sam ja nju potražiti.

- Oh, Ivane, ti si? - vrata mi je otvorila njezina majka.

- Dobar dan, gospodo Ljerka, želio bih razgovarati s Tamarom.

- Tamara je otputovala - rekla je nakon, činilo mi se, beskonačno duge stanke. - Žao mi je, Ivane, ali ne smijem ti odati njezinu adresu. Morala sam joj to čvrsto obećati.

Oštra bol presjekla me u predjelu prsa. Nisam znao da me još može toliko boljeti.

- Molim vas, recite mi gdje je... molim vas - preklinjao sam je. - Moram je vidjeti... porazgovarati s njom...

- Žao mi je, Ivane, doista mi je žao - tužno me gledala. - Ona je pametna i razborita djevojka i sigurno ima svoje razloge zašto je tako postupila.

- Ako bude kakvih promjena, hoćete li mi, molim vas, javiti?

- Bude li ona to željela...

Slijep od bola lutao sam ulicama. Djevojka koju volim najviše na svijetu je pobjegla... pobjegla od mene. Tu večer napio sam se prvi put u životu, ujutro mi je bilo toliko zlo da sam se zakleo da to više nikada neću učiniti.

Posao mi je pružao jedinu utjehu. Slušajući tuđe probleme, zaboravljao sam svoje.

Tamara se nije javljala. Umjesto nje nazvala je njezina majka.

IJE MARASOVIC

srpnja - 26. svibnja 1992.

OPROSTI, IVAN

- Bog, Ivane! - pozdravila je. - Ovdje Ljerka, Tamarina majka.

- Gospodo Ljerka, kako ste? - uzviknuo sam radosno. Napokon ću čuti neke vijesti o svojoj Tamari.

- Dobro sam Ivane, hvala... Slušaj, moram ti nešto priopćiti... Nazvala me Tamara i zamolila da ti kažem da odgađa vaše vjenčanje, žao mi je...

- Hvala vam što ste me obavijestili... - tupo sam odgovorio.

- Sto se to događa s vama? Reci mi ti, molim te - po boji njezina glasa zaključio sam da je iskreno tužna. Ali, trenutno sam mogao misliti samo na vlastitu bol.

- Duga je to priča... Možda nekom drugom prilikom...

Dugo sam ostao sjediti na istom mjestu. Cijeli moj svijet se srušio. Odjednom sam jedva čekao vikend i nedjelju. Želio sam sjesti pored Dujina groba i sve mu ispričati. Znao sam da ću se tada mnogo bolje osjećati. Uvijek je bilo tako.

Prolazili su dani i mjeseci. Tamara mi je još uvijek jako nedostajala. Volio sam je, činilo mi se svakim danom sve više, ali naučio sam živjeti sa svojim bolom.

Jedne nedjelje, početkom proljeća, nakon više od deset mjeseci od Tamarina odlaska, osjećao sam se strahovito potištenim. Jedva sam čekao da završimo ručak i da se uputim svome Duji. Osjećao sam veliku potrebu da mu se izjadam, obuzela me neka tuga, a znao sam, samo kod Duje mogu pronaći smirenje.

Ptičice su veselo cvrkutale, voćke mirisale, sve se zelenjelo. Moja bi Tamara uživala u ovoj ljepoti, tužno sam razmišljao.

Sjeo sam pored Dujina groba i počeo pričati. Osjećaji su se izlivali iz mene u bujici riječi. Opisivao sam kako se osjećam, govorio koliko sam tužan.

- Ljudi lažu, vrijeme ne liječi rane, ono ih samo produbljuje. Mislim da bol nikada neće proći. Oh, Duje, toliko mi nedostaje! Da je barem mogu vidjeti, barem na trenutak... Mislim da bih napola

ozdravio. Zašto nije vikala, optuživala, plakala..? Zašto...? Samo je otišla i ne javlja se više. Bože, koliko mi nedostaje... - zastao sam zapanjen. Nije bilo sumnje, začuo sam dječji plač i to jako malog djeteta, sudeći po glasiću. Okrenuo sam se i ...

Moja Tamara stajala je tek nekoliko koraka iza mene. Otvorio sam usta želeći nešto reći, ali riječi nisu izlazile.

- Bog, Ivane, kako si? - njezin glas zvučao mi je poput najljepše pjesme. Htio sam odgovoriti, nisam mogao... htio sam potrčati i zagrliti je da je nikada više ne pustim, noge me nisu slušale.

Primakla mi se bliže, toliko da su nam se tijela dodirivala, stajali smo tako nekoliko trenutaka, a onda mi je rekla:

- Dođi, želim da upoznaš nekoga - nježno me uhvatila za ruku i odvela do dječjih kolica. - Ovo je tvoj sin - sagnula se i privila ga u naručje. - Dodirni ga, osjeti čaroliju koju ja osjećam već dva mjeseca...

Poslušao sam i dodirnuo nježne dječje ručice.

- Kako...? Kad...? - htio sam joj postaviti tisuću pitanja, ali nisam pronalazio prave riječi.

- Kako se to dogodilo, to hoćeš pitati? - iskreno se nasmijala. - Pa valjda na isti način kako se oduvijek prave i rađaju djeca. A kad...? Vjerojatno jedne noći kad nismo pretjerano pazili na zaštitu. Naš maleni danas je napunio dva mjeseca.

- Zašto...? - mucao sam i dalje ne mogavši sastaviti rečenicu. Zašto li sam tolike godine išao u školu?

- Zašto ti nisam rekla...? Kad sam otišla, nisam znala da sam trudna, a poslije... htjela sam biti sigurna usvoje osjećaje. Tvoja priča strahovito me potresla, nikada nisam mogla ni pomisliti da bi ti mogao biti okrutan - rekla je ozbiljno.

- Zaspao je - s ljubavlju sam promatrao mališana u njenom naručju.

- Da. Zaspao je - ponovila je i nježno ga spustila u kolica. Gledao sam je pogledom punim ljubavi, raširio sam ruke i ona je uletje-

la u moje naručje. Dugo sam je nježno grlio, obasipajući njezino lice bezbrojnim poljupcima.

- Znaš... nisam mu još dala ime... Htjela bih... - šaptala mi je.

- Duje. Zvat će se Duje - zagnjurio sam lice u njezinu kosu.

- Upravo sam to htjela reći. To je najljepše ime na svijetu - rekla je odmakavši se od mene, gledajući me svojim prekrasnim zelenim očima u kojima se zrcalila neizmijerna ljubav.

- K R A J -

Bilješka o autorici

Rodila sam se 28. rujna 1970. u selu Sićani, općina Dicmo kao treće od četvero djece.

Do moje devete godine živjeli smo u Sićanima gdje sam pohađala prvi i drugi razred osnovne škole, potom se obitelj seli u

Kaštel Kambelovac, gdje nastavljam školovanje.

Srednju Upravnu školu završila sam u Splitu. Udana sam i majka dvoje djece, petnaestogodišnjeg Paška i šestogodišnje Tee. Danas živim u Kaštel Starom s obitelji. Otkad sam naučila slova, zavoljela sam čitanje. Knjige ispunjavaju moje slobodno vrijeme na najljepši mogući način. Cesto sam u mašti zamišljala da i ja pišem i da netko u mom djelu uživa kao što sam ja uživala u mnogim djelima koje sam pročitala. "Ma, gdje ću ja to?", rekla bih samoj sebi pitajući se kako mi je takva ideja uopće mogla pasti na pamet. I tako je vrijeme prolazilo. Ljubav prema knjizi i čitanju je ostala, a jednako se tako, uvijek kad bi me neko djelo posebno oduševilo, javljala u meni želja da se i sama okušam u pisanju. Međutim, sve je ostajalo na snovima.

Sve se okrenulo prije, otprilike, pet godina. Ništa se posebno u mom životu nije tada dogodilo, ništa za što bih mogla reći da me pokrenulo. I tada me, kao i toliko puta prije, počela opsjedati ideja da se sama okušam u pisanju. "A zašto ne?" upitala sam se tada. "A zašto ja to ne bih mogla?" i opet sam se čudila samoj sebi, ali taj put zato što nisam mogla shvatiti zbog čega sam prije uvjerala samu sebe da ne mogu pisati. Tako, malo po malo, nastala je ova knjiga.

Bilješka o ilustratoru

DRAŽEN JERABEK, rođen je 1966. u Zagrebu. Završio je *školu primijenjenih umjetnosti* i *Akademiju likovnih umjetnosti* — pedagoški odjel.

Ilustracijom se bavi od 1997. Ilustrira dječje časopise i knjige: *Radost*, *Prvi izbor*, knjige za mladež i slikovnice: *Kjel — crna labud ptica*, *Pripovijetka o rosi, srcu i snovi-ma*, udžbenike i edukativne plakate.

Obožava bajke i crtane filmove, a u *Osnovnoj školi Ivana Gorana Kovačića* predaje likovni.

SADRŽAJ

POKAJNIK.....	5
Bilješka o autorici	107
Bilješka o ilustratoru.....	108

Babić-Višnjić, Snježana

KRUGOVI NA VODI

*Nagrada „Crigor Vitez“ 2015.***Balog, Ljubica**

RADOZNALA ŠUŠU

Bardijevska, Liliana

KUĆA OSAM TAJNI

*Nagrada Poljskog odjela IBBY-ja — Knjiga godine 2006.**Lista „Bijelih vrana“ 2007.**Počasna lista IBBY-ja 2008.***Begić, Irena**

DOLORES I ŠUMSKE SJENE

Bilopavlović, Tito

FILIPINI IZA UGLA

»PAUNAŠ

Nagrada „Crigor Vitez“ 1978.

»BISERNO URESJE

Hrvatska usmena ljubavna poezija

*'Priredio: Stipe Botica)***Bitenc, Jadranko**

LANA-GODINA MAČKE

*TWIST NA BAZENU

PYJAMA BLUES

Bjažić, MladenOPASNO PO ŽIVOT — *rasprodano**Nagrada „Ivana Brlić-Mažuranić“ 1993.***Blažević-Krietzman, Neda Miranda**

SVJETLO ZMAJ EVI H GLAVA

Blažinović-Kljajo, Ankica

MENIJE NAJBOLJE BITI JA

Boždar, IvanPISMA SUNCU - *rasprodano*

BOŽIČNE PRIČE

*'Priredio: Božidar Petrač)***Brajko-Livaković, Maja**

»FINKAFI

»KAD POBIJEDI LJUBAV

Nagrada „Mate Lovrak“ 1997.

MILIJUNAŠI

NEMOJ REĆI NIKOME

NIJE FER

*Nagrada „Alfa - knjiga za mladež“ 1999.*SIRENA I OBLAK — *rasprodano*

STAKLENI DVORAC

Brlić-Mažuranić, Ivana

»ČUDNOVATE ZGODE ŠEGRTA HLAPIĆA

Budak, MileOPANCI DIDAVIDURINE - *rasprodano**(Priredio: Josip Kekez)*

BUDI SVOJ

»Hrvatska lirika 19. stoljeća

*(Priredio: Vinko Brešić)***Butter, Julijara**

OAZA NESVAKIDAŠNJIH PRJATELJSTAVA

Colin, Fabrice

BAL INJA U NEWYORKU

Cvenić, Josip

POVRATAK VILINSKOG KONJICA

Čuić, Stjepan

TAJNOVITI PONOR

Čunčić-Bandov, Jadranka

»IGRE SA ZMAJEVIMA

»ŠALE, TRICE, ZVRNDALICE

TINKA FAKINKA

Ćorić, Šimun Šito

UČITELJICA KOJA NIJE HTJELA BITI DOSADNA

Daudet, Alphonse

»PISMA IZ MOG MLINA

*(Priredio: Vlado Pandžić)***Ezop**

»BASNE

(Priredio: Vinko Brešić)

Gardaš, Anto

■ "BAKRENI PETAR
ČOVJEK S CRVENIM ŠTAPOM
»DUH U MOČVARI
*IZUM PROFESORA LEOPOLDA
KRAĐA U GALERIJ IЛИ SVE SE UROTILO PROTIV
MALOG TERZIĆA
LJEPŠI ĆE POSTATI SVIJET
»MIRON U ŠKRIPCU
TAJNA JEDNOG VIDEOZAPISA

Gjalski, Ksaver Šandor

DOLAZAK HRVATA — *rasprodano*
»POD STARIMI KROVI
(*Priredio: Vinko Brešić*)

Gjenero, Jelica

KORALJNA OGRLICA

Gjerek, Anica - Gjerek-Lovreković, Maja

ZVJEZDANA KOŠULJA - *rasprodano*

Glušćević, Maja

■ "BIJEG U KOŠARI
DORIĆIN DNEVNIK
IVIN VUČKO — *rasprodano*
Nagrada „Crigor Vitez“ (1995.
■ "KLOPKA ZA MEDVJEDIĆA
TKO JE OTEO DOLORES - *rasprodano*

Grozđanić, Ksenija

NOVA SAM U ŠKOLI

Hercigonja, Zelimir

»BAJKOVNICA - PRAŠNJAVKO
KJEL - CRNA LABUD PTICA
■ "TAJNI LEKSIKON
PRIČE IZ ŠUME S POLJA, LIVADA I JEZERA

Horkić, Dragutin

LJEŠNJAK U VITRINI - *rasprodano*

Horvat, Rudolf

NA BEDEMIMA STARE HRVATSKE - *rasprodano*
(*Priredio: Ivo Zalar*)

Elorvat, Tihomir

PUSTOLOVINE PUHAOCIJA I DJEVOJČICE
TONKE
Nagrada „Anto Gardaš“ 2011.

■ "HRVATSKA LAĐA 1. - *rasprodano*
(*Priredili: Vlado Pandžić i Božidar Petrač*)

■ "HRVATSKA LAĐA 2.
(*Priredili: Vlado Pandžić i Božidar Petrač*)

* HRVATSKE BAJKE I BASNE
(*Priredio: Ivica Martičević*)

HRVATSKE USMENE LIRSKJE PJESME - *rasprodano*
(*Priredio: Stipe Botica*)

HRVATSKE USMENE PJESME I BROJILICE -
rasprodano
(*Priredili: Josip Kekez i Vlado Pandžić*)

Iveljić, Nada

»ŠESTINSKI KIŠOBRAN - *rasprodano*
Nagrada „Crigor Vitez“ 1972.

Ivetić, Irena

MAMA, KUPI MI KONJA!

Jaić, Marijana

IZA OBLAKA

Jelačić Bužimski, Dubravko

»BALKANSKA MAFIJA
»MARTIN PROTIV CIA-e i KCB-a
»SPORTSKI ŽIVOT LETEĆEG MARTINA

Jurkić, Štefa

NEVIDLJIVA KRALJICA
(*Priredio: Božidar Petrač*)

Kanižaj, Pajo

ČUDO U DJETETU
»3ČAVE PJESME — *rasprodano*
Nagrada „Crigor Vitez“ 1993.
ZAPISI ODRASLOG LIMAČA - *rasprodano*

Kastner, Erich

KAD SAM BIO MALI DJEČAK

KIP DOMOVINE

Antologija hrvatske rodoljubne poezije 19. i 20.
stoljeća
(*Priredio: Božidar Petrač*)

Kišević, Enes

LAMPA, PAČE, MAČAK

Kljajo-Radić, Marina

BORBA ZA ŽIVOT

Knížek, Igor

MOJ PUSTOLOVNI PLANET
Nagrada „Crigor Vitez“ 2014.
TRAGAČI SKRIVENIH PRIČA

mbić, Tin

ŽINA JABUKA OD ZLATA

:E IZ PETROVA UHA

ar, Mladen

ZDANIN PRAH

NCI OD VANILJE

irac, Josip

A/ONSKA ŠUMA

*rdio: Dubravko Jelčić***čenko, Asja**

KONJIČU!

ć, Zlatko

DNOVATA ISTINA

K

_IKI ZAVODNIK NA PRVOM SUDARU

3RANJENA VRATA

ONETNO PISMO

in, IvanKO U PARIZU — *rasprodano**ada „Grigor Vitez“ 1972.*BUNA NA ZELENOM VRHU - *rasprodano***;c, Mladen**ESNICE PREDGRAĐA — *rasprodano*AA, TATA I JA — *rasprodano**ada „Mato Lovrak“ 1992.***i, Josip**

AND HOTEL

, Stjepan

IEKOVO GNJEZDO

:ar Nena

OJ I LI SMO BAKU I DJEDA

ak, MatoLA BRAZILJANKA — *rasprodano*3RA OLUJA - *rasprodano*UŽBA PERE KVRŽICE - *rasprodano*AK U SNIJEGU - *rasprodano***er, Vjekoslav**

3T PUŽA - IZ DNEVNIKA MALOG PERICE

— *rasprodano**edio: Vinko Brešić***Mandić, Milena**

»POKAJNIK

Marušić, Matko

ŠKOLA PLIVANJA

Matoš, Antun Gustav

»OKO LOBORA I DRUGI PUTOPISI

*(Priredio: Vlado Pandžić)***Mažuranić, Fran**

»LIŠĆE I MLADOST-RADOST

*(Priredio: Vlado Pandžić)***Mayer, Milutin**TATARI U HRVATSKOJ - *rasprodano**(Priredio: Ivo Zalar)***Meandžija, Bojana**

TRČI! NE ČEKAJ ME...

Mihelčić, Nada

ZELENI PAS

*Nagrada „Grigor Vitez“ 2009.**Nagrada „Anto Gardas“ 2009.**Nagrada „Mato Lovrak“ 2009.**Nagrada „Mali Princ“ 2009.***Mihoković-Kumrić, Nada**

I ONDA SE PONOVRNO ZALJUBILA

KROZ STAKLENE OČI

* LASTI N REP

Nagrada „Mato Lovrak“ 1995.

»TKO VJERUJE U RODE JOŠ

Nagulov, Franjo

CRTAČ

Nazor, Vladimir

»VELI JOŽE, VODA I DRUGE PRIČE

*(Priredio: Vinko Brešić)***Petreski, Hristo**

DJEČAK KOJI JE ŽELIO POSTATI PČELA

Pilić, Sanja

»MRVICE IZ DNEVNOG BORAVKA

Nagrada „Ivana Brlić-Mažuranić“ 1995.

»NEMAM VREMENA

Pisac, Ana

OD NOVE DO NOVE

Primorac, Branka

»LJUBAVNI SLUČAJ MAČKAJOJE

MAMA, PAZI PAS — *rasprodano*

»MATURALAC

Nagrada „Mato Lovrak“ 1993.

MOJ BRAT ŽIVI U KOMPJUTORU

Nagrada „SFERA“ 2016.

Nagrada „Mato Lovrak“ 2016.

ZVONKA ZMAJ I TRI KAVALIRA

Nagrada „Anto Gardaš“ 2013.

Počasna lista IBBY-ja 2014.

Prosenjak, Božidar

ČUDO

»DIVLJI KONJ

Nagrada „Ivana Brlić-Mažuranić“ 1989.

Nagrada „Grigor Vitez“ 1989.

»SIJAČ SREĆE

SVJETLO KOJE SE NE GASI

Pulić, Nikola

ČUVARI AMFORA — *rasprodano*

KLJUČIĆ OKO VRATA - *rasprodano*

Nagrada „Grigor Vitez“ 1985.

KORMORAN

KRKOM UZVODNO - *rasprodano*

Raguž, Mario

KNJIGA KOJU NE SMJEŠ PROČITATI

MAČKA MJAUČKA

Rajić, Vlado

LJETOVANJE S ČOVJEKOM KOJI NIJE MOJ TATA

Nagrada „Anto Gardaš“ 2013.

Ramljak, Ivan Ićan

»KRUH SVETOGA ANTE

Nagrada „Serra International -Venezia“ 1992.

»POVRATNIK

SAN BEZ UZGLAVLJA - *rasprodano*

Nagrada „Grigor Vitez“ 1986.

SUZA I RADOST DIDOVA - *rasprodano*

Nagrada „Grigor Vitez“ 1992.

ŠKOLA RAC

Rodari, Gianni

ČIPIOLINO — *rasprodano*

Rozgaj, Stanko

SVEČANA VEČERA KOD SEBASTIANA BACHA

Rundek, Melita

HAJ, JA SAM ONLINE

HRVAČ

IZGUBLJENA U ORMARU

Nagrada „Mato Lovrak“ 2014.

»PSIMA ULAZ ZABRANJEN

Smolec, Šonja

HALO, ZEMLJA ZOVE SNJEŽAN U!

Storić, Šime

JANA, VOLIM TE, AL' STVARNO

MAČKA SE UVIJEK DOČEKA NA NOGE

Nagrada „Anto Gardaš“ 2006.

»POLJUBIT ČU JE USKORO, MOŽDA

Nagrada „Alfa - knjiga za mladež“ 1999.

Nagrada „Mato Lovrak“ 2000.

Stuhlreiter, Đurđica

PRIČAM TI PRIČU

»SUVREMENA HRVATSKA NOVELA

(Priredio: Tomislav Sabljak)

»ŠALJIVE NARODNE PRIČE

(Izbor i obrada: Zlatko Krilić)

Šenoa, August

»BRANKA

(Priredio: Vinko Brešić)

»PROSJAK LUKA

Šimunović, Dinko

»ALKAR I DUGA

(Priredio: Josip Kekez)

Šincek, Mira

PRIČULJCI

Škrinjarić, Sunčana

KAKTUS BAJKE - *rasprodano*

Nagrada „Grigor Vitez“ 1970.

Taritaš, Milan

GDJE IZVIRE POTOK

Tihi-Stepanić, Jasminka

BACIT ČU TI KOMPJUTOR KROZ PROZOR

BAŠ KAO HARRY POTTER

IMAŠ FEJS?

Nagrada „Mato Lovrak“ 2011.

'odorovski, Zvonko

MIRAKUL ODMORA

ARLJA

■ *Jagrada „Mato Lovrak“ 2004.*

'LAVI TRUBAČ

romaš, Stjepan

vAALI RATNI DNEVNIK - *rasprodano*

[omičević, Ivan

'ASJA POSLA - *rasprodano*

ITirić, Đuro

ZNAMENITI HRVATI — *rasprodano*

/ILA HRVATICA

Vntologija hrvatskoga pjesništva humanizma
renesanse

Priredio: Rafo Bogišić

/ISOKI JABLANI — *rasprodano*

Hrvatska lirika 20. stoljeća

Priredio: Vinko Brešić

ŠABREG — *rasprodano*

\ntologija suvremenoga hrvatskog pjesništva
o Zagrebu

Priredio: Vinko Brešić

ćemunić, Vera

.JUBAVI OBIČNE I NEOBIČNE

Lubović, Šonja

JALE I POHVALE

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000988205.

Tisak
Grafika Markulin

Tiskano u travnju 2018.